De kindsheid van Harlekijntje

Johan de Meester

bron
Johan de Meester, *De kindsheid van Harlekijntje*. Em. Querido, Amsterdam 1917

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/mees009kind01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

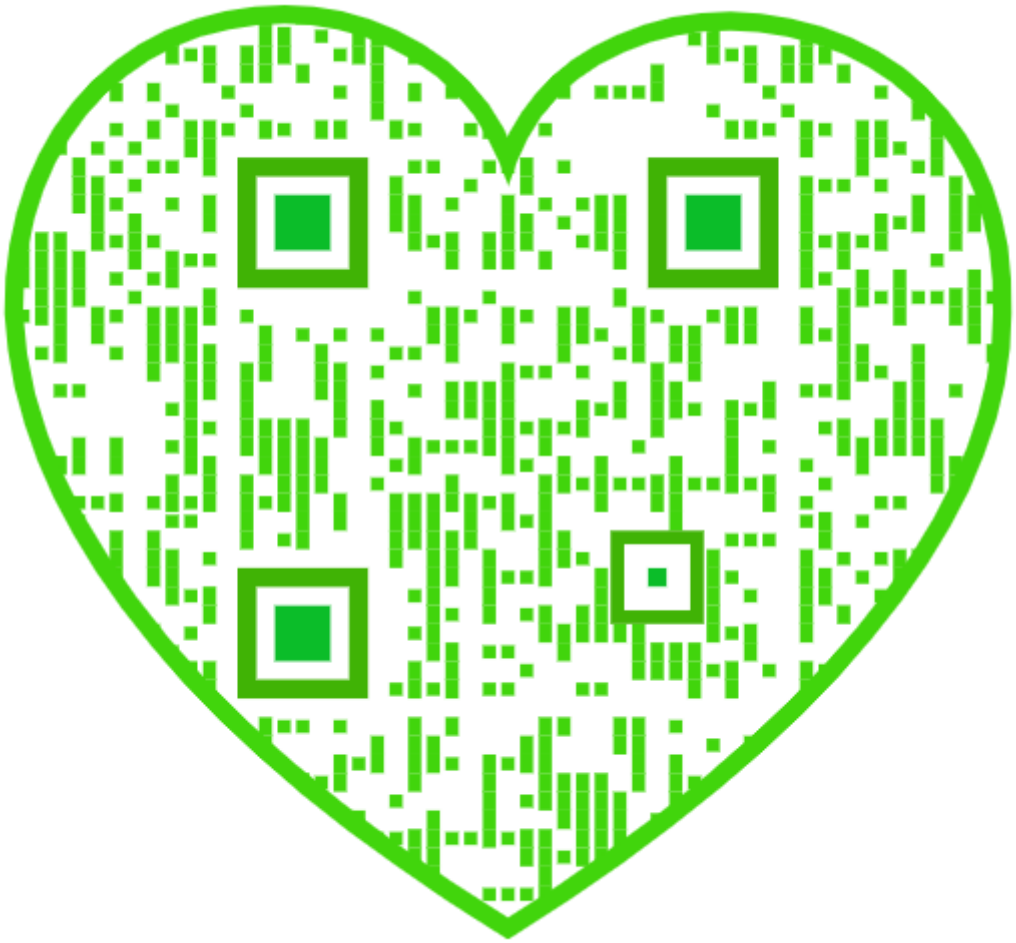

De kindsheid van Harlekijntje

DOOR mijne kindsheid schimt de zijne; doch ik moet u iets van het stadje zeggen, voordat gij er zijn verschijnen begrijpt.

De kleine stad, waar ik ben geboren...

Het is me, nu ik dit voor u opschrijf, of ik onmogelijk kan bepalen, hoe de dingen, waarvan ik vertellen zal, wezenlijk hebben aangevoeld in de verre jaren, waaraan ik denk; de jaren mijner eigen kindsheid, toen menig ding er wonderlijk uitzag en blijkbaar alles zich voorgedaan heeft in een volslagen valsche proportie. Dit is van ons zonderling leven het vreemdste, dat het kort lijkt en lang tegelijk, daar elke ervaring schielijk voorbijgaat, en in momenten van levenslust, wanneer wij dus wanen krachtig te zijn, onze zwakheid blijkt uit de onmacht om, wat toch maar zóó kort is geleden, werkelijk voor den geest te brengen.

De kleine stad, waar ik ben geboren, was er een van groote zonde. Vastgewoekerd had zich

de zonde, als lokaas voor mislukte levens. Nergens was zij feller lokaas: het eenige - en dat allen vergiftte. Wel maakte zij betrekkelijk zelden slachtoffers onder de burgerij; doch als het noodlot zette zij hen na, die tot het stadje waren getrokken; die zij er lokte als laatste vreugde, waarnaar vermorste jeugd kon graaien.

Gelijk een welbestuurd bordeel, was het stadje zindelijk, ordelievend. Kleinsteedsche rust gelijkt veelal op doodschheid; deze plaats evenaarde in somberheid een huis met louter gesloten blinden. Ontstellend moest de ontdekking zijn voor wie niets wist en begon te gissen, dat de zwijgzaamheid dezer straten het beklemde afwachten was van lallende dronkenschap en ontucht.

Alsof een op contrastwerking verzot kunstenaar der romantiek het samenstel van de plaats had geregeld, leefde in haar gering bestek, als tegenstelling tot ‘de kazerne’, met ronselaars en kroegebazen, bij wie de door 's Lands plakkaten verleiden hun handgeld in weinige dagen verbrasten; star, tegelijk hoogmoedig en schuw, met de stads-zonde in tegenspraak van vroom bestaan; leefde in één hoek, rondom een plein, afzonderlijk, gansch ‘afgescheiden’. zelfs in de benaming van hun geloof, het stug-godsdienstige visschersvolk. Hun triest-

heid kon rouw schijnen over het kwaad, bij meer dan één landswet hier uitbesteed; doch was de hartstocht der aardeverzaking in vrees voor het derven van hemelvreugd. Oud waren op hun plein de boomen, als eigenlijk alles, bestrating, huisjes, meestentijds zelfs de drogende netten; maar met het kortstondige groen in den zomer, overhuifden de olmen tanige mansgezichten met sluike haren en strakke oogen, koppen gedekt door een zware pet, op lichamen in onplooibare kleeren: gestalten van onbuigzaamheid. Vrouwtjes strompelden stuntelig de brokkelige keien over naar eenige lage winkeldeur; somber keken zij, stuursch of meewarig; en de toon heurer als verstolen gesprekken was die van weeklagen of vermanen, want telkens waren de weduwen talrijk. De gruwelleer der uitverkiezing schonk al dezen lieden de voldoening, dat zij nog wisselvalliger bevoorrecht en verdoemt dan het zeemansleven verraadt. Zoo onderging hunne onverzettelijkheid als een wellust de zelfkastijding van het onmeedoogende erfschuldbesef en scheen de zonde der kolonialen, hoe dichtbij zij gestadig rumoerde, hun niet te deren; zij hadden genoeg te doen met zichzelf.

Wel hinderde deze zonde de welvarende lieden in de welonderhouden huizen der regelmatige mid-

denstraten, de woningen, waarvan de tuinen één oever afsloten der diepe stadsgracht, oude, dichte familietuinen, met een overvloed van bloemen en heesters, waar koninklijke bruine-beuken schaduw-werpend het zonlicht vingen en doofden in den donkeren glans van loover; waar een overoude moerbei, met driemaal gespleten, versplinterden stam, nog overvloedig vruchten gaf. Vele huizen dezer rechtstandige straten hadden breede arduinen stoepen en dubbele deuren met koperbeslag; de straten, voetpaden van klinkers en platte, grijze steen in het midden. De welvaart hier kwam niet uit de kazerne, al voedde deze de stad als geheel, weshalve de rijken de zonde duldden, hoezeer zij zich en elkander beklaagden om den overlast, hun fatsoen opgelegd. Vrij tierde de dronkenschap door alle straten, en bij de geringheid van den stadsomvang, bleef de ontucht slecht verborgen.

Hoe ontdekten de kinderen uit deze huizen, wier levensverlangen de vreugd had der tuinen, met soms een roeiboot in de gracht, met groote honden in glanzig geverfde hokken, een bokkenwagen over de smalle grintpaden, die kronkelden door bloemenpracht; de kinderen uit de huizen met breede gangen en ruime kamers, voor wie de straat was de weg

naar school; de kinderen, die van hun moeders leerden ‘de altijd dronken soldaten’ te schuwen; hoe merkten zij Harlekijntje op?

Geen oostganger zouden zij dicht zijn genaderd. Zooals de omwonenden eener gevangenis dieven, beschouwde de vooringenomenheid van hun met angst gevoed standsbesef de geelbleeke mannen in slecht-sluitende pakken van grauwgrijs met flets kanariegeel: de fletse verschijningen, met oogen als van een dooden visch en de grauwe geelgeboorde politiemuts als een verwaaid vod op verwarde haren. Die mannen, met een ronselaar bij zich, dragend hun vierhoekige, zwartleeren tasch; die jongens, altijd omstuwd door ‘burgers’, tegen wie zij tartend lalden, terwijl dezen hen ter sluik begluurden of ophitsten tot roekeloosheid.

Maar waren de kinderen vol vrees, zij waren ook vol nieuwsgierigheid. Kwaad deden de mannen de kinderen nooit; toch hielden dezen zich op een afstand, wanneer er ruzie was vóór een kroeg of er een uit een groep arm-zwaaiende neerviel. Maar een griezel-genot lag er in de ruwheid, als voor kinderen van dorpen en steden in kreten van geslachte dieren. Zooals kleinen en grooteren achter hen opdringen om varkensgereutel te hooren en bloed te zien sijpelen uit de op een kier gebleven

deur eener slagerij; zoo schoolden hier de jongens samen en riepen gretig elkaar: Kom mee! en kenden de geruchten van verre, of het dronkenschap was, of ruzie of, wat nog mooier was, herrie met vrouwen. De ouderen onder hen en ook de vermetelen onder de kleintjes wisten en zagen meer. Zij dorsten stilstaan vóór een venster, gluren tot een vuist verschrikte; prikkelend ontsteld in hun levenservaring, door een nooit vermoeden opschik, door den spiegel- en metaalglans van een te winternamiddag opeens in fel licht gezette gelagzaal; vreemd getroffen, wanneer in zoo'n ruimte, waar goud licht over grijsheid van rook als ontplofte, tusschen de leelijke donkere mannen, dames in zij en kant bewogen, met bloote armen en bloemen in 't haar.

Blijder verbazing gaf Harlekijntje.

De jongens ontdekten den dreumes op straat. - Zeg!... - Nou?... - Kijk... - O! wat is dàt? - Een ventje, zoo als zij nooit er een zagen. Sommigen meenden: wèl in een boek. Toch was het zéker géén kabouter. Maar hoeveel kleuren wel had zijn buis; en van dezelfde stof was zijn petje, maar zóó'n mal petje droeg ie, op krullen: - 't was net een peperhuis van vijgen... Eén wist: Schotsch, zijn zus had een jurk zoo. En toen een ander: Ja! de Schotten; in Schodand waren soldatenpak-

ken... - Schokland? - Jò, la na je kijken! - Urk!...

Nog liep er het kleine ventje alleen.

En had op ieder ander tijdstip de aardrijkskunde ruzie gegeven, nieuwsgierigheid vereffende. Op een prop eerst, toen in een halven cirkel, kwamen de jongens achter den kleine aan: - hoe oud kon ie zijn? één had een broertje van zes: grooter, nee, grooter dan Frits was ie niet... En toen! opeens, vóór *De Reede van Bali*: zoo liep er het ventje en zóó was ie weg. Parmantig, dat ie die kroeg in stapte!

De jongens waren even ontnuchterd. Een zoontje van den kroegebaas. Er was immers volk uit allerlei landen onder de eigenaars van die kroegen. En als je dacht aan de gekke vrouwen, die je soms in kroegen zag...

Wellicht hadden de jongens Harlekijntje vergeten, als zij hem niet hadden weergezien, en thuis over het ventje gehoord, daar zusjes hem opmerkten, en de moeders.

Eén meisje doopte hem: Harlekijntje. Moeders wezen elkander: het dwergje. Maar daar ieder in 't stadje hem weldra kende, hield hij dien éénen naam: Harlekijntje. Niemand vroeg, hoe hij eigenlijk heette. Men wees hem aan en na; één riep

hem. Hij hoorde, en kwam; en sprak heel vreemd; maar begreep toch, wat men hem vroeg; en wist zich ook wel verstaanbaar te maken. Zoo klein was hij, als een jongen van zes: de broêr van Fritsje had juist gemeten. En mager was hij - beentjes als latten, maar hij liep er keurig mee, op zijne hooge laarsjes van goudleer. Ook had hij fijne, blanke handjes. Maar zijn gezichtje was bol en bleek, met rimpeltjes, als een oude man.

Gezien heb ik een mal jongetje. Wij jongens zagen niet anders aan hem. Dat bonte pakje, dat misschien even de afgunst in ons had laten aanvleugen, was toch eigenlijk alleen iets, als er niemand bezat, waarnaar we hierom hadden gekeken; maar juist omdat niemand het had, was het mal. Toen we hem er langen tijd in hadden herkend, toen hij er telkens weer mee kwam en nooit zich vertoonde in andere kleeren, ergerde zijn malheid ons. En toen we het zusje van een onzer hem hoorden beklagen, omdat er een gat was in het goudleer van zijn laarsje en een lange scheur in zijn broekje; voelden we minachting, hevigen weerzin, nòg erger dan tegen ‘den baard van Sint Nikolaas’, dien een meid in de keuken liet slingeren, nadat haar vrijer Sint geweest was.

Hierna waren we allen verbaasd, daar de rijke, kinderlooze tante van een der jongens Harlekijntje, dat kroegekind, had aangetikt en binnengehaald en op twee perziken getrakteerd! Meer mevrouwen deden meelijdend; ook twee moeders van kameraadjes, en dan stonden wij er om heen en wisten niet en luisterden zwijgend en zagen den dreumes met koekjes weggaan.

Hoe is het verder met hem geloopen? Al het latere is legende. Meestal verzwikken de verhalen der overlevering op het oogenblik van een beslissend gebeuren; en zoo raakt deze uit het lid, en ik denk aan het dronken ventje, dat op een donkere stoep gevonden en weggebracht werd naar de politie. Wat kan er dien avond met hem gebeurd zijn, of *is* het andere, ergere, waar?

Is ook dit herinnering, dat het jongske kunstmatig werd klein gehouden, dat hem hiervoor drank gevoerd werd - de vrouwen in de kazernestegen waren immers slechte vrouwen en zijn moeder was ééne van haar en zijn vader was weg, naar de Oost; en, behalve de ronselaars, woonden er in die stegen mannen, ruilebuiters van allerlei, met kermisvolk in stâge verbinding. Het schijnt zeker, dat Harlekijntje moest dansen. Dat hij hiertoe de *Reede van Bali* in stapte, en de talrijke

andere kroegen in de weinige straten der kleine stad. Dansen voor de heeren-soldaten, die véél geld hadden, het zóó maar uit hun broekzakken haalden - want op moest alles in weinige dagen; die ook zijn moeder veel geld toestopten, hoewel niet genoeg, naar het schijnt niet genoeg, zoodat haar jongetje moest dansen en proeven van drank in kroeg na kroeg.

Het is alles zóó lang geleden. Kinderherinnering? jongensverbeelding? - dàn toch, naar indrukken van een jeugd, die droeve dingen dichtbij aanschouwde. Sedert lang is de Werving anders; een ander soort menschen wordt soldaat: het ‘teekenen’ is geen daad meer van wanhoop, zooals het *was* in mijn kinderjaren, zooals het *was* in die kleine stad, die sedert een stille kleine stad werd, zonder dronken kolonialen en zonder moeders van Harlekijntjes.

Heette zijn moeder niet Dronken Fie? Was zij uit een Belgisch Schelde-dorp, onder den smeur van fabrieksrook geboren, waar grauw het breede water deinde en het eindeloos nevelde over de polders met lange, rechte peppellanen, en achter den dijk bruine zeilen gleden en in de lucht de logge wolken? 's Zomers stond het vette

vee bont in het gras tot hoog aan de pooten; dan danste het zonlicht mee met de golven en jongenslijven dansten ook, en eens in het jaar was er dans in het dorp, liepen ze toe langs al de wegen, meiden en jongens, om dans en muziek, het Christusbeeld aan den kruisweg voorbij. Heeft de muziek Fie gelokt naar de stad, waar orgels dreunden heel het jaar door, waar dichter de fabrieksrook zwalpte, maar achter die keelbeklemming ros licht stond, hoog in de straten en fel aan gebouwen, kleurige huizen met spiegelend glas?

Ik heb meenen te weten, dat de moeder van Harlekijntje hare moeder zou hebben verloren, toen zij nog een kleine meid was, en dat de vader toen toog naar de stad en met een orgel trok door de straten en Fie gedwongen werd met hem te gaan. Zoo immers was vaak de voorbereiding tot het leven der dronken vrouwen, die in de stad waar ik ben geboren vreugd aan de kolonialen verkochten. Fie kan de brave dochter geweest zijn van een liederlijken vader, die alles afgaf aan wie maar geld bood.

En toen, zóó heb ik het vóór mij gezien, toen lachte háár, die slons, het geluk toe. Zij was gezond en sterk en moedig. Alle gemeenheid kende zij, doordien ze niet anders gezien en gehoord

had; immers ook van haar vader niet. Waakte de gestorven moeder? Waarom is dit romantiek? Strijdend hèb ik Fie vóór mij gezien, lange middagen in den regen, naast het orgel van straat naar straat; en de avonden in het danshuis, altijd met den vader bij zich, wien men bier toeschoof en ‘droppels’, en telkens toestond dóór te spelen - om haar. Hoonen dorst haar zelfs geen waardin.

Toen doorvlijmde haar andere kommer. Elken avond, wanneer zij er kwam, zag zij achter of om een buffet, onder de macht der groote bazin, die loerende alles en allen bespiedde, den jongen met het fijn-bleeke gezicht, hulp voor de vrouw en voor de bedienden, bijlooper die het meeste liep, gesard door de knechts, door bezoekers gescholden, en het altijd gereede slachtoffer van alle luimen der meesteres. Doordat hij een zwakke was, kreeg zij meelij; doordat ze hem mooi vond, kreeg ze lief. Het schuwe maagdje voelde zich vrouw. De vroege kennis van het leven dreef haar. Plotseling wilde, dorst zij alles. Den bleeken, tengeren, blooden jongen dacht zij met haar moed te doorgloeien. Geld nam zij aan op haar grove belofte van wat zij altijd had geweigerd en vóór den dwang ontkwam zij - met hem.

Nu was het geluk er. Zij wist slechts dit. En

zich tot alle dingen in staat. Zij wilde en dacht voor haar geliefde en deed al wat ze in zijn plaats doen kon. Op haar spreken werd hij aangenomen in een bar, waar de klanten kwamen en gingen; en in een gaarkeuken vond zij werk, zwaar werk, dat duurde tot laat in den avond; maar werd het al middernacht, nooit was ze moe. Eens in de tien dagen hadden zij vrij; dan dreef ze hem, niet zonder moeite, naar buiten; zij roeide hun bootje en zij betaalde. Doch toen ze zich zwanger wist, werd ze zuinig en dwong hem van zijn geld af te geven en had voor de eerste maal woorden met hem, maar dacht vol vertrouwen aan wat er bespaard kon. In de stads-kraaminrichting beviel ze; twee keer kwam hij naar haar kijken; daarna hoorde zij vijf dagen niets; en toen ze terugkeerde op hun kamer, bleek hij in de bar ontslagen. Nu liep hij ochtenden-, middagen rond, onder voorwendsel werk te zoeken. Zij had de gaarkeuken niet kunnen houden, want ze wilde haar jongentje voeden; doch door uit schoonmaken te gaan in de bar en in enkele winkels, verdiende zij, hoewel veel minder. Het opgespaarde was gauw verteerd; nog had hij geen werk gevonden, en zij wist, hoe slecht hij zocht. Ook nu overwon haar geestkracht en toen haar kind nog geen jaar oud was, her-

kreeg zij de plaats in de gaarkeuken en werd er beter dan vroeger betaald. Tweemaal raakte hij wéér zonder werk; eens bungelde hij wel een maand door de stad en leefde zij in gestadigen angst. Wat zij verdiende, volstond voor hun drieën; doch zij zag hem vadsiger worden en daarbij ontevredener, ruwer. Hij, met zijn zwakkelings-natuur, bewonderde de straatslijpers, die lui als hij, maar niet zwak waren; gretig luisterde hij naar verhalen en raadgevingen, en toen zij hem met twee van die vuiliken aantrof in hunne kamer, een avond dat zij vroeger dan gewoonlijk thuiskwam, liep hun ruzie uit op zijn spottende dreigen: hij zou wel weggaan, als ze dat wou. Dien nacht wist zij zich de zwakste; wist zij haar liefde niet langer een kracht. Hij dorst het aanleggen met haar vader. Zij dacht, dat zij niemand meer had dan haar kind. Nadat haar jongetje ziek geweest was en de buurvrouw, die er telkens voor zorgde, op verwijten uit haren angst, meer geld vroeg, als het bij haar zou blijven; gaf zij eindelijk toe aan den drang van den ouden eigenaar der gaarkeuken, die zonder deze inwilliging niet voorschoot. Nu was zij uit de geldzorg uit. Zij leefde in een vreemde gerustheid; haar minnaar deed zij niet langer verwijten; haar vader stopte zij nu en

dan geld toe; en toen zij wist, dat deze haar verhouding doorzag, gaf zij hem meer. Zij meende, dat eigenbelang hem zou weerhouden haar te verraden. Doch hij kende haar minnaar beter dan zij, want toen deze wist wat zij deed, snauwde hij enkel haar af om meer geld. Waarom ging zij voort met werken? ze kon verdienen, zoovéél als ze wou! Dit werd nu zijn drang, zijn dreigen; en achter hem stookte telkens haar vader; en al het geld, dat zij den vunzen oude in de gaarkeuken afdwong, volstond niet voor de begeerte der twee. Zij kon nog véél meer verdienen.

Zij besefte, dat haar vader haar haatte: dat dit zijn wraak was voor hare vlucht; en tobde zich af, hoe hem weg te krijgen; zij zon op een middel om hem te dooden; geen ander bedacht zij dan aldoor drank; doch hij kon zóóveel verdragen; en elken keer dronk haar minnaar mee.

Toen deze haar vertelde, dat een paar makkers hadden gesproken over een plan om in te breken, schrikte zij niet, zijn lafheid indachtig. Evenmin ontstelde zij, de eerste maal dat hij sprak van de ‘Werving’ in Nederland. Ook in de volksbuurten van Antwerpen bestond het begrip van ‘kanonnevleesch’; en nooit had zij hooren praten over de ronselaars, of wat die verdienden was ‘bloedgeld’

genoemd. Doch twee avonden later bracht hij haar vader mee; en toen ze dezen zonder aanleiding hoorde opgeven van het ‘hooge handgeld’, dat jonge mannen nù konden maken; overzag zij haar gevaar. Als zij niet toegaf, zou hij gaan, doordien hij nog meer dom dan laf was; te kortzichtig, om te beseffen, wat hem wel wachtte, eenmaal ‘geworven.’ Zij hoorde het tarten en pralen in zijn gepraat; den bluf, bij den omgang met pooiers geleerd. Hij wou haar en zijn eigen angst overbluffen! Doch ook wist zij hem onnoozel genoeg, om bij de gedachte aan het handgeld, aan wat hij met zóó'n som zou beginnen, al het latere niet te tellen.

De moeder in haar weigerde. Alles - maar niet ‘dat’: om het kind. Doch sterker nog was het verzet van haar liefde. Hoéveel moeders deden wèl zoo! getrouwde, niet-getrouwde, en moeders die niemand hadden dan 't kind of de kinderen, òm wie ze het deden! Maar dat *hij* het eischte, dat hij het *wou!* Zij haatte hem, hierom - en kon hem niet missen. Vaak voelde zij zich als een moeder voor hem en in zulke oogenblikken neigde zij tot toegeven. Maar dacht zij daarbij aan haar vader of zag zij *hem* te midden van pooiers, dan vlamde haar hartstocht op, liefde-met-haat, en wist

zij zich samen-met-hem liever dóód, dan dit voor hem, voor hem juist, te doen.

Op een avond kwam haar vader - alleen. Zij was al meer dan een half uur thuis. Den laatsten tijd bleef Pol 's avonds plakken in 't kroegje van Peeters om den hoek. Ellendig volk kwam daar bijeen, maar 't was tenminste in de buurt; hierom zei ze er maar niet veel van. Toen ze gestommel op de trap hoorde, had ze juist het licht laaggedraaid, omdat ze even wilde gaan kijken. IJlings wrong ze het kraantje om en rukte de knoopen van haar jacquet los, doch de deur ging open voordat ze dit uit had - door de spleet drong niet hij, maar haar vader binnen. Dadelijk vroeg die: - Waar is je vent? Schouderophalend, kreeg ze de drankflesch. Altijd nog voerde ze hem vergeefs. Hij, scheef aan de tafel, dronk smakkend en rookte. Toen, treiterig: - Komt ie vaak zoo laat? Zij, goed-verstellend, antwoordde niet. Hij sarde: - Wat ben jij weer spraakzaam. - 'k Heb jou al zóó lang niets meer te zeggen, mokte ze en liep naar het achtervertrekje, waar haar kind sliep. Met opzet liet ze de flesch bij hem staan. Toen ze weerkwam, schonk hij juist zich in. Doch tergend langzaam stond hij op, nu; schoof den stoel recht aan de tafel; sloeg het groote ‘droppel’-

glas leeg ineens en zei smakkend: - Ik ga maar, mijn wordt het te laat... Als ie maar wéér komt, je vent; en nie' weg is...

De toon van zijn zeggen deed haar ontstellen. Zij wist niet, waardoor het wezenlijk kwam; maar als verlamd stond zij alleen. Het kon, neen het moest louter inbeelding zijn; maar als het een voorgevoel was, dit kille: de ou'e keek zóó valsch haar aan en waarom kwam ie, alleen, op dit uur? En van niets anders had ie gesproken... Huiverend knoopte ze haar jacquet dicht, greep nog een doekje voor over de schouders - het was niet zoo koud, buiten, maar zij rilde; en alsof ze niet gaan mocht, zoo zacht, sloop ze weg. Op straat zag ze haar vader vóór zich. Hij waggelde niet; zij was zóó snel naar beneden gekomen. Ongeduldig hield ze haar gang in; hij moest de kroeg van Peeters voorbij. Ze zag met schrik, dat hij er in ging. Dan zat Pol daar, natuurlijk, met pooiers. Zou ze binnendringen, of wachten? Haar angst was gezakt, onder haat tegen vader. Die vertelde het nu aan Pol, dat zij thuis wachtte, angstig of boos; en allemaal zouden ze lachen om haar; en enkel om te braniën, zou Pol nog weer drinken en blijven. Want eigenlijk lustte hij geen drank. Wat ie het liefst dee', was lang liggen slapen. Ze had stom gedaan,

vroeger, toen ze hem na-zat; aandrong, dat hij werk zou zoeken; hij had toen soms gezeid: - Hou me thuis... Nu kon ze hem niet naar huis toe krijgen...

Bibberend in verlatenheid, sleepte ze zich terug naar hun woning. Moe was ze, na haar drukken dag. Het was al laat, vroeg moest ze weer op; de kleine werd meest al vóór zevenen wakker. Ze kleedde in droeve versoezing zich uit, stopte den jongen nog even onder en schoof zich verkleumd in het klamme bed. Uit een dommel als van verdooving ontwakend, wist ze met felle dadelijkheid, dat ze alleen was, hij nog niet terug. Onstuimig dreef de angst haar het bed uit; zij moest weten, hoe laat het was. Twee uur?... Moeder Maria, en Pol! Zóó laat had hij het nooit laten worden. Misschien had vader hem meegenomen, om haar met wat nieuws te sarren. Het schroeide op in haar vlijm-ijzig denken, dat Pol een andere vrouw kon hebben: en ook achter deze mogelijkheid zag ze den haat van haren vader: den haat aan haar moeder, door haar geërfd; den haat, omdat moeder hem had geweigerd, wat hij Pol leerde van haar te eischen. Zij dwong zich tot slaap: om den volgenden dag; en toen zij verbijsterd wist dat ze uit bed moest, dacht ze het

eerst aan het kind en haar werk. Ontmoedigd zag zij op tegen alles en snauwde den jongen af, toen die dorst roepen; en meende in algeheele verwranging, dat het haar onverschillig was, of Pol nog ooit tot haar terug kwam. Toen het kind was bezorgd en zij bedacht, dat de baas van de gaarkeuken haar vast dien middag weer na zou zitten, daar hij het haar al twee dagen had lastig gemaakt, was er iets als genot in het voelen van haren afkeer en verlustigde ze zich in de overdenking, hoe met afwijzenden hoon hem te sarren... Peeters was nog dicht, toen zij langs kwam; maar haar voeten weigerden, daar haar opeens een verlangen doorgierde om hier te weten, hoe en wat - Peeters zou 't haar kunnen zeggen...

... Was dit de morgen niet van haar verwoesting? toen ze wist, dat haars vaders wráák overwon - dat Pol zich verbonden had en al weg was?

Eerst is ze als eens furie geweest, zoodat de heele buurt er bij kwam en Peeters haar zijn kroeg uit smeet. Vrouwen, in een winkeltje, hebben haar met praatgrage deernis getroost. Alle mannen waren slecht; zij kon verdienen en had haar kind. Om het kind is zij door naar het werk gegaan, doch

toen de baas, tegen twaalven, kwam, dreven èn haat èn verlangen haar aan - heimwee naar iets van haar eenig-geluk nog; en zooals ze vroeger een vent had bedrogen, toen ze vluchten wou met Pol; deed ze den vunzen vrek een verhaal, dat ze Pol voor goed had verlaten om niets te wezen dan zijn maitres; en met het geld voor dezen leugen kon ze de reis betalen naar Holland.

Want de man van een der troostende vrouwen had verzekerd: als zij zich dáár, met hun kind, vertoonde, liet men Pol niet gaan als soldaat. De ronselaar hier zou dan lekker kwijt zijn, wat hij op het handgeld had voorgeschoten. Door de tranen heen had ze gelachen, in gemeenschaps-haat der straat tegen dien verleider van mannen. Zóó knap loog ze den gaarkeuken-baas voor, dat ze niet van haar stuk gebracht werd, toen hij wantrouwig stond bij haar woning, op het oogenblik dat ze buiten de deur kwam, om met haar jongetje en de buurvrouw in de vigelant te stappen, die hen naar de statie zou brengen.

Van te voren was zij een kerk ingedwaald; het zeggen van eene der vrouwen had haar daarheen gedreven. Hoe ze er doen moest, wist zij niet meer; maar het Mariabeeld, blank rijzend uit de duisternis van een hoek, met gouden kaarsevlammen ervóór,

deed haar, zonder dat zij zich rekenschap gaf, neervallen tusschen de geknielden.

De reis was eindeloos en vol moeilijkheden. Eens was zij met Pol naar Brussel geweest; verder kende zij niets dan de stoomtrams uit de omstreken van Antwerpen. Onderweg moest zij een plaatskaartje bijkoopen; den naam van haar bestemming had zij op een papiertje, doch men verstond haar spreken slecht en met haar Belgisch geld kon zij moeilijk terecht. Uit het ginnegabben van mannen, begreep zij, dat men haar voor een slet aanzag; om toch maar voortgeholpen te worden, weerde zij handtastelijkheid niet af.

In een groote wachtkamer moest zij langen tijd wachten; zij zag er grauw gedoste soldaten, eerst vijf en later vier er bij, aan wie andere mannen en ook een paar meiden als klissen hingen; en dadelijk had zij een voorgevoel, dat dit geworvenen moesten zijn. Radeloos loerde zij schuw naar hen, naar hun vale verzopen gezichten; de opdringerigheid der andere mannen en der vrouwen kende zij uit het schipperskwartier, als een pogen om geld los te krijgen. Een der soldaten, een bleeke blonde, slungelde haar tweemaal voorbij; daar zij naar hem keek, zag hij haar aan en wendde zich bij het terugkomen om; - hij lachte niet. Toen

dreef het verlangen te weten, haar bijna er toe, op te staan en hem aan te spreken; doch hij was alweer bij zijn makkers en een der meiden drong tegen hem aan; zij voelde zich als een verdoolde alleen, terwijl ze naar haar jongetje zag dat, het hoofd diep in de armpjes op tafel, naast haar te slapen zat.

Tweemaal had zij den man bij de perronsdeur gevraagd, of het nog geen tijd voor haar was. Zij zag hem nu naar de soldaten komen, van wie hij tersluiks sigaren aannam; en toen dezen, op zijn zeggen, aanstalten maakten tot vertrek, wenkte hij ook haar. Bij de perronsdeur kwam zij midden tusschen de soldaten en die met hen waren. In den spoorwagen ontstond er gemeenzaamheid. De vrouwen waren achtergebleven; de eene had valsch naar haar gekeken en toen iets tot een der mannen gezegd, met wie ze vóór den wagen stond; deze had het overgebracht, zonder dat zij het begreep, doch er was in den wagen gelachen, allen hadden haar aangezien en een gaf er haar jongen een appel. Met dien soldaat begon zij te spreken. Makkelijk ging dat niet; de soldaat begreep haar slecht. Maar een van de twee burgers, die mee reisde, luisterde toe. Zij zag aan dien man, dat hij haar verstond; zijn zwijgen maakte haar tegelijk

wantrouwig en ongeduldig; het gevoel van hulpbehoevendheid had haar op de gansche reis nog niet zóó gefolterd. Plotseling ging de man verzitten, zoodat hij vlak tegenover haar kwam; met groote wateroogen zag hij haar aan, als dreigende; langzaam begon hij een verhoor en wist met onverstoorbare rustigheid, telkens een vraag herhalend of anders inkleedend, haar te doen vertellen, wie zij was en waarom zij kwam.

Later heeft ze begrepen, dat deze ronselaar dien avond haar zaak al verloren wist. Want hij vroeg naar papieren, die zij niet had; en ook erkende ze, niet getrouwd te zijn. Een week lang werd ze, in de kleine stad, waar vele mannen uit Antwerpen en andere Vlamingen waren, geslingerd tusschen vrees en hoop; daar de een haar uitlegde, dat nu Pol niet was gehuwd, zij zoomin als hun kind een beletsel kon zijn voor de dienstneming; en de ander vertelde, dat vele kolonialen met de hulp der ronselaars werden geworven op valsche papieren; en niemand toestemmend antwoordde op haar angstig vermoeden, dat deze mogelijkheid niets met haar toestand had te maken en in geen geval gunstig voor haar was. Pol, ongetrouwd, had op eigen papieren zich kunnen verbinden en, ze wist het den derden dag: hij was verbonden.

Doch in het stadje was hij niet. Toen ze, eerst in de kleine ruimte als een plotseling-onnoozele heen en weer gestuurd, zonder dat zij, bij deze vreemdelingschap, roepen dorst: ik word in de maling genomen; eindelijk zekerheid had, dat hij er niet was; doorraasde haar de reddings-gedachte, dat hij zou teruggekeerd zijn: gevlucht met zijn geld, zooals zij van te voren met wat ze den gaarkeuken-oude ontroofd had. Terug naar Antwerpen, hij; naar haar! En zij zat hier... Maar dat was niets! Plotseling veerde ze, leefde ze op; aanzag ze de kleine stad als iets kleins, als iets dat griezelig èn mal was; zoo griezelig als het rouwe leven te Antwerpen in het schipperskwartier; maar mal ook, mal in deze kleinheid, van stadje met enkele nette straten. Haar jongen deed ze het pakje aan, te Antwerpen in den Schotschen Winkel gekocht, na een milde bui van den gaarkeukenoude. En ze drentelde door de straten, werd uitgelachen en nageschreeuwd, doch stoorde zich aan niets of niemand, nu ze Pol bij Peeters dacht achter zijn faro. Een vrouw die ze altijd zag met den man, welke haar had uitgehoord in den trein, sprak telkens haar aan en wekte vertrouwen. Zij was het, die haar overreedde, niet onmiddellijk te vertrekken, eerst naar Antwerpen te schrijven.

Dus wachtte ze, wachtte, twee, drie, vier dagen... toen wàs er, opééns, het vreeselijke: dat dezelfde vrouw haar zei, en anderen haar bevestigden: Pol was terug, zat in de provoost, men had hem gepakt, te Amsterdam... Telkens zei men, wist ze méér. Aan de dagen der tegenstrijdige mededeelingen, toen ze waggelde tusschen blijdschap en angst, dacht zij als aan kort vervlogen geluk. Nu kon zij niet meer twijfelen; hoe zij aanliep op nieuwe berichten, nooit meer kwam er tegenspraak; Pol was hier; hier zat hij gevangen; weggebleven na verlof, was hij gepakt met andere zwabbers; tot vluchten had hij geen poging gedaan.

Fie is dien dag langs de gracht geloopen, wild haar drenzenden jongen meesleurend; maar zich in het water gegooid, heeft zij niet. De ronselaar en zijn vrouw trakteerden, namen haar mee, óók naar Amsterdam; het waren haar eerste dronken dagen; maar nòg wou ze terug - naar hem, een morgen van laatsten weemoed in walging. En de blijvende walging begon, toen ze met hem was, dronk met hem; en onverschillig wist, dat hij wegging.

Al de Vlaamsche kolonialen raakten verzot op ‘struische Fie’. Haar macht over dezen, was al wat

haar restte. Haar jongentje háátte ze, als een beletsel, en omdat zijn gezicht haar deed denken aan Pol. Ze had het goed in de *Reede van Bali*, maar het kind was er driftig en stout. Het krabde een man, bij wien zij op schoot zat; of het sarde haar, door om 'Pàppá' te roepen: het woord, waar het vroeger lekkers voor kreeg. Mannen en andere vrouwen lachten. Toen dáárop een man het kind drank liet proeven, lachte Fie met de anderen mee, daar het hoestte en harder huilde. Zoo ontstond daar een grapje, waar mannen om vroegen: dat Fie's jongetje krabde of sloeg, dat men de glazen bracht aan zijn mondje; het schudde dan zot met het hoofdje en proestte, de oogjes knipten en werden groot; een wijf, verteederd, vroeg: - Zèg Pàppá.' Fie kreeg soms een bui van woede; eens ging ze wild een der vrouwen te lijf; maar glaswerk werd er vaak stukgeslagen in de kamers der *Reede van Bali* en Fie dronk na zoo'n ruzie feller en niemand deed sneller de mannen verdwazen.

Zelfs met hulp van herinneringen, benader ik niet de schamele broosheid der kinderliefde van Harlekijntje, noch de vlugheid der verwoesting in dat lichaampje, dat zieltje; noch de taaiheid van

het eerste, uit een gezonde vrouw geboren, die, toen ze dit baarde, wist, dat er geluk is.

Doch ik, bij het vele smachtend grijpen naar hartstocht, welke nóóit geluk bleek; wist, in den wrok om nieuwe beschaming, de wrangheid elker mislukte vervoering, hoe schrijnend, een klein, kortstondig verdriet; doordat ik het droeve der mansverdwazing, die hopen durft dat liefde te huur zij; als luttel zag naast het leed in mijn stadje: Harlekijntje, krabbend, dansend, vóór mannen die met zijn moeder weggaan.

Thuiskomsten

I
Jr.

FRANS Ram fietste, vliegensvlug, zoo vrij, alsof hij gewichtloos was. Hij ging het nu zijn ouders zeggen! Zeggen, dat hij haar kreeg, dat het mocht!

- Dus ... ik mag het vader en moeder vertellen?

- Vragen, Frans, zooals je het mij vroeg.

Toen had hij onwillekeurig geantwoord:

- O, moeder zal zóó blij voor me zijn!

Meneers oogen hadden geflitst naar de zijne: een oogenwenk vol hartelijkheid; en sterker dan een woord kon doen, had deze blik gerustgesteld, de zalige zekerheid hem gegeven, dat hij er was, dat Meneer hem aannam, hem en àlles zooalshet-was.

- Ik weet, dat mijn dochter je liefheeft, jongen.

De woorden zongen in zijn hoofd. Was het niet heerlijk en prachtig voor hem? Annie, Annie, die àlles voorhad; haar vader, die zich daar natuurlijk ook wel rekenschap van gaf; en, bereid zijn eenig kind, zijn eenige huisgenoot af te staan, zóó iets zei tot een jongen-als-hij.

Het was om bijna niet te gelooven. Twijfel, angst, opeens alles weg - 't besef van minderwaardigheid, dat drukkend pak, van hem afgejoept. Nu zou hij er komen, alles bereiken: met Ans, en toch ook wel om haar. O, het geluk! nu hàrd te werken en daarbij te weten: haar doet het plezier, het is in haar belang, *het onze!*

Terwijl hij de huizen, de menschen voorbijstoof, lachten zijn blije, zijn dolle gedachten, dat het wel onvoorzichtig was, naar niemand te zien en geen mensch te herkennen, trappend maar, glijend, als was 't door het leven! glijend de laan uit, nu over den straatweg: doelbewust, want naar moeder en vader, om hun te zeggen: Ans wordt mijn vrouw.

Braaf-moedertje zou glunderen. Blij voor hem zijn, maar ook voor zich zelf. De goeiert! Het was voor hem *het* geluk; maar ja!... alleen al de vreugde van Moeder, wannéér ze hooren zou, weten: Annie! Annie wòrdt de vrouw van mijn jongen - dat was alleen-al om dol te doen. Háár Frans, Annie; Frans, gelukkig; haar kind zoo'n mooi huwelijk... O, de lievert, wat zou ze huilen; die verzwakte, ouwe oogen: oogen van veel zorg en leed, maar nog altijd groot en mooi; plotseling zouden 't karbonkels-vol-glans zijn, schitterend in het geflonker van tranen.

Lies en de broertjes zouden het kolossaal vinden. Maar Vader - wat zou Vader zeggen? Frans greep onwillekeurig de stuurstang. Al eerder had hij zijn vaart vertraagd. Terwijl hij aan zijn moeder dacht, vol innigheid, maar ook vol blijdschap, had hij, de handen tegen de heupen, zorgeloos-in-gedachten getrapt. Onzeker voelde hij zich over Vader. Heel 't dorp vond Vader menschenschuw: trotsch en tevens ziekelijk-schuchter. Ach, een dichter; een werkelijk dichter; een groot kunstenaar; máár bij ons! van zijn pen levend, anders niet kunnend; en die zich nu te kort gedaan vond; trouwens, dàcht je aan schrijvers in gróóte landen... Vader voelde zich zwaan onder eenden - hoeveel jaren was 't geleden, dat hij tegen het eten uit Amsterdam kwam met dat boek van Hoytema, waar de sprookjes van Andersen in stonden en hij dienzelfden avond in schreef: ‘Dit geef ik aan mijn kinderen; eens zullen zij mij uit dit boek begrijpen’ ... Toch maakte Vader zich nooit illuzies: den zelfspot met de ‘uitstel-ziekte’ herinnerde Frans zich van toen ze nog in het benedendorp bij de kom woonden en om die ‘ziekte’ niet verhuisden, tot de typhus van Lies hen te laat verdreef.

Vader zou nu naar Meneer toe moeten. Met

Moeder. Ja, natuurlijk! met Moeder. Hoe prachtig had Ans hem eergisteren nog gerustgesteld: - Ik gelóóf, dat Papa het nu goedvindt, jongen. - En... mijn ouders? dat we arm zijn? - Arm? Jij verdient al goed. En je Vader, de gróóte dichter!... - Moeder?... Ik meen, natuurlijk ... haar afkomst... - Foei, Frans, zóó is mijn Vader niet! Juist nu je Moeder van lagere stand was, heeft het dubbele verdienste, dat ze zoo goed voor je Vader gezorgd heeft en jullie vieren die opvoeding gaf...

Meneer zou het Moeder niet moeilijk maken! Maar... Váder tegenover Menéér... Toch moest Vader het eerst naar hem. Wel niet ‘om acces’, maar de eerste visite. En... vandaag nog liever dan morgen. O, die zenuwen van Vader; de ‘uitstel-ziekte’ was immers niets anders; soms leek het, dat Vader behoefte had aan een ding om tegen op te zien! Wanneer er een nieuw belasting-biljet kwam en Moeder schrikte van het bedrag, deed Vader, als had hij het geld in den zak; maar dadelijk vroeg hij: wie kan er heen gaan? Bij de waarschuwing en zelfs nog na een aanmaning, wist hij zich wijs te maken, dat de eenige kwestie was, of Moeder naar 't dorp kon om te betalen; en, als Moeder geen tijd had, Lies. Na de verhuizing

scheelde 't een haar, of Vader had boete moeten betalen, omdat hij maanden lang verzuimde, er aangifte van te doen op de secretarie. En toen de schoorsteen in zijn kamer zoo rookte, zat hij liever bijna een week in de kou dan even aan te loopen bij den huisbaas. Nu de visite - het zou wat zijn!

Toch kon ook Vader niet anders dan zich verheugen. Wel degelijk was hij gesteld op stand. Zijn huwelijk met ‘een meid uit een kroeg’, zooals Grootvader eens braaf-Moesje noèmde, was de nooit vergeven ergernis van de heele familie geweest; tegen alle verzet in deed Vader zijn zin; niet doordat zijn famieljetrots minder sterk was, maar in een, nog felleren, kunstenaars-hoogmoed. Met wat een ingenomenheid kon hij spreken over ‘de Ram's’. Aan het adellijke geslacht Ram waren zij *niet* geparenteerd. Zij hadden immers een ander wapen; ook bestond er sedert lang stelligheid omtrent hunne Vlaamsche afkomst. Onder de Republiek had hun familie hier in het noorden drie *gens de robe* opgeleverd: - was er tijd geweest voor een vierde, ook zij konden nu van adel zijn... Met zóóveel jeu zei Vader die dingen - o! Senior zòu het prettig vinden, dat Junior, simpel procuratiehouder van een kunsthandel, trouwde ‘in het

patriciaat’. - En Junior zelf vond àlles prettig.

***

- Moeder, groot nieuws!
- Guns jonge bei jij daar. Bei je nou al terug uit stad?
- Ja, Moesje, al met de trein van drieën. Raad's... 'k ben...
- Sst, niet zoo hard. Vader is hiernaas'. Hij heef...
- Moeder!...

En 't klein-dikke vrouwtje ompakkend, deed hij haar draaien en fluisterde. Toen wrong zij, krachtig nog, zich los en zag gelukkig-ontsteld hem aan.

- O jonge... kwam er uit bevenden mond; doch terstond, als met een schrik, bedwong zij de ontroering, en zei fluisterend, maar met vaste stem:
- Pas op: Vader! hij is thuis...
- Maar Moeder! Vader mag het weten!
- Nee, kom mee.

En buiten de huiskamer, na te hebben toegezien dat Frans de deur wel sloot, zei ze hem, dat er ‘weer wat’ gebeurd was, dat menheer Wiltens d'r was gewees' en menheer Visé en d' was hooge ruussie gewees' en nou was Va zóó boos...

- Ja maar Moeder!

Fel verzette zich Frans' gevoel. Slechts met moeite toornde hij niet tegen háár. Was dan alles altijd Vader tot slaaf? Voelde Moe zelf nu niet mee met hem? Omdat Vader weer had zitten kibbelen met een redacteur van het tijdschrift en de uitgever daarbij te pas was gekomen, zou hij niet kunnen luisteren naar zijn zoon die verloofd was, die hem zóó'n tijding bracht van geluk? Nonsens, apenkool, ja maar, bij Vader!... Hier in huis was 't altijd zoo. Hier was niets als bij andere menschen. Dingen, die bij andere menschen van zelf spraken, bleken hier onmogelijk. En wat in elke famielje de heele boel op stelten zou brengen, moest hier op de mat in de gang worden befluisterd. De meid met 'r vrijer deed minder geheim!

- Maar Moeder, Vader moet er naar toe!
- Vader?
- Ja natuurlijk, van avond!
- Och maar Frans, da' ken toch nie'. Da' kun je van *Vader* nie' vergen, hoor.

In Moeders toon was iets dat besliste. Frans kende dien klank uit heel zijn jong leven. De toon van zelve-in-alles-berusten, in een uit liefde geleerde gedweeheid, waarmee zij over de kinderen heerschte, alles ordende, schikte, bestuurde. Bij tusschen-

poozen was er geen druk. Dan deed Vader gewoon en de dingen gebeurden gewoon, het heele leven leek gewoon. Het was als een wakker worden uit droomen. Maar plotseling lag er weer de benauwing en was het heele huis behekst en zij, de kinderen, waren het ook, daar zelfs hun denken zich niet meer verzette: - het hoorde zoo, zoo was het altijd geweest.

... Een jaar, een groot jaar nu, had hij, Frans, durven gelooven aan een mogelijkheid van iets anders. Toen kwam de angstig aanvaarde hoop op een zekerheid. En nu had hij het vaste geluk.

Maar in dit huis was daar geen plaats voor. Het boemanswoord uit zijn kindertijd; als Vader zei: *De Poëzie*. En juist zoo angstwekkend zei Moeder: *Vader*.

Moeder had ook nu gesproken. Zijn vader kreeg hij zelfs niet te zien. Terwijl Annie met den haren over niets anders zat te praten dan haar geluk, moest hij thuis van het zijne zwijgen. En hij wist dat Moe gelijk had. Dat hier-in-huis dit niet anders kon.

De oogen sluitend, boog hij zich over haar en drukte vluchtig een kus op haar slaap en wendde ijlings zich naar het trapje. En in het hokje onder het dak, dat nog altijd zijn kamertje was, viel hij

zuchtend neer op den stoel vóór de kleine vierkante tafel, waaraan hij 's avonds te werken placht; en op een elleboog leunend, bleef hij staren. De broertjes speelden in den tuin en hadden blijkbaar het stilte-consigne. Lies scheen uit. Er was haast géén geluid. Zoo duurde het leven bij hen soms uren, totdat er toevallig een afleiding kwam. De tijding van zijn engagement kon zulk een afleiding niet zijn! Moeder had gezegd: - ‘Sst, Vader!’ en wanneer ze dat zei, had Moeder gelijk.

Arme, lieve, brave Moesje. Onwillekeurig rilde hij en wist niet - was dit verzet? of meelij? Maar wel voelde hij groote deernis. Moeder: die nooit meer iets anders zou kennen! Zij, de kinderen, nu ja, voor hen allen was het - een tijdje. Maar Moeder hield dit heel haar leven.

Plotseling veerde hij op en wist. Ja, aan Omoe zou hij *het* schrijven. Hij moèst iets doen, wilde niet naar beneden. 't Oudje, zij zou dùrven blij zijn: blij mét hem en vóór haar dochter. En Moeder zoù het straks verrassen als hij haar zei: het eerst van allen heb ik het ùw Moeder gemeld.

Terwijl hij bezig was, kwam er gerucht. Vader riep, in de veranda. Hij hoorde Moeder met Vader praten. Doch kalm schreef hij zijn briefje af, met gelegenheidsletters van duidelijkheid, opdat het

Oudje zou kunnen lezen. En rustig dacht hij nu over den toestand: Meneer zou begrijpen en Ans natuurlijk: - zijn Vader was, in veel, een kind; zijn Vader, de beroemde dichter, wiens naam te dragen men hem nauw waard vond...

II
Terug ‘In den lieven eenvoud’

Aan Maurits Niekerk

ZIJ wist, veranderd had hij hier weinig. Toen zij, verleden zomer, de huur overnamen, zag de tuin er uit gelijk nu. Men zei hun, dat een voor-vorige huurder de vruchtboomen geplant en de perken verdeeld had, en zoowel die voor de groenten als de veelvormige der bloemen vervroolijkt met de smalle, dichte randen van palm. De bloemenschat was als een jaar geleden. Toen stonden daar, vóór den witten muur, talrijker hooge zonnebloemen; het dunnen was Robert's werk geweest, ter wille van de prachtige theeroos, die nu met negen knoppen uitkwam. Doch al de oostindische kers aan den muur, de roode, de lichten de donker-gele, ze was er weer, alsof het vanzelf sprak; en hier de goudsbloemen langs het grasveld, de breede papaverplant er tusschen; en op de palmomrande perkjes, de pracht van het rood, voornamelijk rood, glanzig, fel, van begonia's, en ervóór, in trossen als kronen, strak de vele geraniums. Zijzelf had om de violen gevraagd en

Robert had lage rozen gebracht, goedkoop gekocht op een bloemenmarkt. De rest hadden hij en zij gelaten, geheel gelijk zij het hadden gevonden. Niettemin was het alles *van hem*, hier: de tuin, als hun huisje, was zijn bezit, want beide waren doorgloeid van zijn liefde. Zijn eenvoud, zijn kalme tevredenheid gedoogden zoo zelden verandering. Hadden hij en zij de woning niet samen *ontdekt?* Moest of mocht daaraan veranderd? Had zij hen niet terstond *verrukt?* Een nestje, ja, men kan het bouwen, maar als men zoo-maar iets vindt, dat men liefkrijgt? Ach, Annie wist wel, het was *zijn* geestdrift. Zijn oogen hadden dezen eenvoud als iets moois gezien en zijn woorden hadden hem mooi gemaakt voor haar. En, meer dan zijn woorden, zijn toon, zijn blik, zijn greep om haar arm, en ter sluiks naar haar hand. Als een schooljongen was hij geweest, en tegelijk de man van geestkracht. De man, die wil bezat voor hen beiden. Wanneer ooit had hij aangedrongen? Opgedrongen had hij haar nooit iets. In een lijdzaamheid vol geluk had zij, dit jaar, zijnen wil ondergaan. Wanneer zij, wel niet tegenstreefde, doch aarzelde met hem voort te gaan, was het louter geweest door gebrek aan moed. De verandering voor haar was zoo allesomvattend!... En nooit was hij ongeduldig geworden.

Zijn heerlijk-dikken brief in de hand, was zij neergevallen op de bank vóór het bleekveldje, om even te rusten van 't morgenwerk. Alles in huis was nu gedaan. Zij had de *femme de ménage* ook anderhalf uur langer gehouden dan gewoonlijk. De aardappelen waren geschild, de prinsesseboonen afgehaald, haar mooie stuk kalfsvleesch stond op het gasfornuis. Slechts moest zij nog wat bessen plukken. Een drang om peinzend neer te zitten, hield haar nu aan de bank gebonden. Heel hun domein was zij door geweest, als tot een inspectie, voordat de baas kwam. Lang had ze getoefd in Rob's atelier, gestaard naar het doek en naar wat het verbeeldde. Rob's lievelingsplek, het land-met-het-kerkje. Het lag daar, schuin tegenover het atelier-raam. Daarom alleen al hield hij van dit huisje. Hoe vaak, wanneer ze binnenkwam, vond ze hem vóór dat rechterraam, met de oogen in droomen naar daar, beneden: het beetwortelland, zacht glooiende naar de beek toe; de beek, die hij wist, doch er niet kon zien; zijn onzichtbarepoëzie van het landschap; langs de beek in haar grillige lijn, het dubbele gelid van allerlei boomen; zij wist niet, wat al boomen er waren, doch wel zag ook zij de fijne schoonheid in deze verscheidenheid van kleuren en vormen. Een stond apart en

met blooten stam en zijn blad was licht, van een bronzig-licht groen. De andere boomen stonden bijeen en hunne stammen bedekte een dichtheid van laag hout, en het vele blad was grijzig en heel zacht blauwig en hier en daar hing het spichtig, als uitgesneden, neer over de onzichtbare, dichtomgroeide beek, over welke nog een weelde welfde van kruipende, kronkelende planten. In een zachten boog, als teeder, omvatte de beeklijn de oude huizen, die daar beneê, aan den ouden weg, zedig lichtten met het, telkens verfrischte, wit van alle muren en het tot bruin verzachte rood der daken. Alle muren waren wit aangestreken, ook die van de schuurtjes en ovens, en ook de muren van het kerkje. Achter het kerkje was de enkele boom, met het bronzig-licht groen en den blooten stam. De daken van het kerkje en van de, nog lagere, bijgebouwen waren grijs, van een paarsachtig grijs. Vele eeuwen moest het oud zijn. Inwendig vond Annie het niet anders dan vreemd, zonderling-kinderlijk toegetakeld met grove blijken van boersche vroomheid. Doch het uitwendige, over het bouwland gezien, zij begreep, dat Robert dit liefhad; en in een volle overgegevenheid aan haar vereerende liefde voor hem herdacht zij zijn zacht en droomerig spreken: hoè mooi het toch was, in de

telkens verfrischte blankheid, in den hechten eenvoud van eeuwen oud.

Met de processie, midden Augustus, verdrongen de menschen zich in en vóór het kapelletje en de geestelijken der groote dorpskerk traden uit den stoet en verstoorden met hun statieuse bedrijvigheid de als eeuwige rust van het schemerend altaar. De leeken, met hun bidplicht klaar, vulden de herberg naast de kapel, en nauwelijks was de processie voorbij, of vóór de herberg begon de draaimolen zijn spel met de jeugd.

Al dit eigenaardig bestaan, Robert had het haar getoond en verklaard en er een schoonen zin aan gevonden. Lotte had hij in den molen doen draaien en dat had een feest voor het kind moeten zijn. En Lotte's tegenstribbelingen had hij ook daarbij geveinsd niet te merken...

Annie zuchtte. Haar oogen verdoften tot een uitdrukking van weemoed, daar zij vervuld werd van het besef der moeilijkheden, die Robert om háár kind kreeg te verwinnen. Zij kende zijn liefde, die was haar geluk, en nochtans vermocht zij ook nu niet over de gedruktheid heen te komen, welke haar het bewustzijn gaf, dat Robert in zijn blije, teere genegenheid telkens door het kind gekwetst werd. De kleine schat! zij kon het niet helpen,

Robert zei het dikwijls zelf: Lotte bléef het kind van haar vader.

Als gestoken stond Annie op. En onbewegelijk hield zij stand. Weer was daar de wanhoop en sloeg tot haar op, hoezeer haar beter-ik zich verzette. O, dat zij nòg geen zekerheid had, of zij, met haar tweede-huwelijk, verstandig had gehandeld en goed. Was deze twijfel een gevolg der zwakheid van haar wil of was het leven waarlijk een raadsel en wist een mensch nooit wat hij doen moest en laten? Hoe dikwijls had zij hetzelfde vroeger aan Robert gevraagd. Ongeduldig gemaakt had haar zeuren hem nooit. Wel had het hem op het laatst bedroefd. En haar zelf-verwijt over het leed, dat zij den liefdevolle aandeed, scheen toen haar wankelmoedigheid te hebben verdreven. Nu wist zij, dat die er wel nog was. En was dit niet een beslissende dag? Straks zou Lotte terug zijn van het eerste, het lange bezoek aan haar grootmoeder. Die drie weken, waartegen Annie erg had opgezien, omdat zij wellicht ongedaan zouden maken, wat er, door tien maanden van een nieuw leven, in het kind was vervormd, veranderd, vandaag waren zij geëindigd. Uit het groote huis te Velp, den comfort, de gewilde, stugge deftigheid der Van Ackeren's, werd kleine Lotte, met vijf uur sporens,

teruggezet in dit woninkje met roodsteenen gang, met een deurtje, als in Holland de werklieden hebben, in dit schildersbestaan van opzettelijken eenvoud, waar Annie zelve, door liefde geleid, de schoonheid van had leeren beseffen, zooals zij geléérd had aan vele veldbloemen een fijner of rijker schoonheid te vinden dan aan menige gekweekte uit serre of tuin.

Rob zelf had deze vergelijking voor haar gevonden, Zij voelde nu er zich door gesterkt, dat zij aan het beeld gedacht, en daarmee weer ineens beseft had, wat er in haar was verrijkt en verfijnd. En toch - àls het met Lotte *niet* lukte! Zóó licht-gekwetst, zóó zenuwzwak, en niet alleen door de gewoonte van haar negen eerste jaartjes, maar door aard, door instinct beslist gedreven tot het oude bestaan, van ‘stand’, van conventie...

Hoe zou ze zijn, straks? Die goeie Rob, die haar gebracht had en nu gehaald, nu zelfs twee nachten was overgebleven, om met zijn geduld alles aan te hooren, wat grootmama en de twee tantes en oom aan griefjes en bezwaartjes en angstjes tegen en over het kind, tegen en over haar tegenwoordige leven, zouden hebben opgepot...

In gedachten was Annie het tuintje door ge-

drenteld. Bij de plaatsdeur deed de geur van bradend vleesch haar ontstellen. Haar mooie fricandeau vergeten! Ze klepte de klink van de plaatsdeur op en repte zich haar keukentje in - gelukkig kwam zij niet te laat.

***

Het was lang over vijven. Annie zat op haar lievelingsplek van de boven-voorkamer en staarde in den boschachtigen tuin aan genen kant van de laan. Nu hadden die gulzige lijsters de twee boompjes bij de haag geheel leeggepikt In enkele dagen was het gebeurd en Annie voelde een lichte teleurstelling, eenige ergernis over de onbescheidenheid der gezellige vogelfamilie achter uit den tuin der overburen, omdat Rob de roode trossen, die zoo prachtig fonkelden in het verflensende groen, zou verdwenen vinden. Doch haar blik rees naar de kruinen der twee berkeboomen, die, iets verderop, bij elkander stonden. De lucht, des voormiddags bewolkt, was na tweeën één juichend blauw geworden; nu, bij het dalen van de zon, vervluchtigde deze kleur tot een lichtheid, die puur, doch ragfijn als een waas was; en terwijl er overal stukjes glans het teere wit der stammen verguldden

en blij zich leken genesteld te hebben tusschen de kruimig-groene verweerdheid van het hout, deden de spitse, beweeg'lijke bladertjes hier en daar aan pailletten denken en teekenden zij, een menigte van uitknipsels, fijn als papier, gelijk een doorzichtig kantwerk zich af tegen den hemel.

Hoe zou Rob ervan genieten, wanneer hij deze boomen en zoovele andere mooie dingen, die hij liefhad, zou wederzien! Haar hunkeren naar den elk oogenblik mogelijken terugkeer van hem en Lotte vervulde Annie met een blijdschap, bij welker onstuimigheid alle beduchtheid lag weggedrongen. Niet licht zou zij Rob bekennen, dat zij midden in den eersten nacht van volslagen eenzaamheid verschrikt was ontwaakt, ineens klaar wakker, met het besef dat zij alleen was... Bij het werk had ze zich gehaast, nu; bang, dat zij niet klaar zou komen; en traag had de namiddag gesleept. Nu zou de volle veiligheid keeren, waar haar kinderlijke vrouwelijkheid in zaal'ge gerustheid zich zeker in wist; het zou weer gewoon zijn, het zoete leven. Nog eens zag zij op naar de berketakjes, die edele witte en bruine takjes, teer van kleur als reeëvacht; en haar dankbaar besef van deze schoonheid gevoelde zij als een vroom geluk, dat zij geheel had te danken aan Rob.

Aan het boveneind van hun laantje dreunde elke zes minuten de tram uit de stad voorbij. Zij had geen acht er op geslagen, tot nu opeens het getoeter uit den open achterwagen, signaal dat het voertuig stilhouden moest, haar aandacht trok. Snel boog zij zich over de vensterbank; de wagens gleden hun laantje voorbij... neen toch, zij zag iets van den achterwagen, ze hadden gestopt... een vrouw kwam de laan in... en daar was Rob, de tasch in de hand, hij wendde zich wachtende: dáár was Lotte - Annie wuifde, met hand, met zakdoek, keerde zich lenig, repte zich weg, naar beneden en de laan op.

Om het vele groen, aan beide zijden, van heggen en dicht-overlooverde tuinen, waarin de villatjes lagen verscholen, plachten zij van ‘de laan’ te spreken, in weerwil van het enkele blok, waartoe hun eigen huisje hoorde, dat onmiddellijk aan den weg stond, die met lompe keien bestraat was. Annie liep vlug haar kind te gemoet, zij was het loopen op de, vaak verraderlijk puntige, bobbels in Brussel's buitenwijken gewend. Het was maar een klein eindje gaans, de laan op. Met stralende oogen en juichend gebaar verwelkomde zij het beminde tweetal. Rob, met het valies in de linker, gaf de rechterhand aan het kind.

- Dag! dag! riep zij. Welkom weer thuis! - Hij knikte lachend, zag gestadig haar aan. Lotte dribbelde zwijgend naast hem. Toen zag Annie, dat hij iets tot het kind zeide en zij naar hem opkeek en hij haar handje losliet en zij even aarzelde en toen een beweging maakte tot draven, doch meteen voorover sloeg, maar nog, met een vlugge beweging, opgehouden werd door hem. 't Valiesje had hij laten vallen. Lotte schreide. Annie had gezien, dat de val was gebroken; het kind had zich geen pijn kunnen doen. Het schreide, doordat het was geschrikt. Als gedreven, snelde zij toe, doch met het besef, dat er niets van eenigen ernst gebeurd was. Zij hoorde Rob sussende woordjes spreken. Toch ging Lotte nog voort met huilen. In Annie neep een teleurstelling, die bijna een ergernis was.

- Kindje! riep zij. Hoe gaat het, schat? Wat ben ik blij, dat ik je weer thuis heb!

En zij knielde neer voor het meisje en nu liet Lotte zich tegen haar aanvallen, ze liet zich kussen, ze drukte het hoofdje tegen de moederborst, ze zei: - Dag, Moesje, doch pruilend keek ze, en, door de moeder omarmd, snikte ze nog.

- Je hebt je toch geen pijn gedaan!...

Annie veegde 't behuilde gezichtje droog.

- Knap van Pa, hè, dat hij je greep! Kom maar gauw mee, dan krijg je een glas grenadien.

Tusschen de ouders in, tippelde Lotte bedachtzaam mee. Ze zei niets. Angstig hield het rechterhandje de hand der moeder vast. En nog weer kwam er een krampachtige snik.

- Ik ben toch zóó blij! zei de moeder.

Rob vroeg, hoe alles thuis gegaan was.

- Maatje, wat zijn 't hier toch nare steenen! klaagde Lotte.

- Nu, je bent thuis, nu, troostte Rob.

Zij stonden, dicht op elkaar, vóór het deurtje, dat Annie op een kier had gelaten. Annie's oog viel op de woorden, door Rob verleden najaar als een kleine slinger met geel op het groene deurtje geverfd; ‘In den lieven eenvoud’. En Annie zuchtte.

***

De avond bleek niet al de vreugde te brengen, die de hunkerende moeder verwacht had. Toen Lotte voorover dreigde te vallen, was er door de spanning iets los getornd aan haar rokje, een rokje, dat grootmama pas had gegeven: en die torn hield haar aldoor bezig, telkens boog ze weer naar haar rokje en at het lekkere kalfsvleesch met

lange tanden. Rob vertelde, Annie vroeg, en dan wist Rob weer wat nieuws te verhalen; doch aan het kind moesten de woordjes uit den mond getrokken, Totdat Rob het had over een wandeling. Met de tram waren allen, ook grootmama, van Velp naar Sonsbeek gegaan en hadden daar gezeten aan de Theeschenkerij. Rob vergeleek het heuvelige bosch van het landgoed met het park Duden, hier in de buurt van Ukkel. Daarop kwam Lotte plotseling los. Dat sombere Dudenbosch en dan Sonsbeek! Rob hield vol, dat de twee buitens, beide openbaar park geworden, bijzondere gelijkenis hadden, zooals trouwens een gedeelte van Arnhem's omstreken aan de Ukkelsche heuvels deed denken. Maar Lotte toonde zich verontwaardigd.

- Hier? Ik vind het hier overal vies! zei ze, en het kwam er uit met de bitse beslistheid der tantes te Velp, die even zelfvoldaan de lippen dichtknepen, wanneer ze haar oordeel hadden gegeven.

Eerst na tafel, toen de vrachtrijder den koffer thuisbracht, door hem van het station gehaald, schoot er een glans in Lotte's oogen. Zij scheen plotseling op te leven. Zij trantelde vóór haar moeder uit, heen en weer, en naar de kamer, waar

de koffer was gezet. Toen Annie dezen open deed, stond het kind naast haar in een zenuwachtig verbeiden, als zou daar een wonderdoos worden ontsloten. En toen de koffer open stond, besefte Annie wat dit ongeduld beduidde. Zooals daar alles lag ingepakt, had Lotte het tante Jo zien leggen, haar eigen goedje, zoowel als de kleine en groote kleedingstukken, haar uit Velp meegegeven; de koffer was voor Lotte *het laatste uit Velp*, wat zij daar niet had achter gelaten... Bij het leed over den torn in den rok dien zij droeg, had zij zich aan tafel getroost door te vertellen van een jurk, ook al van grootmama meegekregen; en dit kleinood kwam nu voor den dag.

- Vin' u hem niet pràchtig, Maatje?... waar is Papa? Die moet hem toch óók zien...

Het was een jurkje van bruin-wollen stof, met fluweelen biesjes afgezet. Degelijk máár leelijk, dacht Annie.

Nu kwam haar beste zomerjurk te voorschijn. Die zag er uit, als haast niet gedragen.

- Heeft Grootma hem laten uitstoomen? vroeg Annie.

Eenigszins verlegen knikte Lotte van neen. De tantes vonden de jurk te opzichtig, Lotte had haar maar één ochtend aan gehad.

- Maar, kind!... Heb je niet gezegd, dat veel meisjes ze hier zoo hebben?

- Tante dacht, de fatsoenlijke niet

Het pijnlijke voor Annie was Lotte's toon. 't Was, of het kind Tante volkomen gelijk gaf! Annie zei niets. Elk woord zou nutteloos geweest zijn of erger.

***

Betrekkelijk laat kwam Lotte dien avond in bed, Annie haastte met opzet niet, om zoo mogelijk nog iets prettigs te maken van de eerste uurtjes weer thuis. Doch de tijd ging voornamelijk heen met het schrijven van een briefkaart naar Velp, wat Lotte beslist zelf en nu al dadelijk wilde doen.

Toen zij haar meisje goe-nacht gekust had, ging Annie naar het atelier. Zelfverwijt verloomde haar gang. Want Lotte had haar telkens ergernis gegeven, en dat dit mogelijk geweest was, den avond zelf van het wederzien, vervulde de moeder met berouw. Het kind lag daar zoo klein, zoo teer, in het lage ledikantje, waar de matte schijn over heen viel van het licht der lantaarn buiten... Toen zij stond vóór de atelierdeur, doordrong haar opeens het schrijnend besef van de oorzaak der ergernis. Om Robert schaamde zij zich over

Lotte. Hij had den last der nukken van 't kind en mocht het zich aantrekken, dat Lotte zijn goedheid met zoo weinig dankbaarheid beloonde.

Zij opende de deur en moest glimlachen bij wat ze zag. Want Robert had er de groote lamp aangestoken en de kleine in den hoek en zelfs de kaarsen van de piano, en in zijn luiste kronkelhouding lag hij op den divan, druk uit zijn houten pijpje rookend, te lezen.

- Zoo, kom je toch ook nog kijken? Ik had nog wel geïllumineerd...

Zij lachte hem tegen, doch had geen antwoord.

- Als Lotte straks slaapt, moeten we wat spelen.
- Ben je niet te moe? vroeg ze onwillekeurig.
- Moe? Waarvan?

Toen drong het al te sterk in haar, om iets te uiten van wat haar vervulde.

- Rob, ik heb zoo'n spijt, dat ik niet gegaan ben.
- Jij hadt het kind in geen béter stemming naar hier gekregen.

Och neen, hij begreep haar verkeerd. Zij dacht niet aan Lotte, maar aan hem.

- Je hebt het natuurlijk ellendig gehad?... vorschte zij met bang-droeven blik.
- Welnee! Ik vind het alleen vervelend, dat Lotte erg veranderd terugkomt, 't Kind heeft er

een paar nare maanden mee. En ik weet, dat drukt op jou.

- Waren ze onaangenaam tegen je?

- Ze waren precies als de vorige keeren. Ja, ik pas niet bij de familie... Zeg, daar ga je toch niet om huilen? Zie die dingen toch nuchterder in! Wat kan het mij schelen, hoe mevrouw Van Ackeren over me denkt. De moeilijkheid is enkel Lotte. Oom Gerard heb ik het bondig gezegd. Hij riep me min of meer ter verantwoording. Het begon met de katechisatie. Gelukkig kon ik hem vertellen van je bezoek bij dominee Mouton, maar natuurlijk stelde dat hem maar half gerust, en toen heb ik hem voorgecijferd, dat, zoolang hij geen aanleiding vond om jou de ouderlijke macht te laten ontnemen, Lotte er enkel schà onder lijdt, als ze eens in het jaar, een paar weken lang, in het huis van haar pa's mama moet hooren, dat in de stulp van haar mama alles verkeerd gaat en niets er deugt. Door dikwijls te zeggen: vindt u zelf niet? en: bent u dat niet geheel met me eens? heb ik mijn best gedaan, de brave betweter vast te praten, want overtuigen kon ik hem toch niet. En bij wijze van sloteffect heb ik gedreigd, dat Lotte misschien niet terug zou komen.

- En?...

- En niets, 't Ging hoffelijk toe! Ik dee zóó beleefd, dat hij het ook werd.

- En dat dee je alles om mij...

- Lieve kind, doe jij niet pathetisch! 'k Heb moeilijker dingen gedaan om jou. Net als jij ze doet om mij. Stel je voor, dat we er kwamen, zònder... 'k Geloof dat de eenzaamheid jou een beetje zenuwachtig heeft gemaakt. Moet je leeren tegen te kunnen!

- Maar Rob, het is toch ellendig voor je.

- Ellendig? Maar meid! 't Is in zooverre moeilijk, als wij samen aansprakelijk zijn voor de opvoeding van Lotte. Hoe minder we daarover treuren en zeuren, hoe grooter de kans wordt, dat we het mogelijke probeeren om te slagen. Lotte moet lééren, dat eenvoud geluk geeft.

Hij had half zich opgericht en veerkrachtig-kalm bewoog zijn lichaam. Bedaard-nadrukkelijk was zijn toon. Annie zag in de geliefde oogen. En een golf van geluk doorwarmde haar wezen. Het was weer veilig om en in haar. Zij liet zich neerzinken, vóór hem op de sofa, en als bedeesd lei ze de hand op zijn schouder.

- Zooals ik het heb moeten leeren.

- Werd zij een leerling zooals jij!...

- Ons kindje wordt in den eenvoud geboren.

- Onze kinderen! lachte hij.

Toen, met vluggen draai achter haar om, was hij op en bij de deur.

- Nu wat muziek! Eerst even kijken, of Poppie wel in slaap geraakt is.

Zij zag hem na en kreeg vochtige oogen. Want alleen in gelukkige tijden, van tevredenheid en vertrouwen, placht hij haar kind zóó te noemen.

III
Nous en de Zwanen

- **I**K belóóf het je! riep hij nog, terwijl hij de deur hunner woning dichttrok.

Maar ja, hoe het adres van een veearts te vinden, en kwam zoo'n vent naar een hondje kijken, in deze buurt op een vierde verdieping? Wat zou het beroerde beest kunnen hebben? Fanny had het te veel gevoerd; aldoor was het ‘p'tiot attrape’; daar kon zoo'n rolrond mopsje niet tegen.

- Pour vous, m'sieur Vos...

Kijk, twéé brieven uit Holland. Eén... waarachtig uit Diepenveen... Hij bekeek het couvert met lust tot lezen, doch bedacht, dat het laat was en hij zich moest haasten. Wacht! misschien...

- Pardon, Madame!

Zich omwendend op de kronkeltrap, vroeg hij de concierge of die misschien een veearts wist, daar hun marmot van een hondje ziek was.

- Ah!...

't Mensch hoorde wel aan zijn toon, dat ook

hij de zaak niet erg vond en deed dit blijken met smalend lachje. Neen, zij kende geen enkelen veearts. Maar over een half uur kwam haar man van den nachtdienst; hij, als politie-agent, wist natuurlijk...

Juist! dat was een uitredding! Zoù Madame het willen vragen en zelf het even boven zeggen; als het dan noodig was voor den hond...

- Ik belóóf het u! riep de vrouw, heur zwaarte verder de treden op hijschend; en Vos bedacht onder het dalen, hoe vaak het aldus met beloften gaat, door den een aan den ander overgedaan, als een ballast, dien ieder graag kwijt raakt.

Hij zag geen kans, zelf nog te zoeken. Fanny, een en al hondeverpleegster, had hem op zijn ontbijt laten wachten; trouwens, hij had alleen beloofd, naar een adres van een veearts te vragen en dit kreeg ze nu van de concierge. Zoo'n hond op een vierde Parijsche verdieping!

Gemelijk repte hij zich naar zijn werk. De stiptheid van zijn baas was kleingeestig; teekenaar, hoorde hij niet te worden behandeld als een werkman; maar ja, als er niets ergers hem kwelde! Hij verdiende zijn brood, nu; de honger was uit. De famielje in Holland vond hem mislukt en dit schamel bestaantje een billijke straf voor de kop-

pigheid van notaris-zoon Vos, die... kunstenaar had willen worden. Dat een notaris kan over den kop gaan, zooals aan hun aller jeugd was gebleken, werd onder de leus van vergeven vergeten door de broers die zich hadden gered. Zijn zuster, alleen overgebleven in het huisje te Diepenveen, waar moeder de weduwe-armoe had uitgeleden, at gelaten kruimkens van de tafels der broers; en juist dat verweet men hem, dat niet ook hij dankje-zei voor een brok. Schilder - en jezelf willen zijn!... Zoo bleef de band alleen met haar.

Snel liep hij door, want voort in het park, zou hij beide brieven lezen: van Truida en uit Den Haag van Huyghens, die, heel aardig, nog telkens schreef. De andere kameraden vergaten, of wreekten zijn periode van zwijgen, toen niemand en niets hem meer kon schelen, ‘Nu ook jij je weg hebt gevonden’: - woorden uit Huyghens' vorigen brief; te mooi, maar die plezier hadden gedaan: Huyghens, een figuur, nu, in Pulchri, die op een tentoonstelling in het Stedelijk Museum te Amsterdam een halven wand voor zich had gekregen - en hij, teekenaar bij een fabrikant van luchters, Huyghens en Smid waren de eenigen van hun club, die iets wezenlijks hadden bereikt. Maar was er ook nog wel een andere weg dan de twee van deze beiden? Van

goeden huize èn fortuin; of geen cent, maar dan proleet, zoodat je van kind af vechten moet, weet, dat elk stukje brood een gevecht kost. Deftige kindsheid blijft een rem, wanneer er later niets meer meewerkt Deftigheid wordt kleinzeerig geboren. - ‘Je weg,’ zooals Huyghens zijn dagwerk zag! Als die afluisterde, wat le patron ervan zei; bij wàt er een ‘bien’ kwam; bij wat, ‘non, Vos, nòn!’ de heel enkele malen, dat hij zich gaan liet; dat hij, niet eens óóit in het ontwerp, louter in het zetten van lijnen, een béétje meer dan slaafsmachinaal deed. ‘Je weg’ - een slop, met den dood aan het eind... Maar hij woonde nu althans in een straat.

O! die steeg waar hij gehokt had, midden in armzaligen, te ellendig om nog gespuis te zijn; onder wie hij zich de rampspoedigste wist, doordat er géén, als hij, wat beters gekend had; geen hebben kòn zijn vizioen uit het eenige raam-als-een-kelder-gat: de brokkelende gevelrijen, beide hellend dicht tot elkander; juist, als op zelfde Augustusnachten, in zijn dorp de oude olmen, de roerlooze, dichte, ook overhangend, naar elkander, ook levensmoe, op het verwaarloosde nauwe sloot-dijkje, zijn lievelingslaantje, achter hun tuin. Boven beìde, de smalle reep lucht: de hemel, een strook doorstard

indigo... Het was een vizioen van verleden-ìn-heden: wat hem buiten ontroerd had tot vrome verrukking, die romantiek van ontwortelde boomen, zwaar gehavend, toch elken zomer weer één dicht loover ter weerszij der sloot, met beneden de streep troebel water, maar bóven het diep-door-tintelend blauw, waarin de sterren kleintjes blonken; hier verafschuwelijkt wéér hem verschenen, tot een symbool van eigen verwording.

Toen was elke verandering uitkomst. Wie gretig bedeeling zou hebben aanvaard, van aalmoezenvragen minder door de vlijming der schaamte teruggehouden dan door het gedwongen verwantenontzien om de mogelijkheid van een uiterste redding; vraagt, bij het aanbod van een betrekking, niet of die in taak en plicht nog herinnert aan droombeelden van werk in de jeugd.

Zoo ging hij nu dien ‘weg’ van Huyghens! Hij had wat, dat vast was - en zat erin vast. En liep zijn weg dus elken morgen en keerde met den avond naar huis - naar Fanny.

Zoo ging hij tweemaal het park Monceau door. En leefde tweemaal op in droomen van weemoedig herdenken en anders-wenschen, van berouwen en altijd-nog-hopen, 't-verlangen-behouden als laatste weelde. Want wel was dit al, wat restte van

vroeger: een horizont achter het werkelijke zien, dat daardoor nietiger, minder fel werd: dat hij zóó soms nog als in stijl bracht...

Van morgen bracht hij twee brieven mee! - Onwillekeurig zijn stap vertragend, las hij ze gretig, eerst Truida, toen Huyghens. Eenmaal vergunde hij zich een zijpad. Daar vloog hij Huyghens' berichten door, in die als met een lucifer uit den inktpot gehaalde letters. Hierna, of het was van een liefje, trok hij behoedzaam Truida's couvert nogmaals uit den jaszak, met deze teederheid zich weldoend. Haar liefde wist altijd, wat hij behoefde! Telkens schreef zij nog over ‘het dorp’; over wat zijn gevoel moest treffen; even hem onder de hardheid uithalen, waar ‘de verbanning’ hem mee had ompantserd. Ook nu weer allerlei interessants: het dochtertje van den meester géén tering; de dokter op een motorfiets; een Diepenveensch tooneelgezelschap... en dan, dit was het eigenlijke: de kom in het boschje had nu vier zwanen...

Vos was blijven staan om dat te herlezen. Opkijkend, zag hij naar het vijvertje van het park. Het werd te laat, hij kon er niet heen, anders was hij er even gaan zitten.

Als vroeger, aan het water gaan zitten...

Schrijnend en tegelijk weldadig, was deze herinne-

ring. Het voortgaan viel nu makkelijk. Want popperig, niet veel meer dan een badkuip, was het vijvertje hier met korintische zuilen; speelgoedje voor stedelingen. Het kleine park was nu al luidruchtig; er om heen roesde, vaag maar gestadig, de stad. Zijn vijver dáár...

Vlak er langs lag de eenzame straatweg, waartegen geboomte beveiligde. Zeker stoorde daar nu geronk van auto's. Maar nog mòest er de rust, lange poozen, zinken. Hij dacht, hij voelde er zich weer, op de bank. Met Nous, geduldig naast hem hurkend. En in het water, de witte zwanen.

Nous, de vriend van zijn vier móóiste jaren, toen hij, van het gymnasium af, leven mocht, zooals hij wilde: zooals alleen het leven geluk is. Hij werkte. Niemand noemde het zoo! - 'Wat er van die jongen moet worden'... Zoo dacht, met familie, elk in het dorp. Ook Truida had geen geloof in zijn werk. Hij, van zijn kant, wist wel haar liefde, doch dit haar gemis van vertrouwen kwelde; al moest hij, wanneer zij spraken, erkennen, dat, nu er nog maar zóó weinig fortuin was, hij bij Moeder niet altijd kòn blijven... De een'ge, die alles begreep, was Nous...

- Noessie, zooals de tuinjongen zei, de schooljeugd riep en heel het dorp.

Dominee was er achter gekomen, wat met dien hondenaam bedoeld werd.

- ‘Wereldgeest’? Maar, beste Vos, als dat alles is, wat je van het gymnasium meenam... Begrijp je wel eens, wàt de Grieken bedoelden...

Wat hij, te Heine-aansch spotlustig, op ‘Nous’ had gedicht: - de Wereldgeest, in zijn hond gevaren; las hij zelfs niet aan het beest zelf voor, dat vol geduld zat bij zijn ‘dichten’, als later bij zijn teekenen.

Ook iets innig goedhartigs van Truida, nòg later zoo lief voor het dier te zorgen, toen het - blind al, terwijl hij nog te Diepenveen was - na zijn vertrek gebrekkig erbij werd... Hij zou haar dezen avond schrijven, op alles uit het dorp reageeren, dat ze voelen zou: niets vergeet hij.

***

Heel den dag bleef hij voortleven in het verleden. Bij zijn werk had hij niet veel te denken: hoe machinaler hij teekende, hoe beter het altijd den baas voldeed; en rustig in zijn hoekje, als eenzaam, arbeidde hij tevreden voort, zonder op de heeren van het kantoor of op het werkvolk te letten.

Nous! - Hij had thuis nog een foto van 't beest: Nous, niet beseffend, wat met hem gebeurde en daardoor volkomen natuurlijk gekiekt, alsof hij zat in de vensterbank van het zijraam der koepelkamer beneden; op den uitkijk, dat wil zeggen, den indruk makend van niets te zien, van, met den kop in de lucht en open oogen, te zitten soezen, geduldig te droomen - - tot opeens een verdacht geluidje, het klotsen der klompen van een boerekind over het zandpad of het schuiven van een fiets op den straatweg, hem op- en wegstuiven deed naar het onraad.

't Was wel het eigenaardige geweest van zijn gladharigen zwarten pincher, dat hij even graag zat als lag en zóó lang kon blijven zitten, werkelijk als een peinzend wezen, dat veraf is met zijn gedachten. Hierom leek Nous zijn schoonen naam waard aan een achttienjarig ex-gymnasiast! Hierdoor was hij zoo'n trouw kameraad, terwijl de baas buiten teekende. Alleen de hartstocht maakte hem ontrouw. En zijn jeugdige baas, die dat heel wel begreep, vergaf, al stond hij angsten uit, wanneer zijn vriend soms drie dagen wegbleef, om, midden in den vierden nacht, opeens met geblaf van veraf zich te melden. De liefde kostte Nous een oog; dikwijls al kwam hij gehavend

terug; maar die wond aan den kop, waarbij hij het ééne oog heelemaal kwijt raakte, was wel het allerergste geweest. Het slanke, kleine, maar vurige dier ging onvervaard den liefdesstrijd in.

Toch begreep Nous den mannetjeszwaan niet: - hij had geen gezinsleven doorgemaakt Voor zijn baas was Nous hierdoor geen voorbeeld. De beide zwanen waren dat wel...

Ach, die jaren, dat er tijd was om uren lang peinzend te wandelen of lang op de bank aan den vijver te zitten en te letten op de zwanen. Kouwelijk was hijzelf toen niet; toch stond hij dikwijls rillend op, na, met of zonder schetsboek, van den vijver, het riet, de struikgewas-lijnen, al die bijna romantische natuur-liefelijkheìd, onmiddellijk achter ‘het bewoonde’, volop te hebben genoten.

‘De maatschappij’ aanzag hij er in de zwanen.

Telkens tijdens den herfst: zijn eigen hevigsten tijd. Het October-schoon, deze teere vervoering der natuur, die zacht verraste als een blije, jonge grijsaard, was dan voorbij. De ochtenden waren niet meer een blanke fijne verrukking, ontstelden niet langer gelijk een lentedag, die bezonnen zijn zou. Plotseling omgeslagen leek de natuur, daar zij neerlag in schoonen rouw. En hij, voor wiens, zwakheid als een koestering behoevende ziel, de

weemoed altijd een wellust was, had de afzondering bij den vijver nog liever. Hòe aangrijpend was dit in schoonheid sterven van het zienderoogen verrottende boschland! Alzijdig droop gestadig vocht neer en ook scheen het op te sijpelen over de paden. Door de biezen onvoldoende voor zijn speuren verdekt, lag er de zwaan, bijna plat als een doek. De kleur van een vervuild wit laken, neergeploft met dikke plooien. Het had een doode zwaan kunnen zijn, zooals de slapende, slap, gekronkeld, daar roerloos lag. Dan zag zijn herinnering haar in den winter, de fonkel-straling van haar wit, dat ijs en sneeuw tot matheid maakte. Deze verviezing was voor het broeden. Daarvoor verroerde zij niet van haar nest, wat biezen over den drassigen mosgrond. Onbewegelijk bleef hare warmte, om het broed tot leven te brengen, en onversaagd haar vette vacht onder het leken en striemen van water. Onverzettelijk bleek de trouw van het vroeger als in fierheid zich badende lichaam, nu verflenst, verslonst, niet tellend.

Zonder dat het wijfje ooit lette op hem, zwom, dreef rond in doelloosheid, langzaam, nochtans onrustig van gang, de mannetjes-zwaan, louter aandacht voor haar, van niets wetend dan haar bewaking - nutteloos zorgzaam, daar niets haar

stoorde, niettemin eenenal angstig verzet tegen elke nadering tot den vijver.

Hiervan vermocht Nous nooit iets te begrijpen. Hij verscheen het gansche jaar door aan den vijver, rende het riet door, schoof snuffelend, snuivend, dicht langs den oever de zwanen voorbij, en nooit bleek er antagonisme, dan nu de zwaan zijn verschijnen niet duldde, niet kon gedoogen dat dralen, dat staan, van iets dat leefde, zoo dicht bij het nest.

Stuwend met stooten, zoo vehement, als wou hij zich uit het water optrijsen, kwam de zwaan naar den oever gestoven, waar Nous verrast eerst afwachtte, dan plotseling met hoog schrikgeluid blafte, halsrekkend uitvoer, 't lijf over het water, kopschuddend kefte en onderwijl, daar de zwaan maar niet afgeschrikt raakte, straatjongensachtig achteruitging, en dan ter zijde, en dan in een boog, terwijl de zwaan op den oever gestapt was, blazend, smekkend, prachtig breed-dreigend...

Nous begreep niet, heeft nooit begrepen.

Voor hem beperkte de tragiek der procreatie zich tot zenuwachtige rennen door het dorp en buiten het dorp van vele honden op een kluit, tot felle, bloedige vechtpartijen, en tot gedwongen nachtrust op een boerderij, waar men hem ving en opsloot als begeerden bruidegom.

Nous kende het oogenblikkelijke. Hij had niet meer - verlangde niet meer.

Eenzaam voelde Nous zich nooit; slechts verlaten, zonder zijn baas.

Eenzaam zwòm de mannetjes-zwaan, terwijl zijn vrouw als een vod in het stroo lag en haar hoogste zwaan-zijn doorleefde.

Vos aanzag deze eenzaamheid. Hij dacht een wreeden strijd alle leven. Zijn levensvrees hield hem schuw voor den teeltdrang. Schuw zag hij een moeder in iedere vrouw. Niettemin dréef het in hem naar liefde, naar de verrukking van twéé-èn één-zijn, als het voor alles troostend besef, het bewustzijn dat alles licht maakt. Wrang was het weten: niet hij - het kind; de liefde, niet het doel - het middel; het twee- en een-zijn, droom der verloving; de levensverrukking der liefde, waan...

Nergens geluk, dus? Het schrijnde, schrijnde; een droeve toevlucht slechts, werd het werk; en alle lezen ontmoedigd zoeken naar bemoediging, die de Bijbel, steun van zijn kindsheid, sinds lang niet meer schonk. Hoogmoedig las hij in het Boedisme een wrokkend verwerpen van 't leven als leed, 't hooghartige drijven tot ascetisme als de waardige levenshouding.

Hem dreef de noodzaak toen tot vergeten, in vollen ijver voor werk als loonseisch.

Aan den vijver kwam hij zelden.

Maar nogmaals, op een buiïgen herfstdag, zag hij er het broeden der zwaan. Dat zelfvergeten van den vogel, willig zich offerend aan haar instinct, trof hem, alsof hij dit nooit aanschouwd had: - telkens nieuw, deze les van zijn vijver, deze heendrijving naar het leven, hier, waar zijn eenzelvigheid vond een wijkplaats.

Toen Nous, eenoogig, oud, maar fel nog, weer niet aflaten wou van den woedenden zwaan, dreigde hij zijn vriend met den stok: - Beroerde Cykloop, wij, met ònze hondschheid!...

***

Het was nu vele jaren geleden, doch dien middag vergat hij zoo min als zijn vijver. Terwijl hij, rustig zijn dagtaak voltooiend, zonder iets van illuzie de sleur van zijn plicht deed, liet hij zijn gedachten drijven. Truida's brief had zijn dag beheerscht. Alles zag hij in gedachten: al wat nòg was en ook Nous en de zwanen.

En plotseling neep 't in zijn denken: mopsje! God, als de concierge er maar aan gedacht had, Fanny 't adres van een veearts te geven! Want

de marmot was van-morgen wèl ziek; àls ie eens dood-lag, wanneer hij straks thuis-kwam.

Vrees doorkwelde opeens zijn denken. Waarom was hij niet even bij den kruidenier op den hoek hunner straat ingeloopen, waar hij altijd telefoneeren en het adresboek raadplegen kon; dat had hem niet méér tijd gekost dan hij in het park Monceau had verdaan. Als Fanny haar lieveling moest verliezen, tengevolge van zijn verzuim...

Zijn denken doorleefde een vroegere thuiskomst, toen zij Mops op straat had verloren; die wanhoop, dat schreien en handenwringen... Geërgerd was hij weggerend; gelukkig trof hij den man der concierge en met diens hulp vond hij het diertje. Het had wel in hem na-gemokt. De hond gaf last, alle dagen opnieuw. Zelfs had de concierge een paar maal gedreigd: het mocht niet van den propriétaire, honden in huis, en dan op de vierde. Fanny was netjes, bang voor d'r meubels, ze werkte graag tot alles glom; en het beest, hoewel zindelijk nu, beet of krabde telkens aan dingen, of het verhaarde; en dan die vrees, dat het weg zou raken op straat. Waarom mòest de marmot *erbij?*

Met wrangheid had hij de vraag zich gesteld, en in die wrangheid overlegd, wat er van zijn lot was geworden. Dichter, eens, en artiest in zijn

droomen, had hij met Heine, toen zijn illuzie, nu precies dit ééne gemeen, dat ook hem een nichtje had afgewezen en ook hij hokte met een Mathilde. Maar, al gaf het geen regel van drieën, daar hij stond... tegenover Heine; met diens koket modiestetje kon hij Fanny, helaas, evenmin vergelijken. Van de straat had hij haar genomen. Dankbaar had ze zich laten nemen, alleen door verleiding gezakt naar de ontucht en tot een geregeld bestaan bereid. Liefde voelden zij niet voor elkander, hartstocht was er nauwelijks in haar - zij leefden, vreedzaam, als kameraden, twee, beiden van den weg af geraakte, levenspassagiers: hij, Hollandsche notariszoon, zij, dochter van een Parijsche waschvrouw. En zie, in deze verworpelinge werkte nog het moederinstinct. Deze onterfde, deze verstootelinge van het lot, wrokte tegen het leven zóó zwak, dat ze nog moeder had willen zijn. Iets anders dan behoefte tot koesteren, was haar liefde voor mopsje niet. Zóóveel had ze doorgemaakt, zóó bleek had haar het leed gelaten, zoo wreed was het leven geweest - en nog moest ze moedertje-spélen, maanden-lang had ze gefleemd om een hond; en nu ze het mormel kwijt geweest was, had ze als een moeder vol hartstocht getreurd; het was géén aanstellerij geweest.

- Neen, géén aanstellerij; zoo wist hij. En hij dacht aan de zwaan in den vijver. Daar dit eenmaal was de natuur... Lìet Fanny dan natuurtjespelen; zóóveel had ze niet in d'r leven! Wat vroeg ze hem! Niets. Ze zorgde voor 'm. Geregeld liep hun kalm bestaantje. Wat zou hij 'r het moedertje-spelen misgunnen! Ach, als de veearts er nu maar geweest was...

De angst bleef in zijn gedachten knijpen, terwijl hij den baas sprak over zijn werk en zijn teekengerei aan kant bracht. Hij repte zich weg en nam de tram. Dat moest er maar af, hij wilde gauw thuis zijn. De concierge stond in de huisdeur; hij schrikte, toen hij haar zag uit de verte. Als... Hij zag, dat ze bleef wachten... Maar ze lachte, terwijl ze knikte. Dus trok hij een opgeruimd gezicht.

- Voilà m'sieur Vos... Nu, die zijn vrouw zou in d'r schik zijn. Ze was al uit geweest met 'r marmot. En zoo kwiek als het beest over straat liep... Monsieur lachte, was zelf ook blij? Och ja, men hechtte zich aan zoo'n diertje. Het was niets dan wat constipatie geweest. Haar man had gezeid: - wat moet dat? een veearts! Hij had immers verstand van honden. Nu, hij had den marmot een klein spuitje gegeven en dadelijk had dat geholpen en madame was zóó dankbaar geweest, ze had er op ge-

staan, dat haar man quarante sous van 'r aannam.

- Elle a bien fait, zei Vos, heel ernstig. Nu ging hij nog even iets koopen.

Een klein kwartier later kwam hij terug en toonde aan de concierge een hondehalsband met belletjes. Vaak had Fanny daar om gebedeld en gemelijk had hij telkens geweigerd. Ook nog bellengeluid langs den vloer! - 't Is om nooit meer op 'm te tràppen! - Och, wie trapt er ooit op de hond! - Jij!... Omdat dit ééns gebeurd was... Hij had geweigerd, maar nu, van avond...

- Wat zal madame blij zijn, zei de concierge. Ah, monsieur Vos, 't is niet om u iets onbescheidens te zeggen, maar als ik madame zie, met 'r boodschappenmandje en de marmot daarop, dan is madame net een klein moedertje.

'Monsieur Vos' wist niets te zeggen; hij dacht weer aan de zwaan in den vijver; en om het schrijnen van den weemoed te boven te komen, dat dit nu bij hem de gezinspoëzie was, overlegde hij, dat zelfs een kunstenaar als Rodin uit redeneering had moeten lééren: 'Moi, je trouve que l'homme est sacrifié à la femme, comme la femme est sacrifiée à l'enfant. C e l a d o i t ê t r e b i e n, puisque ce fut réglé par la Nature avec un soin, une économie admirables.'

IV
De Kievitseitjes

Voor Ada Gerlo.

HET was nog Mei, pas Mei, en zomer. Opeens stond het alles als uitgeschoten, in tuinen en park en aan de wegen. De zomer was er, gelijk met de lente. Toen Lutteken, over de Nieuwe Haven de waarlijk bedompte stad uit gefietst, op den Oostzeedijk het plantsoen langs de gasfabriek beneden zich zag, had hij lust er doorheen te rijden, zóó frisch, zóó fijn lag het in de vijf-uurs-zon. Doch zijn verlangen drong naar huis; vief trapte hij door, het lange eind van den kalen, Rotterdamsch-ongeredderden dijk. Toen, *gefreewheeld* de glooiing af, wipte hij, bij de kerk beneden, rustig inhoudend van zijn voertuig. Den hoed bij de stuurstang tusschen twee vingers, liep hij langzaam en keek, rechts, links; keek, als ging hij voor 't eerst dezen weg van al zijn ochtenden en namiddagen. Het was immers Zaterdag, *weekend*, zomer; op het kantoor had hij alles afgedaan, ook dien lastigen brief van Wambers en Co. beantwoord; en de zomersche aanminnigheid van het

popperige park, waar hij nu bijna tien maanden woonde, verblijdde hem als een loon op het werk. Seringen en gouden-regen in bloei; de statige kastanjes met vol ornaat van witte of zacht-roode bloesems-als-luchters; de bruine beuken één glanzig-dicht donker. Gretig, hoewel spijtig tevens, beschouwde hij de vulling der tuintjes. Hij zag, dat er, bij perkjes en randen met zware violen, reeds waren met geraniums en begonia's; vóór een onbewoonde villa stond het gras hoog-gegroeid en doorspikkeld met bloempjes; óveral elders was fleurige orde; versch grind verhelderde meestal den aanblik... Hij wist en even later zag hij: slechts zijn tuin lag ongeredderd. Het was toch niet iets, waar hij aan moest denken; hij had er trouwens over gesproken, nog verleden week: laat den tuinman toch komen... Geen blommetje! twee, al verschrompelde, knoppen in het rhododendrumperk; en het grind ingetreden, onzichtbaar...

Terwijl hij den hoed opzette, om met vrijer handengebruik zijn hekje te openen, zag hij de buren in hun veranda; ook de grootmama, heel een famieljegroep was er; hij dwong zich tot glimlachen bij zijn groet; rukte aan het onwillige ijzerwerk, toen hij zijn fiets er door moest sturen; en voelde zijn thuiskomst als beschamend.

In zijn veranda stond Mina de meid en zeemde er, zoo laat nog, ruiten.

Onmachtsbesef drong over zijn toorn heen; het mensch deed 'r werk, ze regelde 't zelf, er was hier immers geen contrôle. De fiets tegen de, met stoffigen klimop dichtbedekte schutting ploffend - hier, als een rand, lag dik nog de grind -, gaf hij wrang zich rekenschap, dat zijn plotselinge teleurstelling onredelijk, zijn verbittering nochtans te machtig hem was. Maar de meid mocht niets merken; haar naam tot groet noemend, wenschte hij iets meer te zeggen en, hoewel hij onder het spreken de malle vraag al in wou houden, kwam er:

- Mevrouw nog niet thuisgekomen?

- Néé, Meneer! op een toon van: dat wéét u! was 't begrijpelijke antwoord.

Toen vroeg hij naar de kinderen. Juf bleek uit om beiden te halen; ze hadden koffie-gedronken en heel den middag gespeeld bij de Bekkink's.

Terwijl Mina haar zeemgerei bijeenvatte om heen te gaan, viel hij neer in een rieten leunstoel; hij verzocht haar de vermouth-flesch bij hem te zetten en stak, na een eersten slok, een sigaar op.

Nog zat hij maar kort, toen er een klok sloeg. Dat was half zes. Waar bleef juf met de jongens? Ze zou toch niet rekenen later te eten? Betty's

trein kwam even vóór zessen aan; op z'n vroegst was ze over drie kwartier thuis; daar konden de kinderen niet op wachten! Hij wilde bellen, doch om Mina vooral goed-geluimd te houden, stond hij op en ging naar de keuken? Het bleek geregeld; de kinderen zouden vooruit eten: - Daar benne ze, stelde de meid gerust. Maar het was de post, er viel wat in de bus. Lutteken haalde zelf het er uit: twee brieven voor hem... één voor juf... één voor Betty. De beide eerste lieten hem onverschillig; de afspraak voor Maandag, waar Frits van Dussen hem aan herinnerde, zou hij niet hebben vergeten; in het tweede couvert, met driecents-postzegel, zat de gedrukte reclame van een hem onbekenden kleermaker. Toen bezag hij den brief voor zijn vrouw. Groot, dik, en wat een letters! ‘Mevrouw Bets Lutteken-Heslings, declamatrice...’ Jawel, het beroep!... O, de afzendersnaam stond achterop. ‘Dr. Willem Melchers, Heidehelling, Blaricum (N.H)’. Wéér van dien! Had ze het dus nog-eens met hem aangebonden? Een dikke brief... en o! dat ‘Bets’! Zij, zóó hooghartig, die zooveel om stand gaf, om wat ze haar ‘famielje’ noemde; en die toch dat afschuwelijke Bets, van 'n ondeftige klein-steedsche meisjesschool, behouden wou als kunstenaarsachtig-

gemeenzaam. Overal-even-bekencUals-thuis... maar juist haar eigen man noemt haar nóóit zoo!

Nijdig wierp Lutteken den brief op de serretafel en schonk zich nog maar wat vermouth in. Doch onmiddellijk griste hij weer naar het ding, en woog 't op de hand - en plotseling stak hij den vinger in het couvert en rukte zenuwachtig dit open. Hij vond: schrift van Betty: twéé brieven van haar; en daaromheen een velletje mans-schrift, Fel overvloog zijn blik de papieren. Daarna làs hij; het eerst, de vreemde, groote, als neer-gedraaide mansletters: ‘Bets,’ - de vent noemde haar bij den naam - ‘Bets, hierbij je twee brieven terug, zooals je straks hebt verzocht. Vernietig jij ze nu, met den mijnen, en met de herinnering van sommige dingen, zoo ik ooit iets moest hebben miszegd. Doe niet nogmaals moeite voor kievitseitjes; de vorige waren een groote tractatie; maar heusch, je moet me niet zoo bederven. Ik vond het prettig, iets voor je te zijn, Willem M...’

Lutteken rukte zijn stoel achteruit; zijn oogen vonkten over de letters, - ‘Mijn God!’... Doch zijn rede verzette zich. Het kon niets zijn, het kòn niets zóó zijn... Betty kwam da'lijk; dus kalmte, verstandig... Toch beefden zijn vingers, toen hij dàt briefje dichtvouwde, om de twee van haar te lezen.

Op hetzelfde oogenblik overkwam hem, als een bevrijdende ontroering, dat hij de stem van zijn zoontje hoorde; Hugo stond vóór het hek en riep: - Vader! met zoo'n kleine-jongens-stem, die zacht is, zwak, zóó, dat zij bedeesd lijkt; bedeesd en vol vragende-teerheid tevens. Het doorschokte hem, dat hij opeens werd getroost, dat dit wat werkelijks was, vlak bij hem. En haastig, als moest hij iets schuldigs verbergen, frommelde hij het couvert, de brieven, ongevouwen, den zijzak van zijn colbert in, en was met twee stappen aan het hek.

- Allo, vènt!

- Dag, zei ingehouden, als een overbodigheid, het stemmetje; Hugo's oogen waren gericht op het hek, dat de kinderen nooit konden openen; en toen de vader het draaien deed, glipte de jongen haastig langs hem.

Doch nu schalden stemklanken van den weg: Piet kwam daar, tusschen juf en?.. Van Meerten. Onder de begroetingsroepen door, vroeg deze: - Is mama er al? En daar Lutteken ontkennend knikte, liet Van Meerten het kinderhandje los en verklaarde, vóór de villa gekomen: - 'k Weet waarachtig niet, wat ik doen moet! terwijl zijn arm de lucht doorzwaaide.

Aan de agitatiën en drukke gebaren van den goedigen, maar zenuwachtigen huisvriend, was Lutteken gewend. Nu dacht hij: wat heeft dit met Betty's thuiskomst te maken? en keek van Meerten vragend aan, terwijl hij het hek openhield voor juf met de sportkar. Piet bleek even haastig gezind als Hugo, beiden waren onmiddellijk het huis binnen, doch juf wist: Hugo had stekelbaarsjes, in de sloot bij Bekkink gevangen; en nu zouden ze aan Mina een emmer vragen.

- 'k Was d'r àldoor bij, stelde juf gerust. Ze wist, meneer maakte zich gauw bezorgd; 't was meestal zoo: één-van-de-ouders te bang en de ander het omgekeerde!

- De fiets ook naar achter? vroeg ze bedrijvig.

Van Meerten stond al in de veranda.

- Komt ze gauw?

-Wie?

- Betty, natuurlijk!

- Kerel...

Dit, besefte Lutteken, was idioot, nu: maar hij kon dat verlangen van August van Meerten naar Betty's terugkomst niet goed velen. Onwillekeurig stak hij de hand bij de brieven en trok haar meteen, als gestoken, terug.

Kalm zijn, dacht hij, altijd kalm; en, den steeds

geaffaireerden, braven celibatair, die zulke behandeling gewoon was, met zijn ongeduld staan latend in de veranda, haalde hij een vermouth-glas uit de kamer, en eerst, terwijl hij inschonk, vroeg hij:

- Wàt heb je?

- Ik moest, voor je vrouw, kievitseitjes versturen; natuurlijk vandaag nog. Maar er zijn er geen meer, ze mogen in Mei niet meer worden gezocht. Daar heeft Betty niet aan gedacht. Zelfs tureluurs-eitjes vìndt je niet meer. Maar nu dacht ik ... om iets te doen ... zou ik sterntjes durven zenden? Dàt had ik haar willen vragen. Maar je begrijpt... als dat van avond nog zal worden verzonden ... Wat vindt jij?

- Kerel, ik zie sterretjes vàllen!

- Snap niet.

- Je sprak van sterretjes sturen.

Verschrikt hoorde Van Meerten een bijna dreigende bitterheid in Lutteken's grappig-zijn. Bedeesd antwoordde hij:

- Sterntjes! Da's een soort van meeuwen. Die eitjes worden ook wel gegeten en ik vond ze nog, hier bij Lissone ...

- Maar wat is dat dan toch met eitjes? Moet jìj die versturen voor Betty? Aan wie?

Al zenuwachtig, doordat hij niet wist, hoe aan

zijn opdracht te voldoen, hoorde Van Meerten met toenemende ontsteltenis de ergernis achter Lutteken's vragen.

- Lees, zei hij op gedweeën toon.

Lutteken las: een telegram uit Laren, van den vorigen avond: ‘Vanmeerten, 71 Coolsingel, Rotterdam. Doe me nogmaals plezier vriend Akkrum verzoeken twaalf kievitseitjes laten zenden, Willem Melchers, Blaricum, Gooi. Betty.’

't Verflenst-blauw papiertje trilde in Lutteken's hand. Hij trachtte nu niet meer, iets te verzinnen, om de situatie te redden. Néér zat hij in onmacht van ergernis. Ook tegen August voelde hij woede; en toch, wat kon hij den ongevaarlijken goejert, die het vuur uit zijn sloffen liep voor Betty, anders verwijten dan den al jaren aanvaarden kamerheersdienst? Zijn oogen waren op het papier. Weder lezend zag hij: *nogmaals*, ‘doe me *nogmaals* plezier’... Wat bliksem! Hij stoof van zijn stoel op:

- Zeg! wat is dàt! Heb jij zoo'n boodschap al meer gedaan?

De oogen van August verdoften verlegen; dit prikkelde Lutteken nog heviger.

- Noù!

De ander knikte; aarzelend zei hij:

- De vorige maand, in de goeie tijd,... nu zijn ze nergens meer te krijgen.

- Och, wat kan me dat schelen! Ik vraag van vroeger!

- Ja... o, heeft ze het joù niet verteld? 'k Heb... jùllie... toen immers een kistje laten sturen? Je weet, ik kreeg ze door me zwager... Nu, toen vroeg ze, of het lastig zou zijn, als hij een paar kistjes bestelde voor haar.

- Een paar?

- Ja... drie...

- Hè?!

- Och, een attentie. Behalve voor Melchers, voor Door Verhagen en die meneer Bouts.

- 'Dóór Verhagen'! Hahaha! Jij wordt waarachtig ook nog een kunstmensch, uit pure galanterie voor mìjn vrouw! De dominee van Akkrum, die Van Gend en Loos speelt met kievitseitjes voor de even rijk-beminde als -begaafde tooneelspeelster Dóór Verhagen; voor meneer Bouts, tooneelregisseur; en voor de gróóte criticus Willem Melchers, die het prèttig vond, voor mijn vrouw wat te zijn.

- Hoe bedoel je?

- Niks, Bedoelingen moet je nooit zoeken bij mij, Intrigues hooren er bij in de kunst... Och

nee, ik zeg het niet om jou. Jij meent het goed, jij bènt haar vriend. Soms vind ik je overdreven galant. Nietwaar? we spreken nu openhartig. Als ik je niet ten volle vertrouwde, kwam je al lang niet meer over de vloer. Maar dìt gedoe gaat de maat te buiten. Heeft dominee Botsma wel ééns zijn geld voor die kistjes gehad?

- O ja zeker!
- Van jou! Maar kreeg jij het van ons?
- Betty zei 't nog, verlee'e Zondag, dat ze met me afrekenen wou.
- Dat ken ik, haar afrekenen met jou. Hoeveel was 't?
- Och, wat wil je nu, Piet?
- Hoeveel was 't?
- Hier is het briefje. - Van Meerten vischte een klein papiertje uit zijn zakportefeuille. - Maar geef me nu raad over déze boodschap.
- Raad? Je blijft hier en eet met ons mee.
- O néé, dat doe ik zeker niet. De eerste middag na haar thuiskomst...
- Wil je het tête-à-tête niet storen! Blijf heusch maar... als huisvriend-bliksemafleider.
- Piet...
- Ik ben oprecht met je, August.

En daar hij een glimlach van weemoed zag

groeven door de zwaren koonen van den kaalkop, ging Lutteken voort:

- Jij hebt voor Betty nu eenmaal... vereering. Ik... heb haar lief, als me vrouw, nog altijd. Jou ken ik bijna zoo lang als haar; ik wist, wat je voor d'r broer geweest was, ook... nádat die naar Indië moest; ik heb je nooit, geen moment gewantrouwd. Ik wil ook Betty blijven vertrouwen. In haar verhouding tot jou natúúrlijk! Maar tevens in die tot andere menschen. Kijk, ik heb hier twee briefjes van d'r... Dit... en dit... schreef zij aan Melchers. Hij zond ze terug, 't schijnt op haar verzoek; hij stuurde ze doodleuk naar hier. Hoe zou zoo'n groot man nog rekening met de echtgenoot hou'en. Ik heb ze niet gelezen en zal ze niet lezen. Wel las ik, wat hij schreef aan haar. Hij schijnt nu al dingen te hebben gezegd, waar ie van voelt, dat het te ver ging. En kalm-weg raadt hij: vergeet dat maar. De beroemdheid, hè?... komt dagelijks voor bij iemand als hij!

Lutteken zweeg en het was of zwijgen zich plotseling als een afzonderlijke dwingende-macht tusschen hen in schoof, hen machteloos tegenover elkander liet staan, slechts door de smalle serretafel gescheiden. Lutteken had de drie briefjes, van Melchers gekomen, gevouwen en in het cou-

vert gedaan; hij stond verdwaasd op de groote, als geteekende letters van het adres te staren. Slechts ter sluik dorst Van Meerten hem aanzien; doch plotseling hield zijn angst het niet uit; hij moest vragen:

- Heb jij een brief voor haar... geopend?

- Ja, zoo vrij ben ik geweest! Ik, de man... Erger is, dat jij er van weet Maar ik zei 't je, haast noodgedwongen. Jij meent het goed met haar en mij, maar je mòet inzien, dat daar gevaar is. Zie je, da's nou de vrije vrouw: emancipatie, afdeeling kunst; afdeeling met de meeste gevaren. Een artieste blijft *vrouw* voor de mannen. Ik zeg je nog eens dat ik Betty vertrouw. Maar ik wantrouw het ijs, waar mijn vrouw op loopt. (En, daar de klok sloeg:) - Zes uur, straks komt ze. We zullen er nog wel over praten. Neem een sigaar! Drink je glas 's leeg...

- Nee, Piet!... Toe, 'k bid je! Wees toch voorzichtig!

Met kalme beweging was Lutteken gaan zitten. Als een hulpbehoevende boog Van Meerten tot hem over.

- Voorzichtig? Man, ik zit hier doodrustig.

- Ga niet opeens hard tegen haar in.

- Hoe, tegen haar in?

- Ik hoor aan je toon, dat je er een eind aan

zou willen maken. Maar ze kan niet meer zonder haar kunst. De brief van Melchers heeft je verschrikt. Maar als die vent wat schofterigs dee', is dat toch niet de schuld van Betty.

- Zeg ik dat?
- Nee. Maar je wilt al dadelijk, dat ik nu haar boodschap niet doe.
- Natuurlijk!
- Geloof je dat het de beste taktiek is?
- Het kàn niet eens! Je zegt zelf, dat er geen kievitseiers meer zijn.
- Wel sterntjes...

Lutteken werd gedrongen tot opstaan, 't Was, of hij, bij die lichaamsrijzing, zich over iets kwam heen te zetten. Het drong in hem tot een eensklapsch besluit. 't Kon immers zijn, dat August gelijk had?

En Betty zou zoo dadelijk thuis zijn. Kalm moest hij dan schijnen, zijn; en van de eitjes voor meneer Meneer Melchers mocht niet onmiddellijk, als van iets ernstigs, worden gesproken. Wel was het heel goed, dat August bleef eten.

- Bel jij die winkel even op en laat voor mijn rekening sterntjes sturen.
- Wil je? Vin' je? Dat doet me plezier, Piet! Maar... dan ga ik liever zelf...
- Neen, want je eet hier.

- ... Ik kom terug ... Geef me je fiets;... ik kwam met lijn 5. Met de fiets doe 'k het in twintig minuten... Ik hoef toch ook niet bij haar thuiskomst te zijn...

Getroffen keek Lutteken August aan. Hij had de ontroering gehoord in die woorden.

- Dank je, zei hij. Ga dan gauw. Eerst nog wat vermouth?

- O, nee, dank je!

De hand tegen een spijl der te-laat-gezeemde veranda-ruiten, aanzag Lutteken het wegrijden van Van Meerten. Plotseling, bijna lenig, repte de goeiige dikkert zich. Ach, als zoo het gevoel was van alle mannen, die zijn vrouw omfladderen kwamen! Van August deed Betty niets dan krijgen. Maar Melchers, die haar nu al opdrong, dat hij iets voor haar geweest was. Die gaf niet, vroeg; dàcht zeker: me loon waard; en dan liefst contant betalen... Betty met haar kievitseitjes... Komiek zou het zijn, als het zonder gevaar was. Een griffermeerde Friesche dominee, die aan de verwantschapsbanden van zijn huwelijk de vereerende opdracht dankt, attentietjes mogelijk te maken aan Willem Melchers en Dóór Verhagen. En de ontzagwekkende criticus, die op zijn slecht-gemeende

weigering om kievitseitjes thuis te krijgen, morgen zijn smaak op de proef ziet gesteld met het surrogaat van meeuwendingies. Zou de, overal als ‘scherp waarnemer’ geroemde, het onderscheid proeven? Zóó vaak kreeg die geen lekkernijen; dat ‘Heidehelling’ was vrijwel een hut...

Komedie en grappig... als het háár *ongedeerd* liet... Betty zag het gevaar niet in. Koket, als kind al; maar nu met die kunst... Had hij haar te lang gedwarsboomd of had hij, integendeel, moeten verbieden, blijven verbieden, ondanks alles? Alles èn àllen, haar moeder, August, den dokter, wien niet! Dit wist hij: liefde deed hem beslissen. Indien hij indertijd had voorzien, dat het meisje, wier zingen van Heine-liedjes de mooiste, teerste ontroering uit al zijn engagementsmaanden was, dat prachtig-nuanceerend geluid zou willen gebruiken als beroeps-voordraagster... Dàn... had hij van haar tòch geen afstand gedaan. Dus moest hij nu den last ook dragen: al de vereenzaming - zelfs de gevaren... In August, sentimenteel, ongevaarlijk, door Betty te gretig geëxploiteerd, moest hij een steun zien: een waarschuwing ook. Maar dat het *vak* haar naar Melchersen voerde...

Toen Betty, niet afgehaald van het station,

overeenkomstig den regel geworden eisch van haar emancipatie-program, even later den hoek om kwam, sprong hij naar het hek en voelde weder het zelfverwijt, omdat hij, ook hierin toegefelijk, zijn vrouw alleen met zoo'n reistasch liet sjouwen.

Zij vroeg dadelijk naar de kinderen.

Hij zei, dat die vooruit aten, boven; en, met haar tasch, liep hij snel de gang in, om te roepen:

- Jongens! Mòeder!...

Zij bleek het te druk te hebben gehad om iets voor het tweetal mee te brengen; maar ze mochten, nù nog, met juf, wat gaan koopen: elk een plak chocola-met-nootjes.

Toen vertelde hij, dat Van Meerten kwam eten.

- Vandáág?

Hij méénde ergernis in de bitsheid van haar antwoord te hooren en dit maakte hem toch gelukkig.

V
Schakeling

WEER was de trein te laat geweest; het had middernacht geslagen, terwijl zij in de tram zaten; en nu zij thuis kwamen, bleken de meiden naar bed. Haastig deed hij de huisdeur op het nachtslot, en, achter haar om de tuinkamer binnengaand, draaide hij er de gaslichten op, door hemzelven laaggezet, toen hij het huis zou verlaten om zijn vrouw van het station te halen.

In volle breedte van avondmantel-met-bont binnengestapt, liet zij de kamerdeur achter zich open. Ongeduldig trad hij weg van de tafel en sloot. Toen, zich vóór haar plaatsend, sprak hij met de stelligheid van iemand die weigert langer te wachten:

- Nou.

Daar zij voornemens was, direct naar boven te gaan, had mevrouw Van Senden een der stoelen van de vierkante eettafel af geschoven en was daar even dwars, met al hare kleeding, op neer gezegen. Ten antwoord, keek zij vragend op. Als

iets van overleefd-lang-geleden, welks plotselinge herhaling meer bevreemdend dan mal haar aandeed, herkende zij Willem's houding en bits ééne woord als zijne wijze van rekenschap vragen, wanneer zij, nog geen dertig jaar, 's namiddags of 's zomersavonds laat thuiskwam.

Doch reeds sloeg hij een anderen toon aan.

- Hoe was het?

En dus zeide ze opgewekt:

- Aardig! Lies heeft prachtige bloemen gekregen. Haar stuk sloeg in. 't Is ook vrij goed gespeeld.

- Was Alfred er?

- Maar wat dacht je dan? Hij zat bij me, in een loge. Lies is de meeste tijd achter gebleven, Hij heeft me naar de trein gebracht.

- Zij niet?

- Nee, zij soupeert met de spelers, de regisseur en het bestuur van de Club.

- Wat!? En Alfred?... Idióót!

- O. - - Heb jij Cool weer gehad, vanavond?

Het boos vertrekken van één mondhoek was zijn antwoord op hare vraag. Slechts drong hij verder:

- Wat zei hij van het stuk?

- Alfred? hij zag ook wel, dat het het deed.

- Ja, speen je nu van tooneeltermen; wij zijn

gelukkig géén ‘artiesten’! Ik meen natuurlijk: hoe nam hij het op?

Mevrouw Van Senden was van den stoel gerezen. Rustig maakte ze haar zwaren mantel los; zei, daar haar man de armen uitstak: - Ja, help me maar eens; zag toe, hoe hij het kleedingstuk over een van de twee groote leunstoelen hing; en sprak, terwijl ze, bij een blik in den schoor- steenspiegel, de pennen uit haar hoed trok:

- Alfred sprak enkel over het spel Mien de Ridder vond hij heelemáál niet goed. Maar hij dacht bij die rol natuurlijk aan Lize zelf, hoe die doet.

- Dus, dan begreep hij toch, dat het heele stuk draait om Lies en hem?

- Nee, het heele stuk niet; dat is zéker niet zoo! Lies geeft eigen gevoel in 'r werk, zooals de méeste schrijvers doen. Maar de figuren hebben, naar het bekende recept, van deze de kop, van die de romp...

Mevrouw Van Senden hield zich in; het was beter, niet dadelijk meer te zeggen. Weken al, maanden, had zij voorzien, den avond der vertooning van Lize's tooneelstuk *Het Leven geen Droom*, dat werk, die dáád van hare dochter, te moeten verdedigen. Zij aanvaardde de taak nu

weivoldaan. Haar schoonzoon had zich tegenover haar weten te beheerschen; haars mans verwijten zou zij overtroeven. Zij zag hem naar de pendule op den schoorsteen stappen, welke Donderdags werd opgewonden. Hij deed dit nu, op Woensdagavond! Maar zij doorschouwde zijn spel. Rustig schijnen wilde hij, daar alles in hem drong tot een uitval. Zij zag ook, dat hij in den spiegel haar nakeek, toen ze naar den leunstoel ging, als om den mantel weer op te nemen. En nu kwam, wat zij had verwacht:

- Nee, Jeanne; asjeblieft. Ik wil er nog wel iets meer van weten! Is hun huwelijk in het stuk te herkennen?

Staalhard straalden haar groote grijze, nog altijd mooie oogen hem tegen.

- Lize's teleurstelling klaagt er in uit. Maar dat is het leed van hoèveel vrouwen. Ik hoef jou dat toch niet te zeggen! Het stuk beschrijft de teleurstelling van een enthousiaste vrouw vol illusies, die, als in een droom getrouwd, na twee jaar tijds voor goed staat ontgoocheld. In wat er gebeurt, zijn enkele dingen, die aan Lize's huwelijk herinneren; maar er komen ook andere... Zelfs van ons komt er in voor.

- Wat!?

- Ja, dreig nu weer niet als een dronken schutter; je blijft toch altijd maar een schutter. Het vrouwtje uit Lize's stuk is de dochter van twee menschen, die jaren lang gescheiden leefden.

- Nou? Dat hebben wij niet gedaan!

- Nee, maar er is ook, dat, toen papa en mama nog samen woonden, de jongens naar kostschool zijn gestuurd om de ruzies-thuis uit den weg te blijven...

- Hè?

- En in de vacanties niet thuis mogen komen.

- Hoe is 't mogelijk! Dat Lies me dat aandoet...

- Beste man, word nu niet theatraal, jij, die alle komedie háát en me altijd alleen liet trekken. Lies heeft uit het leven gegrepen, van overal, wat ze waarlijk doorvoeld heeft. Het eigen leed als vrouw ... ook dat als de dochter, die hier, alleen met ons, er bij was, wanneer jij alle maaltijden in een restaurant nam, of je eten op het kantoor liet brengen, of een heele Zondag boven bleef, op je studeerkamer, zoodat één meid tweemaal opdienen moest...

- Staat dat er ook in ...?!

- Het vrouwtje vertelt 'r trieste jeugd, hoe zij hoopte op iets anders, tegen de waarschuwing in

van de moeder... en hoe het voor haar hetzelfde lot werd.

- Alfred, die dat rustig aanhoort...

- Nee.

Mevrouw Van Senden wist, dat zij wondde.

Het was haar een eindelijke voldoening.

Zooals zij het nooit zou hebben gekund, striemde Lize's tooneelstuk èn Alfred èn hèm. - Ik heb me gewroken! had Lies eens, triomfantelijk sprekend, over haar werk, gezegd. Zooals, tegenover het vele, dat uit het ouderlijk huis naar Lies en Alfred ging, wel eens een kleedingstuk der dochter, nog goed genoeg voor een oudere vrouw, aan de moeder te pas was gekomen; zoo deed het nu dit wapen van Lies; dit middel om zich op den màn te wreken.

- Wat, nee?

- Zondag heeft Alfred de algemeene repetitie bijgewoond en toen was hij thuis wel wat van streek. Hij zei zelfs tegen Lies: - Jij hebt me gebroken...

- Zie je. Och got, die arme kerel!

- Ja, neem jij vooral zijn partij. Je hadt altijd zooveel sympathie voor je aristocraat van een schoonzoon! Denk aan het telegram uit Deli.

- Telegram uit Deli? Wa's dat nu weer?

- Natuurlijk, mijn man is nu vergeten hoe, bij het engagement van zijn dochter, hij zóóveel hatelijks aan zijn zoon in Deli over de aanstaande zwager schreef, dat die, Indisch-royaal, een geruststelling seinde.

- O. Ja. Maar dat is wat anders. Zeker, ik had Lies liever een andere keuze zien doen. Dáárin waren we beiden bij hooge exceptie het eens. Karel, die Alfred als jongen gekend had, oordeelde goedig, maar oppervlakkig. Dat weet ik even goed als jij. Maar Lize heeft haar zin doorgedreven - waar zou zij gehoorzaamheid hebben geleerd? - en nu is Alfred de vader van haar kinderen, en zoo ze ten slotte vindt het slecht met haar man te hebben getroffen, moest ze daarom alleen al die teleurstelling niet op de markt brengen.

- Nee natuurlijk! De schrijvers van alle landen en eeuwen hebben het gedaan, maar aan een schrijfster is dat verboden.

- Schrijfster...!

Van Senden beet op de tanden en lachte hoonend over het woord heen.

Al den tijd was zijn vrouw, den grooten mantel over den arm, tegen den leunstoel aan blijven staan. Thans ging haar tred traag naar de deur. 't Ge-

sprek had haar nog niet de voldoening gegeven, welke zij ervan had verwacht; doch zij wilde nu over niets meer beginnen - Van Senden wist, en het was al laat.

***

Nooit had hij dit willen veranderen.

Dagen aaneen hadden, jaren lang, Jeanne en hij, in ditzelfde huis, de plek, waar de ander was, gemeden. Na haar en na de kinderen aan de ont- redderd-verlaten staande ontbijttafel verschenen; had hij geluncht in de stad en gemiddagmaald, en 's avonds hier thuis op zijn studeerkamer gezeten, waar de zwijgende-meid hem tweemaal thee, en later de wijnflesch-met-een-glas bracht. Gansche Zondagen sloot hij zich op of deed een tocht door de omstreken met Cool. En Jeanne toefde weken aan zee, of bij hare zuster en vroeger bij ‘Moeder’. Echtscheiding, haar dreigen, had hij verhinderd. Om de kinderen: Lies! en ook wel om de jongens. Nooit werd zij werkelijk van hem - toch hield hij vast, ze zou niet van hem af...

En onder al de moeilijkheden, bleef hij handhaven: samen één kamer. Zelfs had hij lits jumeaux geweigerd. Maar nachten doorleed hij als een verschrikking, de onlijdelijke verschrikking-die-aan-

houdt; een verslagenheid dat-het-dit-nu-was; een wanhoop, omzwalpend als bij verdrinken. Want daar heerschte de Zwarte Eenzaamheid waarlijk. Jeanne sliep. Altijd sliep zij onmiddellijk. In de jaren, dat gierende hartstocht hem kwelde; en ook, toen er nog maar de stekende nijd was, de wrok na ruziën en mokken. De wrok, die haar mooie vingers deed trillen en het grijs harer oogen vergelen kon. Altijd vond zij terstond den slaap. En hij wist, dat hem weer de nachtwake wachtte. De foltering zijner machteloosheid. Als een blinde staarde hij in het duister, altijd hetzelfde, van deze, zijn kamer. De ergernis deed hem schokken, zich omwerpen, ten halven lijve opvéében. Ook maakte hij beweging òm haar te storen. Opdat zij ontwaken zou, schrikkend, vertoornd. Doch nooit gelukte het, haar te wekken, of althans onthield zij hem die voldoening, door te doen, alsof zij sliep. Ongedeerd lag zij, daar, vlak naast hem. En hij was een-en-al gekwetstheid. Een avond lang had zij gepruild, getwist, geklaagd en hem verwijten gedaan; maar tegelijk met japon en corset, scheen zij al haar leed af te leggen.

Vanavond was zij langzaam geweest, treuzelend, als had zij nog iets te zeggen. Zat ook haar het tooneelstuk toch hoog? Hij was op zijn hoede

gebleven, vóór den nacht een doelloozen strijd vermijdend. Wel prikkelde zij zijn ergernis, toen zij van de rozen vertelde, de prachtige mand donker-flonk'rende bloemen, waarmee Kruijt, het luitenantje dat in het stuk voor den gevaarlijken huisvriend speelde en op wiens aandrang de Club het had aanvaard, de schrijfster al in de pauze voor het voetlicht kreeg. Nu zat Lies misschien náást dien kwast, die koket als zijzelf, en eveneens knap was; zij zei het onlangs: ‘een mooie man’... En Alfred was alleen thuis. - Naar bed? - Zou *hij* slapen, hij, in het ééne der lits jumeaux of zou hij - wachten; tellen de slagen der torenklok op het nabije plein; òf, door vermoeidheid toch overmeesterd, - oprijzen uit een moe-latenden slaap en ijlings het knopje van het electrisch licht doen klekken, beklemd snel glurend: hoe laat is het nù?

Lies vond of schold haar man onverschillig. Zeker was Alfred niet sympathiek. Hij bleef de norsche burgerjongen, die, Streber, werkt om vooruit te komen. Maar werkte hij niet ook voor zijn gezin? En Lies, met haar klagen: ‘het leven geen droom’, gaf zij ooit iets van die warme liefde, waardoor zij hem koelheid verwijten mocht? Intusschen sloeg zij tooneel uit haar leed!...

Van Senden wierp het zware lijf om en bleef,

verschrikt, onmiddellijk roerloos; beducht, dat hij Jeanne mocht hebben gestoord. Want hij wilde niet, dat zij ontwaakte. Hij zou geen woord kunnen wisselen. Plotseling stond het beeld van haar broer voor zijn geest, den beroemden professor, den cynischen geleerde, met wien hij tot den dood in onmin geleefd had. Ook die toonde in zijn arbeid de hardheid. Schaamteloos lei hij ongevoeligheid bloot bij het hooggeleerd dieren-kwellen. Zoo werd hij de man, hier, der vivisectie en dankte daar zijn ganschen naam aan, een roem, die zelfs eens over de grens ging... Hoeveel beesten waren daar niet gefolterd, op het afgrijselijkst doodgemarteld, of, bijna dood, tot nog leven gedwongen?

Nu had Lies vivisectie gepleegd.

Zijn kind.

Maar meer het kind der moeder!...

Cool, slechts een niet-heel-druk-beklant dokter, doch zulk een trouwe, goedhartige kerel, studiegenoot van den snijdersbaas, had eens gezegd: - Jij denkt, Van Senden, dat je zwager ruw doet ter wille van 't werk; maar hij zou, als hij geen geneeskundige was, even bereid tot wreedheid zijn in de hemel weet wat voor andere dingen. Een gemis stelt hem tot zulk wreed-doen in staat; niet

geestkracht voor 't werk, maar gebrek aan ethisch gevoel, aan ziel.

Was de ziellоosheid ook in zijn dochter?

Levend vilde Lies haar man, voorwendend dat het om kunst gebeurde, feitelijk uit niets dan behaagzucht en wreedheid. Een schaamteloos wraaknemen op haar man. De stakker moest klagen: jij hebt me gebroken!

En nu was Jeanne dit hem komen zeggen, met vlijm-koude triomfantelijkheid.

De moeder, die de dochter nadeed, met iets als een echo der wraak uit het stuk, om, juist als Lies Alfred, háár man te kerven. Dezelfde lust in kokette wreedheid, voortkomend uit eenzelfden aard, waarvan de werkende factor eenzelfde gemis was.

Hoe vaak had Jeanne op Lies te zeggen. Doch steeds was er een grens aan haar grieven; zij golden altijd handelingen, betrekkelijke kleinigheden. Men zegt dat de liefde-der-mannen ‘blind’ is; van de blindheid die ziet, maar weigert te weten. Is niet ook zoo moeder-liefde? En deze liefde houdt die blindheid. Doch Jeanne vond in Lize meer, iets anders nog dan vleesch van haar vleesch; zichzelve vond zij in haar terug, krachtiger in menig opzicht en met een aanleg, iets van die ‘begaafdheid’, waarnaar zij zelve had gehunkerd. Nooit

was het de pianojuf, die een daalder per uur verdiende met van huis tot huis te loopen, voldoende geweest een mevrouw Van Senden in eigen woning en moeder van drie mooie kinderen te worden, al droegen die háár schoonheid voort, in een meisje en twee jongens herleefd. Er moest en er zou een kunstenares aan haar zijn verloren gegaan! Lies was dan nu wel kunstenares: voor een paar honderd bevriende lieden hadden dilettanten, door een beroepsman geleid, háár stuk, haar eerste werk gespeeld. Maanden lang was erover gepraat als van de familiegebeurtenis. Doch eerst de aller-laatste weken had hij, de vader, in die vertooning iets voelen dreigen. Gevreesd, voorzien, dat daar verraad school Dóór geheimzinnig-doen van Jeanne, na lange zwijgzaamheid over haar werk van Lize. Ach, betrekkelijk was het zoo weinig, eigenlijk slechts mesquin gedoe. Een vertooninkje in een besloten kring! Máár er zou over worden gepraat, en dat wàs iets voor iemand als Alfred. Toch moest erger knauw hem zijn: mijn vrouw, mijn vrouw! stelt òns aan de kaak. Die trouwe-loos-heid. Zulk wreed-zijn, moog'lijk.

Hij, de vader, mocht niets doen blijken. Medelij was hier herkenning erkennen. Nieuwe smaad dus, tenzij hij ‘partij’ koos, den schoonzoon ophitste

tegen de dochter. Zou ook Lies den echtgenoot hoonen met dat trotsche: ‘dan maar van elkaar?’ God! en hoe zou Alfred dàn doen?

***

Weer had Van Senden zich omgeworpen en weer bleef hij langen tijd roerloos. Doch nu om een andere reden dan straks. Nu, om eindelijk zelf te slapen, zijn foltergepeinzen in slaap te ontvluchten. Gelijk hij, jong, aan iets prettigs ging denken, om door verblijding in te soezen; zoo gelukte dit, nu hij oud was, met leed, dat, drukkend, benevelend, als overdekte.

Toch voer hij na eenigen tijd bruusk uit de onbewustheid op en wist onmiddellijk: Lies-stuk-Kruijt, en dacht terstond ook weer aan Alfred: of die nu nog zou alleen zijn, zou slapen.

Rustig ademde naast hem Jeanne.

En fel-duidelijk was het besef: zij als Lies en Alfred als hij: de schoone lichamen, die doen verlieven; de ziel, die bevreemdt; ook kwetst, máár bevreemdt - die de verliefde vergeefs wil begrijpen, tot eindelijk hem zielloos-heid blijkt. Was Jeanne niet meer dan twee lange jaren een folterend raadsel voor hem gebleven? Toen, meer

dan zes maanden na de eerste bevalling, had ergernis over de moeder, hem de vrouw leeren zien. Hoever zou Alfred nu dáármee zijn? Ach, de schakeling: - schoonheid, zielloosheid, de eene herwekt uit de andere...

Zuchtend trachtte hij weg te duiken, weer in 't weldoende vergeten.

Met den morgen uit zwaren slaap ontwakend, wist hij onmiddellijk: het stuk.

En gefolterd vroeg hij zich af, wat de menschen ervan zouden zeggen, of er, of er zou worden gepraat.

Hij veinsde te slapen, om niet te spreken, toen hij bespeurde, dat Jeanne ontwaakt was.

VI
Haar Rouw

Voor Ellen.

‘**D**OUAIRIÈRE de Wasignies - B^{sse} Van Heeteren van Eyll, Huize Eyll bij Lutterade (Limburg)’.

Anna van Hoen herlas letter na letter van haar regelmatig handschrift op den vierhoek in breedzwarten rand. Haar angstvalligheid wist nu, dat het zoo goed was. En aan haar gevoel voldeed de rouwrand: zoo moest haar brief aan zijn moeder er uitzien. Zij stak een kaars aan, keerde het couvert om... doch eer zij er toe besluiten kon, het dicht te lakken, haalde ze nog éénmaal den brief er uit.

En herlas nog éénmaal haar schrijven:

Mevrouw, het tweede bezoek, dat de vriend van uw zoon de groote goedheid had mij te brengen, is nu veertien dagen geleden. Zoolang heeft mijn ziel nu zekerheid. En zoolang houdt het verlangen mij vast, eenmaal u te durven schrijven. Ook, om u nederig dank te zeggen voor

wat de vriend van uw zoon mij gebracht heeft. Hij deed, naar uw wensch, de volledige boodschap: - dat u deze kleine portefeuille niet begeerde te behouden. - Niet, wat uw doode droeg op het hart; - wat den kogel nog tegen wou houden. Maar ik had het monogram geborduurd en er was niets in dan mijn portret. Ook als de vriend van uw zoon er niets bij had gezegd, zou de toezending zijn begrepen. Voor u was ik de getrouwde vrouw, het voorwerp van een schuldige liefde. Was België niet met oorlog geslagen, uw zoon niet voor zijn land gestorven, u zoudt er toch nooit in toegestemd hebben, dat, na mijn echtscheiding, hij met mij trouwde. Tegen zulk eene schikking verzet uw geloof zich: - in mijne liefde zaagt u zonde. - Zóó ook, in die van uw zoon.

Hierom waag ik, u te schrijven. Ik weet, dat u mij niet antwoorden zult; maar om de eer zijner nagedachtenis, smeek ik u, dezen brief te lezen.

Wij hebben naar uwe begrippen gezondigd. Uw zoon heeft mij het geluk doen kennen. Eén oogenblik van volstrekt geluk, hoewel na èn voor de bangste tranen; want het was, toen hij mij vaarwel kwam zeggen, bereid aan zijn land zijn leven te geven. Welhaast een jaar had hij mij lief,

toen de oorlog het plan verstoord heeft, waarvan de vervulling hem, niet uwe liefde, maar wel uw moederlijke tevredenheid, uw vertrouwen zou hebben gekost.

Uit zijn ridderlijkheid was zijn liefde geboren. Uit medelijden: - de ergernis, dat hij een jonge vrouw zag lijden. Zijne komst in mijn leven verraste als een wonder en een kleinigheid heeft hier beslist. Had ik uw geloof, Mevrouw, ik zou in tweestrijd zijn geraakt tusschen de geboden der kerk, die een tweede-liefde veroordeelen; en het besef, dat Gods hand in mijn leven greep. Want waardoor heeft uw zoon opgemerkt, wat allen anderen ontgaan scheen en tot het einde is blijven ontgaan: dat ik, als gehuwde vrouw, zoowel door mijn man als zijn kinderen, ook door verwanten buiten 't gezin, voortdurend onwaardig behandeld werd? Liefde niet, nog minder verliefdheid, heeft uw zoon doen zien. Eerst nadat de toestand, waarin ik stond, zijn verontwaardiging gewekt had, heeft mijn persoon zelve hem getroffen. Hij heeft dit erkend - en ik had het bespeurd. Behaagziek ben ik nooit geweest, doch vooral onder de gedruktheid van mijn huiselijk bestaan zou de hulde, ontveinsd in den oogopslag van een man als uw zoon, mij niet zijn ontgaan. Na zijn deernis,

voelde hij liefde. En dit medelijden-door hoe luttele zaak is het gewekt; hoe weinig had zijn fijne blik noodig, om heel een gezinsverhouding te doorzien!

Hij vond mij te midden van koopmansweelde. Omstandigheden werkten dien zomer samen om hem herhaaldelijk op ons landgoed te Wassenaar, en te Scheveningen in ons gezelschap te brengen. Dan aanzag hij de weelde, het gezin van mijn echtgenoot geoorloofd; en tevens een zekere matigheid; iets ingetogens, zoowel in aller gedragingen, als in het gebruik, van den rijkdom gemaakt. Vooral bij ons doen in de badplaats moest dat hem treffen. Zelfs daar was hij een enkele maal getuige van de bemoeiïngen, voor welke mijn man te leven scheen en hij hoorde er over praten: de heer des huizes bleek philanthroop, geen democraat, een menschenvriend; telkens hoorde uw zoon over hulpbehoevendheid spreken, en de dochters des huizes, hoewel in amazone- of tenniskostuum, toonden zich, racquet of karwats in de hand, van ‘maatschappelijk werk’ vervuld. Door de gesprekken gloorde een ethische warmte, welke een man met gevoel weldadig trof. Echter kon het moeilijk anders, of een aristocraat als uw zoon verbaasde zich, langer luisterende, over de waarde, die men toekende aan geld. Zoowel onze train

de vie, als die handelingen van weldadigheid, waar onze bezoekers zoo dikwijls iets van bespeurden, niet doordat mijn man of de meisjes er zich op lieten voorstaan, doch doordat men hen aantrof, terwijl zij er druk mede bezig waren; leverden een helder bewijs, dat niemand zuinig was of gierig. Wel, echter, was er gedurig sprake van geld, als van iets zeer voornaams in het leven, om niet te zeggen het voornaamste. U, voor wie het geld een bijna van-zelf-sprekend, althans niet meer dan bijkomstig element van uw aanzien moet zijn, zult deze gepreoccupeerdheid moeilijk begrijpen en zeker niet in den vollen omvang, wanneer u erbij bedenkt, dat mijn man behoorde tot een deftig, oud geslacht, voor welks leden fortuin dus geenszins was iets kort geleden met moeite veroverds. U kunt zich waarschijnlijk geen denkbeeld vormen van wat het geld is in de gedachten der koopmansfamilies. Het is er de weelde, maar ook de armoe; het doet de, dicht aaneengesloten, leden samen en ieder afzonderlijk heerschen over andere menschen, doch zelf houdt het hen allen tot slaaf.

Nu kwam er voor het gezin van mijn man en vooral voor hemzelven bij, dat hij niet meer aan koopmanschap deed, enkel trekkend uit de verdiensten der firma, weliswaar volgens stipt om-

schreven erfrecht, maar niettemin met het gestadig, hoewel zelden beleden besef, dat anderen voortwerkten aan een welvaart, waar hij geen vinger meer voor uitstak. De regeling voldeed aan de verlangens van alle familieleden, in het bijzonder aan de uitgesproken en geheime begeerte van zijn oudsten broeder, die steeds aller hoofd geweest was: een forschgebouwd, geestkrachtig man, wien het zaken-doen de eenige wellust was, die zwoegende zich heerscher voelde en werkelijk veel macht aan de Maas had. Twee jongeren sloofden minder dan hij, doch waren eveneens harde werkers, zooals, van allen, weer hunne zonen.

't Kon schijnen, dat het grillig lot aan mijnen man, den vierden zoon, het voor een gansche familie beschikbare quantum moeheid had toebedeeld. Hij was aanvankelijk de bedeesde, de stille, die met schroom het leven intrad; hij zou het liefst, en zeker het best, louter contemplatief hebben geleefd; doch een zoo schril contrast met de anderen kon hij niet straffeloos handhaven; en om iets te zijn, werd hij philanthroop: een man, die zich er op toelegde sociaal te voelen, te handelen.

Deze werkzaamheid is de leugen geweest van zijn leven. Geen sterke menschenliefde dreef hem, al is hij zich dit oprecht gaan inbeelden. IJdel-

heid, eerzucht evenmin. Hij deed dit om niet gedwongen te zijn, het andere te doen. Want, al was er fortuin, de familie zou een leven in ledigheid wel zeer moeilijk hebben gedoogd en vooral het meisje niet, dat hij zich reeds als zéér jonge man tot vrouw wenschte. Dochter en kleindochter van reeders, zou zij nooit een man hebben genomen, die in ledigheid naast haar verlangde te leven. Zij had de geestkracht der kalvinisten en wellicht heeft uitsluitend de begeerte haar te winnen, hem tot een bestaan in en van ethische bedrijvigheid gedreven. Nu kwam l'appétit en mangeant. Pronkten de anderen met hun zaken, hij kon het met zijn weldadigheid doen. Doch hier kwam hem de slimheid te hulp, welke zwakkelingen zoo dikwijls bijstaat in den levensstrijd. Zóó knap speelde hij den ootmoedige, die weldoet zuiver uit menschenliefde, dat hij zelf aan zijn warm gevoel ging gelooven, en bescheidenheid, bijvoorbeeld in de wijze van zich uit te drukken, hem bijna tot een tweede natuur werd. Velen zagen hem, zooals hij zich voordeed. Zij geloofden aan een edele aandrift en prezen hem als de verpersoonlijkte toewijding, als een man van een-en-al zelfvergetenheid, voortgekomen uit hard-zelfzuchtige koopmanskringen. Zijn huis had waarlijk iets ongewoons.

De geestelijke atmosfeer heeft mij jaren lang doen denken aan de zachte overhitting in een vochtig gehouden serre, vol varens tusschen bloeiende planten. Den oppervlakkige deed dit weldadig aan. Nooit stoorde een onbeminnelijk woord. Men vernam er telkens vriendelijkheden.

Ook mij heeft die warme zachtheid gekluisterd. Toen ik als verpleegster kwam in zijn huis, bij eene der dochters die zijn lichaamsgestel had; zeide hij niet, gelijk andere 'cliënten' wel hadden gedaan, dat hij mij, de fortuinlooze, om mijne geboorte nochtans beschouwde als zijn gelijke; hij doelde met geen woord op iets van een ondergeschikte verhouding; evenmin prees hij de toewijding in het verpleegstersleven; hij toonde waardeering voor mijn verzorging, doch vooral deed hij gelooven, dat naar zijn meening alles van zelf sprak. Later heb ik hem even natuurlijk en eenvoudig zich zien gedragen jegens hulpbehoevenden, over wie hij zich met grove ongevoeligheid uitliet, zoodra zij waren vertrokken, als verweet hij zich dan een minzaamheid, welke op het oogenblik zelf gemeend was geweest. In alles was schijn, hij voldeed aan een wil, doch opzet bleef het, een hem door de levensomstandigheden opgedrongen bedoeling: - liefde is het nooit geweest; hij was

uitsluitend vervuld met zichzelf - zijn doen was een rol, noodgedwongen gespeeld.

De door mij verpleegde dochter leed onder dezelfde kwaal, waaraan hij als jongeling - ik mag wel verklaren: had te danken gehad, dat men hem voor ziekelijk hield. Ook hare jeugd dreigde er door te ontwrichten. Ik heb haar gerukt uit de willoosheid; zij heeft mijn invloed ondergaan - doch zij heeft zich het tegendeel van erkentelijk betoond.

Hier kom ik aan het smartelijke punt der groote domheid van mijn leven. In het zelfverwijt over onverstandige handelingen is niets grievender dan de ongewisheid, waarmede wij vroegere drijfveeren beschouwen en vonnissen. Toen, na een jaar, de vader mij vroeg, zijne vrouw te willen worden, hadden wel vele dingen in dit huis en allerlei handelingen of gezegden van hem mij teleurgesteld; ook had ik soms gemeend, alles en allen, tot hun nadeel, anders te begrijpen dan in het begin; maar er heerschte toch aldoor om heel het leven, wat ik straks bij de warmte eener serre vergeleek; er hing een ethische atmosfeer, welke mij met eerbied vervulde. Wat hunne weelde, zoomin als die van anderen ooit bij mij deed, vermocht de als van-zelf-sprekend voorgehouden, algemeene

edelmoedigheid, welke zelden de hardheid der kennissen en verwanten gispte, slechts afkeuring toonde door een zich afzijdig houden, zoowel van den vader als van de dochters. Toen nu hij, wat mij in hem tot een ontgoocheling was geweest, met de voorziende sluwheid van den man, die bij eene vrouw iets verlangt te bereiken, verklaarde uit het nederig beleden geluks-ontberen van den te jongen weduwnaar; toen heb ik die opklaring der mij aangeboden toekomst meenen te zien, bij welke een vooruitzicht de liefelijke helderheid van den morgen krijgt.

...Wat heeft hij in mij en van mij begeerd? - Wij scheelden twintig jaar in leeftijd. Ik was zesen-twintig en twee jaar ouder dan zijn zoon, drie jaar dan zijn oudste dochter; mijn patiente, de jongste, was negentien. Wilde zijn ouderdom, welke te dreigen begon, zich verfrisschen aan jeugdigheid? Deze bleef mij langer bij dan zijn kinderen, die gelijk hij, klein waren en gezet. Ik verheugde mij in slankheid; uiterlijk had ik meer distinctie dan zij... Heb ik dit vrouwelijk besef in de weegschaal gelegd tegenover hun rijkdom, waar overigens onze ‘stand’ gelijk was? Of heeft werkelijk louter ontzag mij tot meer dan een aandurven, tot een betrekkelijk gretig aanvaarden van

deze toekomst in dit huis gedreven: de eerbiedige schroom, waarmee ik nog altijd het mij wel onklare, doch stellig imponeerende geestelijk-leven van het ongewone gezin beschouwde? Als verpleegster, als: liefdezuster, was ik er binnengekomen en van den eersten dag af had iedereen zich aan mij weten voor te doen als een ethisch zéker éven hoog staande; zelfs de zoon, die, wel in de firma, niets had van de loszinnigheid zooveler rijke koopmanszonen, daar zijn eenige uitspanning studie der kunsthistorie was, waaraan hij al zijn avonden gaf. Hij beleed mij, dat hij graag schilder geweest was; Rochussen stond als een ver ideaal; kunst èn geschiedenis had hij lief en nu snuffelde hij maar naarstig in de geschiedenis van de kunst. Den ganschen dag moest zijn aandacht blijven bij de plantages en al de oost-indische waren, met welke de fortuinen van zijn familie waren verzameld en, meer dan een eeuw, aldoor aangegroeid; en de onverstoorbaar lijkende welgemoedheid van dezen jongen man kwam alleen in gevaar, toen zijn ‘studiën’ een tijd lang bedreigd werden door een in uitzicht gestelde inspectiereis naar Java. Eerst veel later is mij gebleken, dat ook aan zijn bestaan een vlek was; toen zijn vader mij overstelpte met het voorstel, dat ik hier stiefmoeder zou worden, had

deze zoon, als het gansche gezin, voor mijn besef die zelfbeheersching, waarmee al deze menschen het leven gemakkelijk maakten, doordien het moeilijkste hun van zelf scheen af te gaan. Vol eerbied voor hunne ethische kracht, heb ik mij mindere gevoeld: dit ontzag alléén maakte het voorstel van den zes-en-veertigjarige aanlokkelijk voor mij, maar het hief dan ook alle bezwaren op. Als lid van het gezin, dacht ik mij te zullen aansluiten en aanpassen; hoopte ik, na wat de vader gezegd had over den druk van den weduwnaarsstaat, de strakheid en de bedachtzaamheid uit de gesprekken weg te nemen, iets spontaans in het huis te brengen, meer zon en meer bereidheid tot lachen. Overmoedig zei ik het: hem wat ontdooien en zijn kinderen ontplooien - en hij glimlachte, mij omhelzend...

Met twee factoren had ik verzuimd rekening te houden: het starre karakter der uit een steilkalvinistisch geslacht stammende moeder, voor wie het trouwen met dezen jongen, ethisch-doenden moderne een concessie was geweest en van wier aard voortleefde in de kinderen; en vooral, vooral de geldtrots! Ik trouwde hun vader om het fortuin, ik drong mij in...

Nooit heeft iemand één woord van verwijt gesproken. Ook hierin bléef de bedachtzaamheid

in dit huis van de zelfbeheersching zich handhaven. Wel zóó strak had aller beminnelijkheid zich tegenover de ‘zuster’ weten te houden, dat de verstijving, welke de dochters beving, zoodra zij heurs vaders plan vernamen, aan de stiefmoeder niet anders hoefde te blijken dan doordat er niets veranderde. Ik bleef, die ik was - en ben het gebleven en werd het weer, bléef het daarna, ook voor mijn man.

Dit nu, heeft uw zoon opgemerkt. Zijn door fijn gevoel gescherpte blik zag het in de ongewoonheid, dat de philanthropie, die overal elders bij uitnemendheid de taak is der huisvrouw, in dit gezin door iedereen werd beoefend, behalve door mij! Met welke verfijnde listen van nooit falende welgemanierdheid hielden de dochters mij dáárbuiten, voorgevend, dat ik al zóó veel te doen had aan een huishouding, welke vanzelf liep; aan kleine zorgen voor den vader, dien zij almeer van mij vervreemdden, zoolang er nog aanhankelijkheid voor zijn jonge vrouw bij hem bleek! Zijn zwakheid dáárin doodde mijn achting, die ergernis alle genegenheid.

U zult overwegen, dat een stiefmoeder zelden welkom is en ik, fortuinloos een zóóveel ouderen man trouwend, althans den schijn van een mariage

de raison op mij laadde. Wat dit geldbelang betreft, mijn man, doch ook de kinderen wisten, dat de omstandigheden, waarin ik door het faillissement van mijn grootvader was gekomen, na den dood van zijn ongehuwden broeder veranderen zouden: - mijn oud-oom is, twee jaar geleden, gestorven, toen ik nog geen twee jaar getrouwd was.

Op het andere is het antwoord: ik wekte liefde bij uwen zoon, toen ik vier jaar getrouwd en dertig jaar oud was! Vast overtuigd, dat ik véél had te geven, had ik een zóóveel oudere mijn hand geschonken, omdat de toon van zijn aanzoeken mij verteederde, nadat ik voor zijn karakter, zijn levensopvatting een eerbied had gekregen, door welken toen wel al soms twijfel geschrijnd had, doch waaraan ik mij gretig wéér overgaf. Want ik méénde hier te vinden, wat aan mijn eigen zijn ontbrak en dat ik nergens had gevonden in eene alles beheerschende mate. Ik had behoefte aan ziele-warmte: aan een leven, door conventie niet ingeperkt, niet ingeregen als in een corset; niet door een alles opslorpende belangstelling in maatschappelijke uiterlijkheid ontzield. Mijn jeugd-gevoel had niet geleden onder den eenvoud, waarin mijn ouders moesten leven en die hen beiden gestadig kwelde. Vol moed was ik het leven ingegaan en

het geluk eener jonge liefde had mijn gedachten bergen doen verzetten. Dat zou toen een huwelijk zonder fortuin geweest zijn: juichend zag ik in eenvoud vrijheid. Alleen omdat het voor de levenstaak van mijn aanstaande geestelijk voordeel had, stemde ik er in toe, dat hij zich tot het doen van geologische onderzoekingen naar Borneo liet zenden, In typhus is hij daar gebleven.

Toen wist ik niet meer, iets moest ik beginnen - en zoo ben ik verpleegster geworden. Het hart vol rouw ben ik aangevangen, doch om hem, die louter moed geweest was, wist ik, dat ik moest herleven en zocht de kracht daarvoor in werk.

Arbeid, die misschien deed vergeten, meer dan uiting van teederheid, was mij de verpleegsterstaak. En vastheid miste ik in mijn bestaan. Daarop aanzag ik, verrast en onmiddellijk vol bewondering, wat mij zuivere ethische warmte leek in dit gezin. En de reactie van dit ontzag was, dat ik hier den verfrisschenden invloed van het blijongedwongene als enten wilde op plichtmatige toewijding.

Terwijl ik leed onder het mislukken van dezen toeleg, het miskennen van mijn bedoelingen en mijn toewijding met niets vond beantwoord; is plotseling uw zoon verschenen, en na door deernis

belangstelling voor mij te hebben gekregen, is hij mij gaan zien als een vrouw, in wie de levenskracht en de liefdeskracht onverbruikt waren gebléven. Hij vond mij, zooals hij het later altijd noemde, ‘buiten alles gehouden’ in een huis, waar ik niets meer had te nemen en alles te geven. De onbetamelijkheid der dochters, aanvankelijk te begrijpen en dus te verontschuldigen, was, nu zij duurde, grofheid geworden; de ondankbaarheid van heur vader was de hoon door een zwakkeling, die, zich naar de kinderen schikkend, wreekte op zijn tweede vrouw, wat hij, om zijne eerste te krijgen, als levensverzwaring had op zich genomen. Eene andere verklaring voor zijn wreede onwelvoegelijkheid heb ik niet weten te ontdekken. Doch juist hierdoor griefde zij scherper. Zijn kinderen hadden hem daartoe gebracht, doch ik voelde: hij wilde mij toonen: ‘ter wille van mijn eerste vrouw heb ik aan mijn leven een tooisel moeten geven, waaraan gij geen deel zult hebben; *voor ù doe ik niet meer mijn best*.’

Dat uw zoon mijne eenzaamheid in dit huis het eerst bespeurde aan die drukke philanthropische werkzaamheid, welke aldoor buiten mij omging, waar ik, naar hij zag, werd buiten gehouden, bewees, dat hij den scherpen blik had van den

mensch met fijn gevoel. Doch toen hieruit sympathie ontstond en hoe langer hoe meer toenadering, doorzagen wij beìden de oorzaak van den toestand - en dit besef schonk ons de vrijheid om toe te geven aan onze liefde.

Aanvankelijk dorst ik niet gelooven; waarlijk begrijpen, leerde ik moeilijk; en verklaren leerde ik nooit. Het werd het wonder in mijn leven. Deze hooggeplaatste, en fiere, en jonge man - en ik, zijn eerste groote liefde? Ik, bijna dertig en getrouwd, koopmansdochter, in koopmanskring; hij, van ouden Belgischen, door zijne moeder van Hollandschen adel, een diplomaat, vol kennis en kunstzin... Wel moet de druk op mijn levenskracht zwaar geweest zijn, daar, nu zij vrij kwam en opveeren kon, ik er het geloof in vond, om zooveel geluk nog te durven aanvaarden! Ik wist, dat hij mij niet nederig wilde en ik deed ook niet bescheiden: mijn eerbied, immers, gedoogde niet anders dan dat ik zijne liefde waard was!...

Toen ik dit juist inzag, had ik den moed. Toen leefde het ongelooflijke in mij als een niet meer betwijfelde waarheid, en heb ik de overstelping gekend van hen die hun lot beslist en hun leven mislukt denken en plotseling staan voor toch-het-geluk.

Mijne verdere aarzelingen hebben de praktijk van ons bestaan gegolden, slechts kwam daarbij één zaak van hoogere waarde - de goedkeuring, welke uw zoon telkens nog weer hoopte van u te verwerven. Het geluk maakt stellig zelfzuchtig: men telt ook de moeilijkheden voor anderen niet meer. Uwe bezwaren telde ik wel; nochtans mag ik in deze eerste en laatste belijdenis u niet verhelen, dat het onschatbare bezit der liefde van uw zoon mij slechts met nòg beschroomder ontroering deed vragen, waaraan ik zulk geluk verdiend had, wanneer de gedachte aan zijn teederen eerbied voor u onzen horizont opeens weer bewolkte. De wensch, u te doen inzien, uit welke droeve 'huwelijks'-omstandigheden uw zoon mij had willen redden, kon alleen mij doen besluiten, u het bovenstaande te schrijven. Voor wie niet elke echtscheiding verboden gelooven, moest die van mij geoorloofd zijn, want als kinderlooze echtgenoote van een man, die zeer wel buiten mij kon, kocht ik het geluk met niemands leed.

De vriend van uw zoon heeft u medegedeeld, wat mij plotseling alles is moeten gebeuren. Alleen het besef, dat *ik hàd het geluk* en dat de liefde den dood overwint, helpt mij heen over de wanhoop. Nog dank ik alle kracht aan uw zoon.

Zelfs het vermogen te veinzen, te liegen... Bij het eerste bezoek van den vriend van uw zoon, moest ik, om hem te ontvangen, de ziekekamer van mijn man verlaten. Bij het tweede was ik weduwe. Voor het kiesche geduld, waarmede hij, de eerste maal, mij de vrees openbaarde, dat uw zoon kon zijn gesneuveld, ben ik hem dankbaar gebleven in de moeilijkste uren van verbittering tegen het lot, dat zóó schril de dingen deed samentreffen. Het allerzwaarste moment is geweest, toen zijn brief, die de zekerheid bracht dat mijn levensgeluk vernietigd wàs, mij in handen kwam. Het gebeurde den dag na de begrafenis van mijn echtgenoot, toen zijne dochters en ik terugkeerden van een bezoek aan het kerkhof. Hoe hoog waren daar, daags te voren, de deugden van dien doode geprezen, alsof de stad nauwelijks onbaatzuchtiger zoon had gekend. Bij het graf van uw zoon slechts de drie kameraden... Mevrouw, ik sta nù alleen: - ik ben vrij!... Ook mijn geluk is aan zijn land geofferd. Want nu zoudt ook u geen bezwaren meer hebben. Ik zal dit huis zoo spoedig mogelijk verlaten, doch ik mag het niet te snel doen, en zij die mij betrappen op de niet aldóór in te houden uitbarstingen van mijn smart, denken dat ik ween om mijn echtgenoot - en wellicht bevreemdt dit

hun... Alleen twee menschen weten het anders en die beiden treuren als ik. Hoevéél de vrienden van elkaar hielden, ik heb het, mijn jaar van geluk, begrepen. En U... o! wat waart U hem niet! Alles van zijn kindsheid weet ik, al de teederheid, toen hem gegeven. In de herinnering van die ons beiden heilige liefde, hebben wij uitgesteld, geaarzeld... Was hij, uw een'ge, niet àl wat u hadt? Misschien zal eenmaal het besef, dat mijne dankbare teederheid zijn laatste levensjaar héèft verhelderd, u zonder aanstoot aan mij doen denken, die het altijd vol eerbied zal doen aan zijn moeder.

Oase

Aan Marie Nijland - Van der Meer de Walcheren.

HET was in dien tijd van niet wijkende onrust. Ik vreesde mij tot onrust geboren. Dat zelfverwijt mij aanhoudend verlamde, was de reden wel tot het pijnlijkst verwijt; doch hoe kon mijn zelfbeschouwing daarbij iets anders zien dan leelijks? Er was niets, dat mij onttrok aan mijzelven. Schilder zelfhaat maar eens uit! Ik beproefde hem uit te schrijven en bespeurde, wat ik wist, dat ik niets had van een auteur. De felle dingen, die ik trachtte te schilderen, werden barok, idioot-oppervlakkig, nooit was er waarlijk heftigheid in. Een goede opzet van een Regenland, in het najaar begonnen, raakte versuft tot sentimenteele triesterigheid. Na weken van pret-maken zonder plezier, drong ik me op, wat te kunnen winnen bij een geforceerde belangstelling in Assyrische kunst. Uit verveling was ik die afdeeling van het Louvre in geloopen, waar ik niets van kende of wist; thuis las ik dagen lang er over, tot ik op een middag, geërgerd door de loome museumstemming, van mijn lusteloosheid

walgde. Door mijn gedachten beet het besef van wat ik al had verwaarloosd, die maanden...: vrienden; oudere menschen, die geneigd waren me voort te helpen; mijn geldelijk belang; mijn werk...

Wat ik daarna, een jaar lang maakte, is door kennissen druk geprezen. Tweemaal stelde ik ten toon. Ik verkocht; stuurde-in naar Holland - ook daar had mijn werk nogal succes. Couranten zeiden, dat het ‘knap’ was; van de vier dingen bleven er drie. Toen heb ik mijn uiterste best gedaan om wezenlijk verliefd te worden. Ik meende plezier in mijn werk te krijgen: als in een middel - ik verbeeldde me volernstig, dat het middel me kon zijn. Tot ik zag, hoe het achteruitging, en wist dat ik slechts verliefd op mezelf was.

Daarna is het wezenlijk vechten geworden. Als het dus moest, dan zou het! Het ellendige was, dat voor naturen als de mijne de inspanning-alleen nóóit volstaat. Inniger, wáárder dan ooit vroeger haatte ik mijn platte ijdelheid; bewondering liet me werkelijk onverschillig, maar de geringste teleurstelling schroeide en bleef schrijnen, zooals een mislukking altijd had gedaan. Een Beursman, die aanvankelijk kiesch zich gedroeg, stelde me voor, den salon te decoreeren in een huis, dat hij pas

had gekocht. Er moest van alles in verbouwd worden en met den architect raakte ik oneens. Nijdig trok ik me schielijk terug. Maar in de verwachting van het loon dier opdracht, had ik veel te veel geld uitgegeven.

't Was het jaar van mijn debuut te München. Met Toussaint had ik er een zaaltje: ieder twee van die kleine wanden. Samen gingen we kijken. Er was muziekfeest; we werden genoodigd. Den eersten avond, na de uitvoering in een schouwburg buiten de stad, tramden alle gasten naar een officiëele ontvangst, met bier en koud-vleesch, in een oude stadhuiszaal. Tijdens de pauze van de uitvoering had een journalist uit Amsterdam me in kennis gebracht met twee Hollandsche musici. Een van dezen kende mijn werk, voelde blijkbaar er sympathie voor. Hij sprak heerlijk trouwhartig, we waren dadelijk thuis met elkaar. Die dagen zouden we veel samen zijn. Met hem tramde ik naar het stadhuis. Hij zat. Ik stond tegenover hem. Achter hem zat een mooie vrouw. Pratend met hem, keek ik telkens haar aan. Tot de tram stopte en hij opstond. Zij bleef zitten - was zij niet van het feest? Ik dacht, dat de wagen, er was er een reeks, uitsluitend diende voor het vervoer der muziekgasten naar de stadsreceptie. Zij

had mij meermalen aangekeken. Kwam zij niet?... Ik volgde hem... Toen zag ik, dat zij, voorzichtig half zich omwendend, een ruk van ongeduld met het hoofd maakte en star bleef zitten, alleen in de tram. Een Rubensgestalte, Helena Fourment! Wij stonden, terzij van de tram, in een donker gedrang van menschen. Hij zei een grapje over twee Duitschers. Meteen bewoog de tram... zij ging... Ik bromde snel iets van: Neem me niet kwalijk... Een kwartier later zat ik met haar in een rijtuig.

Wat heb ik uitgestaan om die vrouw! En wezenlijk tégen wil en dank. In die hartelijkheid van een landgenoot hàd ik iets waarlijk kostbaars gevoeld: iets, beter dan wat Parijs geeft, zeven jaar lang mij al had gegeven. En zijn blik, toen ik, achter haar, in de leege open tram stond, die langzaam wegschoof uit het gedrang, hàd het, tusschen ons, uit-verklaard: ik had het uit-gemaakt. Misschien was ook dit louter inbeelding: de zelf-pijniging, waarmee ik alles bederf, doordat ik niet kan liefhebben, zelf niet kan genieten. Maar als had ik hem zijn vrouw ontstolen, zoo bleef het kleine verraad, aan hem gepleegd, mij hinderen - dien eersten avond en vaak nog daarna.

Ook zij was er een, die zich martelen moest.

Zij was getrouwd en - niet zeer ongelukkig. Toch voldeed zij aan wat een gril was. Mijn levendig praten had haar geboeid, hoewel zij, Duitsche, het niet had begrepen. Zij had mij voor een musicus gehouden, natuurlijk beroemd, want ik kwam van ver!... 't Werd alles niets dan één groote vergissing - maar die bijna een jaar geduurd heeft: te München, te Nice, te Parijs tot slot; voor haar een ramp en voor mij een geestelijke ruïne. Want ik heb tweemaal gehandeld als een ploert - hoewel het in haar belang béter zóó was, in beider belang...

Toen we eindelijk van elkaar bleken afgerukt, lag ik ziek en alle weerstandsvermogen was uit mij. Ik was volslagen uitgeput. Twee kennissen moesten veel geld van me hebben en ik maakte me wijs, enkel te blijven leven om die ‘eereschuld’ af te doen.

Maar in Parijs kon ik het onmogelijk uithouden en Witteveen nam me mee naar Holland. In drie jaar was ik er niet geweest. Mijn oudste zuster, te Haarlem, ontving mij als een zieke. Ik maakte me wijs van de rust te genieten. Metterdaad was ik een en al angst. Mijn zwager toonde flink zijn weerzin. Onder anderen ergerde ik hem, door mijn zuster te ondervragen over onze ouders.

Want nu niets me afleidde, deed ik weer druk aan het zelfontleden en vroeg van alles uit onze jeugd, ook over onzer ouders verhouding, om daar conclusies uit te trekken betreffende noodzakelijke kenmerken van mijn aard.

Toen schreef Witteveen, of ik aan zee kwam. Door een neef, ergens in de buurt burgemeester, had hij op een der Zeeuwsche eilanden een paradijs-van-stilte gevonden, waar veel verscheidenheid in de natuur was. Ik vond hem er flink aan het werk; hij had mooie dingen gemaakt van het strand, dat, gemoedelijker, gewoner dan de Fransche kust, waar hij den vorigen zomer vertoefd had, iets voor ons land ongewoon heftigs bezat, iets direct aangrijpends, waarlijk grootsch-eenzaams, door de wat scherpere lijnen der duinen. Grappig zag het dorp er uit. Een vervallende kerk, met een achterbrok, dat wel duizend jaar oud leek, stond op een groot vierhoekig grasveld, door een dubbele rij hooge boomen omlijnd; onder de boomen een vierhoek van wegen en achter de boomen een, weliswaar niet gave, allerminst rechtlijnige vierhoek van, gedeeltelijk aaneengebouwde, gedeeltelijk door tuintjes en akkers gescheiden, huisjes. Laag lagen ze onder de zware iepen,

donker in het middaguur, nogal vervallen, als scheefgezakt, doch gemoedelijk aaneenrijend; deemoedig-gezellig dorpsgeheel, waar de woningen van zes hoofd- en zijwegen vroolijker, minder onder geboomte verborgen en meer op zichzelf staand, bij aansloten.

Het was in Augustus, de avonden begonnen lang te worden en koel; daar ik nog te weinig was aangesterkt om, na het vertreuzelen van de dagen aan het strand, wandelingen te doen vóór den nacht, toefden we menig uur in de petroleumlucht der herberg. Witteveen toonde een merkwaardige gemakkelijkheid in den omgang met de dorpelingen, die vreemdenbezoek niet gewoon waren. Hij ging kalm, doodnuchter, zijn gang, sprak zelden en was toch met allen gemeenzaam. Niemand zag hem verwonderd of spottend aan. Ik deed veel meer mijn best. IJverig groette ik het eerst en, waar het kon, begon ik een praatje. Doch ik bleef voelen, dat men mij niet vertrouwde. Aanvankelijk schreef ik Witteveen's prettiger verhouding aan den langeren duur van zijn verblijf toe. Hierna stak zijn succes mij te meer, daar hij, met zijn wat vreemde kleedij, een ongewoner verschijning dan ik was.

Alleen met onzen waard schoot ik op. Witte-

veen, in alles zuinig, verteerde weinig buiten hetgeen tot den overeengekomen pensionsprijs hoorde. Ik liet hem nog al eens alleen trekken, toefde ook wel overdag in de gelagkamer, biljartte met den waard en liet dezen meerooken van mijn sigaren. De vent begreep blijkbaar, dat ik aan wat opmontering behoefte had en wist telkens nieuwe verhalen van allerhand dorpsgeheimenissen. Witteveen's
Eden-van-rust-en-vrede kreeg voor mij wel een ander aanzien. Moest ik den stereotyp dikken en ronden waard gelooven, dan luisterden zijn dorpsgenooten elken zondag gretiglijk naar een kuitenbroek, die van verdoemenis preekte; doch hield er niet één al de tien geboden. Den sabbathdag gedachten zij trouw, tenzij regen of een andere plaag hun op een der zes dagen het werk had bemoeilijkt en de oogst dit niet-heiligen noodig maakte. Ieder zag graag zijne dagen verlengd, doch het eeren van een afgewerkten, inwonenden vader of moeder kwam in niemands gedachten op. Nochtans was er maar zelden doodslag. Valsche getuigenissen golden ten allen tijde als gereede munt; echtbreuken leidden nooit tot echtscheidingen; het begeeren van des naasten vrouw ging veelal samen met ander verlangen, hetzij naar ossen of naar een paard - ezels liepen er niet in het dorp -

of naar wat ook, dat was des naasten. Zoo gloorde, gloeide gedurig de passie in wat Witteveen aanzag voor vredigheid.

Ook wandelingen kende mijn waard, er school een Cook's agent in hem. Onmiddellijk doorzag hij de beteekenis, welke een eendenkooi kon hebben voor mijn, deze wreedheid nog niet beuen, geest. Een donker gevaarte, tot geen bekenden vorm terug te brengen, dat bij eb bloot kwam, ver genoeg van de kust om zelfs door mijn tooneelkijker onduidelijk te blijven, kreeg de aantrekkelijkheid eener allergriezeligste treitering, bij de waarlijk drastische levendigheid, welke de luie, volbloedige tong en lippen van den kaaskop, door de viefheid van grijze spleetoogen en de slagvaardige nabootsingskracht zijner peezige beulshand geholpen, te schenken wisten aan de vertelling van een lauwen lentenacht, toen een ontijdig onweder met een beslisten storm verraste en geen dorpeling in bed bleef, een ieder de zorg voor zijn akker vergat, daar zeventien Denen onder aller oogen verdronken en er weken lang werk was met strandvonderij.

Niet altijd lukte het mijner geenszins onspitsvondige aandacht, wat bij deze verhalen welwillend verdicht werd van de waarheid juist te

scheiden. Het moeilijkst bleek 't bij het lievelingsthema, dat de waard telkens aanvullend herbegon, van een vuurtoren, drie uur bijkans van 't dorp verwijderd. Witteveen's vriendenijver had mijne vermoeidheid-des-geestes vóór mijn komst blijkbaar krachtig geschetst als van een wezen, dat aan de afzondering eener cellulaire gevangenis nauwelijks genoeg zou hebben; en vriend Van den Brink - ik noem u den waard - toonde er aardigheid in, deze behoefte aan stilte op de proef te stellen. Als ik *zien* wou, wàt Eenzaamheid was, dan kon een tocht naar dien lichttoren mij voldoen. Daar kwam waarlijk geen levende ziel. Er leefde een zeer kleine kolonie van menschen, die het licht verzorgden; drie mannen, van wie er twee waren getrouwd; en dan was er de toren-opzichter, en deze alléén was vast het bezoek waard.

Ik had mij laten ontvallen, dat Van den Brink's verhalen de zachte illusie, door Witteveen's enthousiaste beschrijving van het dorp, in zijn langen uitnoodigingsbrief gewekt, eenigermate hadden verzwakt. Zonderling vertrok de kaaskop, als dachten die hersens: ze bennen niet wijzer, wat òf de candeur van mijn vriend kon treffen, òf mijn gretige achterdocht, òf misschien ons beider inzicht... Waar ik menschen wou zien,

die als Rubbeson leefden, - Van den Brink had literatuur -, moest ik de duinen door naar den toren. Zijn jongste zwager kwam uit de loting, die kon met zijn vrouw wel de herberg waarnemen, dan had hij ook eens zijn vrijen dag: als ik wilde, zou hij me bij den B'ron brengen.

- Bij den baron?

Ja, nou, daaromtrent. Of eigenlijk nog veel meer dan beron. Als-d-ie 't erop zette, dien ouwen Knors...

- Baron Knors?!...

Nee, niet beron Knors; beron, of wat anders, van... ook wat anders. Van wat heel hoogs. Meneer zou wel zien.

Zien? Mijn god, wat viel er te zien? Was daar nog andere hoogheid dan van den vuurtoren? Nog eenig aanzien en ook van een... zoeklicht?...

De luie waard had beslist er plezier in. Psycholoog, begreep hij de waarde der nieuwsgierigheid voor een levensmoede en prikkelde haar als een kat de muis. Stelselmatig bleef hij in raadselen spreken, enkel zooveel duidelijk makend, dat ik de verzekerdheid hield, *iets*, daar ver, te mogen verwachten, iets ongewoons, grilligs, iets... van romantiek! Immers besefte de zielendoorgronder, dat mijn geest, de ‘werkelijkheid’ naspeurend als

een politiehond de misdaad of het ongeluk, enkel het helsch-leelijke zocht, uit teleurgesteldheid over het niet vinden van de schoonheid.

Rust-van-eenzaamheid? - Daar! vèr in de duinen!... Een vreemd-voorname opzichter, als een generaal met drie soldaten, als een aartsvader onder enkele hedendaagsche gewone-stervelingen, van welke er generatiën onder hem, den niet-veranderende, niet-stervende, moesten gediend hebben. Om de ambtswoning was een hof ontstaan: velerlei geboomte, een vijver, fonteinen - en hijzelf had het alles gemaakt, liefde-vol, in zijn eenzame rust van geduldig zijn-plicht-doen als torenbewaker.

Witteveen had luttel belangstelling getoond voor wat ik hem als Van den Brink's romantiek had trachten aan te prijzen. Zijn gemelijke onverschilligheid hiervoor is het eenige blijk van meerderheidsbesef, dat hij, de gezonde, mij, den zenuwzieke, tijdens ons verblijf heeft gegeven. Wat hij *zag*, was eenvoudig en gezond en goed; mijn ongezondheid snuffelde naar oneenvoudigs, had aan de intieme mooiheid van het gewone niet genoeg, zelfs hier begeerde ik satanisme... Vóór het wrak had een:
- Zie je nu wel, mij de onbelangwek-

kendheid verweten. - Een wandeling naar de eendenkooi stelde hij telkens uit, omdat, naar hij zei, ik er toch al vermoeid uitzag.

Bij de onduidelijke inlichtingen, die ik hem opdrong over een baron bij een vuurtoren, haalde hij geërgerd de schouders op.

Doch toen Van den Brink den vrijen dag nam, dien zijn vrouw hem, om mij, niet dorst verbieden, trok Witteveen mee, daar hij mij niet alleen wilde laten.

Een bruin, dik en lui als zijn voerman, trok een karretje met houten banken, waar kussens op gelegd waren, langzaam over een meestal muilen weg, door de niet-eindigende, onafzienbare binnenduinen. Telkens, wanneer het paard stapvoets begon, wipten wij van het karretje. Er waren hei-achtige vlakten, lichter, veel minder mooi dan de hei, toch imposant onder prachtige wolkenluchten. De woningen, hoe langer hoe geringer, waren achtergebleven in het groene land, waar onze weg een uur lang doorheen was gegaan. Bij de grens, aan het begin van het duin, had de groote hofsteê van een schapenboer verrast. Nu sleepte de wagen hotsend, vaak knarsend, midden door verlatenheid. Witteveen rookte zwijgend, Van den Brink bleef geduldig vroolijk doen, tot

een bitse ongeloofs-uiting van mijn vriend hem plotseling deed loskomen. Ze zeien, maar hij stond in voor niets, dat die'n Knors dicht in de femilie was van wijlen den Koning - iedereen wist het in de streek, de meeste menschen geloofden het, Knors-zelf liet nooit, tegen wie' ook, zich uit, maar hoog kon-d-ie doen, ja, of-t-ie de prins was, de heeren zou'en geen last d'r van hebben, heeren onder mekaar, wa'lie? maar zijn slag menschen, die deed-ie 'et voelen, dat er een afstand was, van geboorte - anders niet, want centen, ho maar; ofschoon, ze zeien toch in het dorp, dat 's winters, met Sintereklaas of Kers'mis, d'r altoos 'en pak kwam, 'en pak uit den Haag...

- Belangrijk! zei Witteveen droog en wipte, mij aankijkend, over een wiel de kar uit.

Ook ik begon den tocht te verwenschen...

Na drie lange uren stond de Bewoondheid onverwacht vóór ons. Een oase in een woestijn. Achter een geelwitte duinengolving, bij een scherpe bocht van den weg, plotseling het uitzicht op de blinkende enormheid van den in metaal- en glas-glans stralenden toren, waarvan het benedenstuk achter duinheuvels verdween, boven welke boomkruinen uitstaken. Nogmaals zwenkte de weg

en sneed door de heuvels en open lag de kolonie daar, ter weerszijden door hoog heuvelend duin omsloten.

Een groot kwartier later dacht ik mij model op een schilderij van Bakker Korff. Ik zat midden in een zijner stukjes. Aangemeld hadden wij ons als schilders die verzochten den toren te zien. Zelf had Knors de deur geopend: een landedelman met wat ouden stroohoed, bakkebaardjes, keurig geschoren kin. Zoodra Witteveen met een: - Mag ik mij voorstellen? was begonnen, was de stroohoed met deftige kalmte van het hoofd genomen.

- Knors... Ik doe u zelf open, de dienstbode heeft haar uitgaansdag. U zijt welkom in mijn woning. Treedt u binnen, Meneeren...

Even alleen in een kleine kamer, toen de uitnoodiging om in de huiskamer te komen. Dit was dat vertrek van Bakker Korff.

- Mevrouw Knors, mijn schoonzuster. - Twee volkomen Bakker Korffjes, door ons onverwachts betrapt en dus elken dag zóó zittend in eenzamige statigheid: stoffen keurslijfjes met wijde mouwen, als er drie-kwart-eeuw vroeger gedragen zijn, het haar op het midden der hoofden gescheiden en aan weerskanten neervallend in onberispelijk zuiver getrokken kurketrekkers van krullen. Tus-

schen de dames de koffieketel; een hooge, urnvonnige metalen, zwart met geel en rood versiersel; de koffie vloeide er uit door een kraantje. Heel oud ivoor kan de kleur hebben van het smalle, vleeschlooze onderarmpje, uit de wijde mouw stekend, en van de geringde staakjesvingers, die het koffiekraantje beheerschten.

- U woont hier al een heelen tijd, Mevrouw?

- Ja, meneer, dat is al een poosje; nietwaar Knors?

- Acht-en-dertig jaar zijn we hier.

Ik zocht in mijn memorie naar verblijfsgetallen uit Robinson Crusoë.

- We leven hier stil, maar tevreden, zei mevrouw Knors, en uit haar gelaat sprak een lieve weemoed, die me door de ziel ging.

Daar het gesprek even hokte, hernam zij:

- Men kan aan de eenzaamheid wennen. Alleen met de dienstmeisjes hebben we moeite. We kunnen er geen houden, of ze moet om de veertien dagen een dag en nacht vrij hebben.

- Vandaag zitten we ook weer zonder, vulde de schoonzuster aan, het rusteloos breien aan een zwart wollen polsje even stakend.

Waren deze drie eenzaamheids-menschen, nu ze een oogenblik in aanraking kwamen met anderen,

direct zóó bezorgd voor hun deftigheid, dat de afwezigheid van de meid alle drie bezighield?

Vóór den heer des huizes lag op de tafel een opengeslagen nummer van *Eigen Haard* met zijn lorgnet er naast, en men kon gemakkelijk vermoeden, dat onze komst hem in de lezing had gestoord.

Toen ik daarnaar vroeg, kwam dit antwoord:

- Ik las mijn dames het weekblad voor. We houden *Eigen Haard* trouw bij, elke week een aflevering, maar altijd van een vroegeren jaargang. Wij hebben nu dien van zes jaar geleden. *Eigen Haard* is een heel goed tijdschrift.

- Altijd interessant, beaamde Mevrouw; en haar blik volgend, ontwaarde ik op een klein tafeltje naast een der vensters den volledigen jaargang, die nu dienst deed.

Het was inderdaad interessant. Het voltooide een geheel van heldhaftige opgewektheid bij het statigst-taai geduld.

- U leest zeker veel? vroeg Witteveen.

Ja, men had altijd lectuur.

- Me man doet nog al aan historie, zei Mevrouw.

- Hij schrijft de geschiedenis van Oranje, vulde weer de schoonzuster aan.

- Germaine!

Germaine - alweer romantiek, deze naam; de dames spraken toch zuiver Hollandsch - Germaine had blijkbaar iets ergs verklapt. Er was een oogenblik zwijgen-in-onrust. Vanzelf dacht ik aan de praatjes van Van den Brink. Van de kamerwanden zagen, met Rutger Jan en de andere Oranje-mannen uit het Herstellingsjaar, Prins Maurits, de Koning-Stadhouder en Koning Willem I en II op deze familie-ontsteltenis neer. Doch wie in eenzaamheid het leven geleerd heeft, krijgt spoedig zijn zelfbeheersching terug. Vol beminnelijke distinctie was de toon, waarop Knors glimlachend zeide:

- De heeren zullen begrijpen, dat ik me hier enkele liefhebberijen moest scheppen, maar die hebben natuurlijk louter beteekenis voor mijzelf. Alleen m'n tuin... als de heeren dien eens willen zien...

Wij volgden gaarne den vriendelijken man. De korte en vrij smalle gewit-naakte gang van het huisje kreeg een aanzien van voornaamheid bij de openstaande glazen tuindeur, daar een weelde van, reeds roodend, wingerdgroen er voor nederhing, uit het kleinburgerlijk-nette ineens naar natuurschoonheid overbrengend. Tredend in die poort van als neerdruipend loof, stonden we op het

stoepje van twee vrij hooge treden vóór een wezenlijken lusthof. Het was toch maar een zeer kleine ruimte. Doch tegen het goudgeel en wit der nu zonbeschenen duinruggen, schulpte een donkere schaduwing op van welig struikgewas en geboomte, zwaar van forsche volwassenheid, frisch toch: verwonderlijk in de dorheid.

Ook Witteveen toonde zich opgetogen, en verheugd zei Knors:

- Gaat u hier eens staan.

't Was een lagere trede naast de stoep. Nauw'lijks was ik er op gestapt, of een waterstraal stoof vlak vóór ons de lucht in, met gouden vlammen, terwijl hij omboog, neervallend, als een zilversproeisel, in een miniatuur-vijvertje, waar goudvisschen wegschoten, fonkelrood boven den helderen grond, een mozaiek van grint en schelpen.

Er bloeiden rozen in den tuin en zelfs geraniums en fuchsia's en begonia's, alles kweeksel van onzen gastheer, die zich verkneukelde aan onze niet gespaarde ingenomenheid.

- Misschien wil uw voerman het ook eens graag zien?

De voornaamheid had mij vermaakt, waarmee hij, na ons de deur te hebben geopend, onmiddellijk

scheiding had weten te maken tusschen de heerenvreemdelingen en den dorpeling, die blijkbaar op gemeenzaamheid dorst hopen. Van den Brink was bij zijn paard gebleven, uit de huisjes was een man en waren kinderen om hem heen gekomen. Toen wij naar den tuin zouden gaan, had Knors verordend, een dier kinders te roepen, opdat het Van den Brink een kop koffie zou brengen. Hij ging nu zelf onzen ‘voerman’ halen. Ook de dames kwamen buiten. Er ontstonden twee groepjes.

- Voerman, zei de gastheer, je waart ook nog nooit in mijn tuin geweest, wel?
- Neen, meneer Knors, loog Van den Brink.
- Dan mag je nu mijn priëel eens zien.
- Graag, meneer Knors.

Ook Van den Brink was man-van-de-wereld.

Onder de boomen in den hoek, tusschen dichte struiken en door wingerd en klimop omkruld, school een diep priëel weg, met kurkschors getooid.

- Treed binnen, zei Knors en week voor onzen waard, die langzaam binnenstapte, doch onmiddellijk terugdeinsde...

't Was de gróóte verrassing van den tuin: een houten hermiet, die opstond, zoodra iemand den drempel der hut betrad.

Wij lachten allen, bewonderend, en toefden in en vóór de hut.

- Wàt een lief plekje, mevrouw Knors.
- Nietwaar, Meneer? Och, het is alles het werk van mijn man.
- Des te prettiger voor u het te hebben.
- Ja, Meneer.
- U gaat zeker niet dikwijls van huis.

Betrok het Bakker-Korff-gezichtje?

- Tegenwoordig... niet vaak. 't Is nu tien jaar geleden. Vroeger ging ik elke twee jaar naar mijn dochter...

Daar ik haar aankeek:

- Ze is overleden.

Terwijl Van den Brink zijn paard, dat drinken had gekregen, verder verzorgde, heeft Knors ons beiden den toren getoond. Hierna verfrischte zijn vrouw ons nog met een glas frambozen-siroop. Dankbaar hebben wij afscheid genomen.

Nauwelijks had de kar ons twee bochten om gevoerd, of Van den Brink vroeg, wat we nu dachten: of Knors nog wat had losgelaten.

- Losgelaten?
- Over zijn hooge afkomst.

Het verdroot hem blijkbaar, dat die kwestie

onze nieuwsgierigheid niet heviger prikkelde. En toen ik hem vroeg naar de doode dochter, deed hij op zijn beurt onverschillig:

- Ja, dáár heit de ‘beron’ geen plezier van gehad! Zijn eenigst kind! Hij had d'er nog wel op kostschool gedaan! Maar daar is ze weggeloopen. Toen he't ie d'er nog in een kristelijke inrichting, ergens in de Betuwe gehad, daar kreeg ze kennis 'an 'n rijke boerejongen, maar 't moet 'n huwelijk geweest zijn van hond en kat, de kerel sloeg d'er stevig op los en in de kraam is ze gesturve... D'er binne drie of vier kindere van d'r, maar die magge van de vader hier nie' meer komme...

Ik keek om. Van de kleine kolonie en zelfs van den toren was al niets meer te zien. De ‘oase’ lag achter duinen verscholen... Hoe eenzaam, voor het leed niet verborgen.

Een geval van tooneelbescherming

Personen:

Louise van Dam, tooneelspeelster; 36 jaar;
Mr. Noppen, koopman; 57 jaar;
Mevrouw Havenaer-Noppen, zijn dochter;
Ko de Boer, tooneelspeler; 23 jaar;
Schootmans, tooneel-directeur;
Kuser, tooneelspeler;
Hes, tooneel-administrateur;
Dienstmeisje.

Eerste bedrijf.

Directiekamer van den 'Nieuwen Schouwburg' te Amsterdam.

Voormiddag in Februari.

H e s vóór zijn schrijftafel, waarop geopende administratie-boeken. Rookt houten pijpje. Leest courant.

K o d e B o e r komt binnen.

K o .
- Mo'ge.

H e s .
- Mo'ge.

K o .
- Is Schootmans er niet?

H e s .
- Meneer Schootmans is d'er nog niet.

K o .
- 't Is al lang over elven.

H e s .
- Is-t-ie ù verantwoording van zijn tijd schuldig?

K o .
- Daarvan niet.

H e s .
- Wel van iets anders?

K o .
- Van iets anders wel, ja.

H e s .
- Zoo!... U maak' me ongerus'!

K o .
- Ik wil weten, waarom me stuk niet gaat.

H e s .
- Uw... stùk?

K o .
- Ja, meneer, mijn stuk.

H e s .
- Och, da's waar! Jat ik ben d'r nog niet an gewend! U ben' ook tooneelschrijver, tegeswoordig!

K o .
- Aardig... Wat wendt ie nu weer voor?

H e s .
- Voorwenden? Wie?

K o .
- Menéér Jan Schootmans.

H e s .
- Wendt die wat voor?

K o .
- Ja, prettig mensch! Menéér Schootmans moet er wat op verzinnen, dat ie opeens Margaretha Gautier geeft. Daarom komt ie zeker zoo laat!

H e s .
- Wil u straks maar 'es terugkomme? Ik heb u niets meer te zeggen.

K o .
- Nee, jij hebt hier niets te zeggen, al heet je ad-mi-ni-stra-teur.

H e s .
- Aan kwajongens, die met ‘prettig mensch’ werken tegen een man met grijze haren, voel ik geen behoefte uitlegging te geven.

K o .
- O, pardon, meneer Alexander! Heb ik u beleedigd met ‘prettig mensch’? Nee', dan zeg ik: onaangenaam mensch. Ze noemen me realistisch auteur!

H e s .
- Au-teur?... O! u is nu auteur...

K o .
- Ja, meneer Nurks, om u te dienen, u zat net over me te lezen.

H e s .
- Ik? over u?

K o .
- Ja, over me stuk, Hoe 't in Den Haagwordt opgekamd

(met zijn wandelstok dagblad omwippend).

- U hebt daar toch *Het Vaderland?*

H e s .
- Och!... Staat dáár wat over u in? 'k Las net zoo prettig van den oorlog.

K o .
- Lieg niet, jij, man met grijze haren! Denk, dat je dood misschien nabij is! - Prettig voor me, zóó'n kritiek? En de *Nieuwe Courant* is al even mooi

(andere toon)

. - Wat beteekent nu dat van vanavond?

H e s .
- Vraag het aan meneer Schootmans zelf.

K o .
- Weet je weer niks?

H e s .
- Och, weten, weten...

K o

(met vriendelijker aandrang).

- Wat is er dan? Toe, zeg dan toch!

H e s .
- Als het zoo gevraagd wordt, wil ik het zeggen. Mevrouw Schootmans is vannacht plotseling ongesteld geworden. Daarom komt meneer ook zoo laat.

K o .
- Mevrouw... ongesteld?... Och man, loop rond!

H e s .
- Wilt u nu het kantoor verlaten? Ik wacht uw gemeenzaamheden niet af.

K o .
- Z'en vrouw ziek! Opeens te ziek om te spelen! En gisteravond, toen ze die mand kreeg,

danste ze d'er man in de armen. Maar vanavond ook géén Margaretha Gautier. Louise weigert die rol voor vanavond. En ik weiger ook.

H e s .
- U weigert? Wat? Heb' u d'er wat in? Zwijgende rol of mag u wat zeggen?

K o .
- Louise weigert. Dat kwam ik zeggen.

H e s .
- Juffrouw Van Dam zal niet zoo onverstandig zijn, zich aan contractbreuk schuldig te maken.

K o .
- Contractbreuk? Zeg, hou' vast dat woord! Jou ‘meneer’ Schootmans pleegt contractbreuk, als ie vanavond me stuk niet speelt.

H e s .
- Heb' ù iemand voor de komische Alte, nu u weet, dat mevrouw Schootmans ziek is?

K o .
- Hebt ù een dokter, die op schrift geeft, dat mevrouw Schootmans werkelijk ziek is?

H e s .
- Als de huisdokter noodig was, zal meneer Schootmans hem wel hebben opgebeld. Verlangt ù misschien een attest?

K o .
- U zegt het hem wel? We spelen niet.

H e s .
- We?... 't Gaat u zeker goed als au - teur!

K o .
- Goed, waarom?

H e s .
- Ja, kijk 'es hier. Louise van Dam heeft meer van die kuren. Daar is ze dan ook Louise van Dam voor. Met háár doet een directeur nog

'es zoo

(manuaal van door de vingers zien)

. Maar als u weigert... Artikel zeven!

K o d e B o e r smakt de deur dicht. Af.

H e s (*verontwaardigd*).
- Pedante vlerk!

(vouwt boos-voortvarend het dagblad op. Bladert in zijn administratie)

.

Geklop aan de deur. Hes bromt onhoorbaar. Nogmaals geklop.

H e s (*ongeduldig*).
- Binne!

K u s e r. (*Romantisch verweerde bohémien*).
- Meneer Schootmans er niet?

H e s. (*officieel*).
- Nog niet. Wat is er?

K u s e r.
- Wou graag een klein voorschot.

H e s.
- Alweer voorschot? Nee, man, dat gaat niet.

(Kuser talmt. Hes ongeduldig)

. Kom dan morgen maar terug.

K u s e r.
- Morgen? 'k Moet vandaag betalen. Toe, meneer Hes, doe jij 'en goed woordje... Las u de *Volksbanier* van gisteravond, over de lui van de Keizersgracht, die Ko de Boer in z'en stuk gebracht heeft?

H e s (*zelfvoldaan*).
- 'k Weet d'er van.

K u s e r (*teleurgesteld*).
- Hèb u gelezen?

(Haalt verfrommelde krant uit den zak)

.

H e s .

- Gelezen niet

(reikt naar de courant)

.

K u s e r .

- Moet u hooren! O man, wa' fijns!

(vouwt met gewichtigheid de krant uit, strijkt die glad, zet lorgnet op, leest bereidvaardig, doch met moeite bij sommige woorden):

‘Rumor in de kas, “ja”! De van ouds met meer dan centraal- verwarming gekweekte betrekkingen tusschen het Tooneel en de Beurs dreigen plotseling af te koelen. Waarom zijn de menschen zoo zelden tevreden en heeft een jeugdig mommendrager van weinig talent maar veel succes bij het schoone geslacht, nu ook al naar de gunsten gedongen van mejuffrouw Thalia? Het is nog altijd ongeoorloofd, alles te zeggen in 't openbaar; en de jonge auteur van een jeugdig tooneelspel schijnt dingen uit de achterkamers eener deftige woning te hebben verklapt, welke, geen geheim voor de Beurs, daarom nog niet, uit de koeliessen, vóór het voetlicht mochten gebracht. Waarom moet heel het schellinkje weten, dat de twintig jaar jongere, zenuwzieke vrouw van een suikerkoning, “ja!” uit verveling is gaan doen aan de khunst, nadat ze ruzie had gekregen met haar tuinman en haar koetsier; en nu de serre, den stal en den zolder vol heeft hangen met de nieuwste schoonheid, heel duur gekocht op de vele reizen die zij onderneemt met een jeugdig *kunst-proponent*, een nieuwere mensch-soort die haar vergezelt, zooals

nieuwe schoothonde-soorten andere dames: juist even onafscheidelijk. Hoe belangwekkend de aesthetische bevliegingen dezer beschermster zijn mochten voor de geschiedenis der hedendaagsche schilderschool, tot de tooneelkunst stonden zij niet in noodzakelijk verband; en hoezeer het geval vele menschen vermaakt, wij achten het geenszins onmogelijk, dat de tooneelkas, bij deze fusie der kunsten, voor haar deficit geen beschermster zal vinden en zelfs veel moeilijker een beschermer.'

Wat zegt u d'er van, meneer Hes? Is-ie fijn?

(steekt volijverig de courant toe)

.

H e s .

- Ik wil het nog wel eens lezen, (

Direct in lectuur verdiept. Zich herinnerend)

. Probeer dan nog 'es vanmiddag na tweeën.

K u s e r met dankbaren hoofdknik af. Manuaal naar de Volksbanier van: Moèt je lezen!

H e s leest.

Stemmengerucht buiten de kamer. IJlings tracht Hes de Volksbanier onder boeken te verbergen. Doet als arbeidde hij.

S c h o o t m a n s werpt kamerdeur open voor Mr. Noppen.

S c h o o t m a n s .

- Weest u zoo goed...

H e s , opgestaan, buigt. Blijft nekgekromd staan.

S c h o o t m a n s (*naar Hes wijzend*).
- Wenscht u misschien?...

N o p p e n .
- 'k Heb geen geheimen. Morgen, Hes.

H e s .
- Goeden morgen, menheer Noppen.

S c h o o t m a n s .
- Ik hoop, dat u overtuigd wilt zijn van me spijt... aan me goede bedoeling niet twijfelt... 'k Heb al tweemaal getracht menheer Kock te spreken...

N o p p e n .
- Ja, ja! Wat géeft het nog, jou bezoek, nu. De beleediging maak je niet goed... Heb je je kaartje achtergelaten?

S c h o o t m a n s (*knikt ijverig*).
- Op de Keizersgracht en aan het kantoor. Zou ik... in de namiddag misschien?...

N o p p e n .
- Och... Nee... Schrijf maar liever een brief... Zeg... dat je getracht hebt meneer te spreken om je verontschuldiging aan te bieden... nederige verontschuldiging... en je leedwezen te betuigen... leedwezen, schrijf dat...

S c h o o t m a n s .
- Ja, menheer Noppen.

(Tast in vestzak. Zenuwachtig)

. Hes, schrijf jij de woorden op. Haast je! Hoorde je?... Mijn verontschuldiging aan te bieden en mijn leedwezen te betuigen...

N o p p e n .
- Je *diepe* leedwezen te betuigen... voor de krenking, zijn edele in je schouwburg

aangedaan met de opvoering van een stuk, met de opvoering van een stuk...

H e s (*zenuwachtig*).
- ... van een stuk...

N o p p e n .
- Van een stuk, waarin met schandelijke vervalsching van de ware toestand...

H e s .
- ... ware toestand?...

N o p p e n .
- Den waren toestand... toespelingen worden gemaakt op hooggeachte en hooggeplaatste stadgenooten... toespelingen, die door kleinigheden zóó duidelijk zijn...

(sneller)

enfin, dat ze een grove beleediging waren. Zoo iets in die trant... Dat grove beleediging moet er in! En dan nòg eens van je spijt... Weet je wat? Bel me straks even op. Precies half een, 42-10. Dan lees je 't me voor... En maak dat de brief vóór beurstijd bezorgd is. Op kantoor, ja vooral vóór beurstijd... Nu... en... natúúrlijk: je speelt het *niet meer*.

S c h o o t m a n s .
- Vanavond gaat Margaretha Gautier (*geaffaireerd tegen Hes*). Alles is weg voor de pers? En de strooken?

H e s (*uit aanteekeningen opkijkende. Even nadenkend*).
- Die worden opgeplakt... vóór beurstijd.

S c h o o t m a n s (*nederig glimlachend*).
- Ik heb mijn vrouw maar ziek laten worden! De bijval was gisteravond weer zóó... U heeft het toch

gezien, Menheer Noppen. En voor van avond: het stróómde besprekers. Gister was er al zóóveel besproke... Daar krijg ik nou meer as driekwart van terug...

N o p p e n .

- Ja! Maar medelij heb ik niet. Wie schandaalstukken speelt, weet, wat er op zit.

S c h o o t m a n s .

- Sch... an... daal... stukken? Maar, mijn God, Menheer Noppen, oordeelt u nù toch niet te hard? Zoo zou men bij elk oorspronkelijk werk... Hoe weet ik, waar een schrijver zijn stof vandaan haalt... In de pers wordt ons telkens verweten, dat we nooit iets oorspronkelijks geven...

N o p p e n .

- Daarom accepteer jij een schandelijk lor, dat de naam van stadgenooten bekladt, van aanzienlijke, geachte menschen, die voor goed door zoo iets geblameerd zijn...

S c h o o t m a n s .

- Menheer Noppen, hoe kòn ik vermoeden? U noemt het stuk een schandelijk lor. Maar heeft u de kritieken gelezen? Eerst hier uit de stad en nu uit De Haag? Trouwens, u zag toch, gisterenavond...

N o p p e n .

- Natuurlijk, na zóó'n onverwachte reclame, vlak op de ‘onthulling’ in die rooie krant...

S c h o o t m a n s .

- Och, wie had dat al zóó

vroeg gelezen? Ik wil niet zeggen, na de pauze, toen er buiten gecolporteerd was. Maar toen ze kwamen...? *Mijn* nette publiek! Dat leest toch nooit *De Volksbanier*. Uzelf was immers ook onkundig.

N o p p e n .
- Helaas! Als ik had kunnen gissen, dat Louise van Dam de hoofdrol zou spelen in een stuk chronique scandaleuse, had ik haar geen bloemen gestuurd.

S c h o o t m a n s .
- En de mand van Mr. Noppen was wel de prachtigste bloemenhulde, die Louise als Mevrouw van Blokland gehad heeft, hoéveel bloemen ze kreeg bij elke vertooning.

N o p p e n .
- Nu, dan is daarin lest best geweest. Wat denk je nu te monteeren?

S c h o o t m a n s .
- Menheer Noppen, als ik het wist!... Vanavond Margaretha Gautier. En desnoods ook Vrijdagavond. Maar dan?...

H e s .
- Mag ik... neem' U me niet kwalijk! Maar Van Dam heeft laten weten, dat ze vanavond niet zou spelen.

S c h o o t m a n s .
- Niet zou... Wa' meen je? Waaròm niet zou spelen?

H e s haalt dom doend, de schouders op.

N o p p e n lacht, nijdig-scherp.

S c h o o t m a n s .
- Vent, schiet op! Wat weet je dan?

H e s .
- Ko kwam zeggen... dat ze weigert vanavond te spelen...

S c h o o t m a n s .
- Wel verdomd!...

(Tegen Noppen)

: Pardon.

N o p p e n (*spotlacht zenuwachtig*).
- Nou zie je! En daar ben jij ingeloopen! De amoureuse juffrouw Van Dam, en haar jeugdige vriend, de *auteur*, voddenraper van chronique scandaleuse... Denk jij die nòg te goeder trouw? Ze weigert je een van haar glorierollen, omdat ze die vuiligheid niet meer mag spelen!

S c h o o t m a n s .
- Hes, bel d'er op.

N o p p e n (*nijdig stokend*).
- De prima donna zal om je bedreigingen lachen.

S c h o o t m a n s .
- Dan heb ik toch altijd nog d'er contract.

Telefoon.

H e s .
- Juffrouw Van Dam? Is u daar zelf? Hè?!...

(Legt toestel neet. Tot Schootmans)

. Juffrouw Van Dam is uitgegaan.

S c h o o t m a n s (*zenuwachtig uitvallend*).
- Wa' zeg je me dáárvan! (*Tegen Hes*). Wat doene me nou?

N o p p e n (*neemt hoed en stok*).
- Enfin, ik heb je niets meer te zeggen.

S c h o o t m a n s .
- Menheer Noppen, als ik maar

wist, wat ik doen moet!... Denk u zich 'es in: ze heeft nu al geweigerd, enkel, omdat *het* vanavond niet gaat. Als ze hoort, da' we 't heelemáál nie' meer spelen...

N o p p e n .
- Maak vanavond eenvoudig relâche.

(Grimas van Schootmans, wegslaande handbeweging van Noppen)

. Speel Vrijdag iets, waar zij niet in is... Mijn God, om een gril van Louise van Dam!... Goeie morgen...

(N o p p e n knikt. H e s schiet naar de deur, die hij open houdt. N o p p e n af).

S c h o o t m a n s (*spijtig*).
- Die heeft ook wel 'es anders geoordeeld over ‘grillen’ van Louise van Dam.

H e s .
- Nou!

Zwijgen.

Korte deurklop. Meteen: Louise van Dam.

Schrikbetoon van Schootmans.

L o u i s e (*met geruststellende handbeweging*).
- Ja, ik heb hem gezien. Maar hij mij niet. Hij komt niet terug? Dan kunnen we praten. Die boodschap aan Ko, was die van Hes?

S c h o o t m a n s .
- Boodschap?

L o u i s e .
- Jij hebt Ko van ochtend nog niet gesproken?

(ontkennende hoofdbeweging van Schootmans)

. Juist. Zeg, Hes, als er weer iets is,

speel jij dan niet voor directeurtje. Ook niet tegen menéér De Boer (*tegen Schootmans*). Nu tusschen ons. Gaat het stuk van avond? Ik speel dat of ik speel niet.

Schootmans.
- Dat is Ko toch al komen zeggen!...

Louise.
- O!... Nee, 't is maar, dat je weet!

Schootmans.
- Weet?... Ik weet, dat jij een contract hebt...

Louise.
- Ja. En Ko heeft er een met jou!

Schootmans.
- Ko?... Is Ko in Margaretha Gautier? O... Ja zeker, ook Ko moet spelen.

Louise (*stampvoet*).
- Ik meen Ko z'n contract als auteur.

Schootmans.
- Wou-d-ie tantième? 't Is niet véél meer. Je weet, dat ie nog al wat heeft gehad?

Louise.
- Kerel, sta me niet te sarren. Jij weet heel goed, wat ik bedoel.

Schootmans.
- Zeg 'us Lewiese, alles best hoor. Ik kan van jou nog al wat verdragen. Maar draai de rolletjes niet om. Wie sart er en dreint? Wie zegt: ik speel niet, als ik verplicht ben, wat anders te geven, omdat m'en eigen vrouw te bed leit?

Louise.
- Wedden, dat het bed staat te luchten? Als 't niet lang is opgemaakt!

S c h o o t m a n s .
- Keto is ziek...

L o u i s e .
- Jawel, bekend. Maar de schrijver vliegt er niet in! God allemachtig, de Haagsche couranten...

(Haalt couranten uit mof, werpt die uitspreidend op lessenaar)

. Hier! En hier!... En gisteravond!... Hoeveel recette, Hes, gisteravond?

H e s kijkt zwijgend Schootmans aan.

L o u i s e .
- Hes, de held staat in z'en hempie!

(tegen Schootmans)

. Maar jij bent al net zoo'n lafbek. Doe nou toch tegen mij niet onnoozel!

(achterwaartsche handbeweging)

. *Hij*... verbiedt!... Kom, gaf ie het geld al?

S c h o o t m a n s .
- Geld? Wie? Bedoel je Mr. Noppen?

L o u i s e (*nabauwend*).
- Mr. Noppen? Ja, wie anders!

(ziet Schootmans in de oogen)

. O, dus heeft ie enkel gedreigd. En dáárvoor verbreek jij de stroom met de menschen... Zeker, de stroom... Ze liepen warm... Was dat geen pracht van een zaal gisteravond? En zulke recensies... Een Hollandsch stuk, en de pers net zoo warm als de menschen... Groote God, en jij zegt: stop! even op adem komme! wat anders! even een oud kreng d'er tusschen door, omdat er één meneer niet content was...

S c h o o t m a n s .
- Eén meneer? De heele Beurs. *Als* ik geen proces krijg voor laster!

L o u i s e .
- Hahaha! Om die mop in die krant! Omdat zoo'n persvent, zonder bewijs, en ook zonder vierkant te zeggen: Ko de Boer heeft die en die menschen net als ze zijn, gebracht in zijn stuk... Stond dat er maar! Dan kon Ko wat beginnen, dan dee' *hij de krant* een proces 'an... Om die vage insinuatie, waar de rest nou bijgekle'st wordt, haal jij bakzeil, geeft ze gelijk...

(forscher)

. Ja, da's het ergste, jij bekent! En met jezelf, lap je Ko d'erbij! Jou niet-spelen beteekent: het *is* zoo, Mevrouw Blokland is Mevrouw...

S c h o o t m a n s (*naar de deur ziend, verschrikt*).
-Sst!

L o u i s e .
- Ben je bang, dat er iemand luistert? Nou maar, wat ik hier zeg binnenskamers, heb jij uitgebalkt op straat, met je verandering van het affiche, die nonsens van Margaretha Gautier...

S c h o o t m a n s .
- Ben je nu misschien uitgeraasd? Zal Hes je de boeken eens laten kijken? Dan kan je zien wat de zaak hier kost...

L o u i s e .
- Klets niet. Ko z'n stuk bracht in...

S c h o o t m a n s .
- Maar het kost me de steun van de menschen, die me bijpassen als ik te kort kom.

L o u i s e .
- Neem áán, dat Kock het zich aan kon trekken, heb je ooit dàt

(vingerbeweging)

van hem gehad?

S c h o o t m a n s .
- Niet van hem...

L o u i s e .
- Nee, natuurlijk! van Noppen! Zal ìk je nou *de wáárheid* zeggen? Als Ko een stuk schrijft, wáárover ook! met een Sultan er in, of Hottentotten, en het heeft ook maar zóóveel succes, zul je zien, dat Noppen boos is. En je weet heel goed, waarom!

S c h o o t m a n s .
- Gisteravond nog heeft ie je bloemen gegeven.

L o u i s e .
- Moest ie wel doen, ommers, voor zijn fatsoen! Heb ik ooit gespeeld en dat Noppen kwam kijken, zònder dat ie bloemen stuurde? 't Heeft me eigenlijk van hem verwonderd, dat ie niks heeft gegeven als bloemen...

Hes lacht luid op.

S c h o o t m a n s (*met afgedwongen lachje*).
- Jij bent me d'er eentje.

Telefoon belt.

H e s (*aan toestel*).
- ... Wie?... Kantoor van Mr. Noppen?... Meneer Schootmans?...

(kijkt verschrikt naar dezen)

.

S c h o o t m a n s (*haastig toestappend, zacht*:)
- Ben weg!

H e s .
- Meneer Schootmans is niet op kantoor...

S c h o o t m a n s (*zacht*).
- Repeteeren.

H e s .
- Is u daar nog? Meneer Schootmans is achter! Achter, ja, an 't repeteeren... 'k Zal meneer roepen... Ja... 'k Bel u op!

(hangt toestel op)

.

S c h o o t m a n s .
- Dat is om die brief. Waarom heb je die nog niet geschreven? Jij zit d'er maar bij... voert geen bliksem uit... heel zoo'n morgen... jòu gelui'er!... Schrijf nou maar gauw... Weet je wat je moet zeggen?

H e s (*kijkt papier in*).
- ... Verontschuldiging aan te bieden... diep leedwezen te betuigen... zijn edele in onzen schouwburg aangedaan met de opvoering van een stuk...

L o u i s e .
- Wat? Aan wie wordt dat geschreven?

S c h o o t m a n s .
- Daar heb jij niets mee te maken.

L o u i s e .
- Daar heb ik wel degelijk mee te maken. Ik kom op voor de rechten van Ko. Jullie hebt contract! Jij mag...

Driftige langdurige telefoon.

H e s (*aan toestel*).
- Ja, menheer Noppen, hier is meneer Schootmans.

S c h o o t m a n s .

- Menheer Noppen... Die brief... We zijn er juist aan bezig... Moet u al weg?... Ik ben opgehouden...

L o u i s e .

- Laat mij

(dringt Schootmans op zij en ontneemt hem, bijna rukkend, het toestel)

. Dag... menéér Noppen... Louise van Dam... Wat een prachtige bloemenmand kreeg ik van u... Dank u wel...

(Pauze)

. Och wat denkt u nu toch... Omdat de *Volksbanier* zoo iets beweert...

(Pauze)

. *Ik* heb Schootmans opgehouden... Nee. Die brief *mag* Schootmans niet schrijven... Wie dat zegt?... Ik! Ja, ja, ik! Louise!... Beste vriend, word nu niet weer boos... *Ik* zal wel eens met meneer Kock gaan spreken. Vanmiddag nog ga ik naar hem toe... Hè?...

(Eenig zwijgen)

. Zooals je wilt...

(Zwijgen)

. Dag... menéér Noppen

(legt toestel neer. Zich omwendend)

. Het is in orde! Noppen komt straks bij me, met Kock.

(Teekenen van verheuging van Schootmans)

. Vanavond speel ik dan Margaretha. Maar je snapt, je vrouw *is* ziek! En morgenavond weer *het* stuk... Vriendlief, geen onzin. Ik bel je nog op. 'k Zal Noppen zeggen, dat ie je opbelt! Maar morgen *wil* ik een stampvol huis. Menschen en bloemen. Denk erom. Dag!

Louise af.

H e s .
- Wat een vrouw, toch!

S c h o o t m a n s .
- Een ras-artieste!

Tweede bedrijf.

Kamer ten huize van Louise van Dam. Weelderig en modern. Hoewel ietwat vol en bont, toch smaakvol Een geteekend portret boven modernlage kast met ingebonden boeken. Een scherm vol ingeschoven foto's. Bloemen.

L o u i s e v a n D a m ligt lui in een causeuse, een speelrol in de hand. Gekleurd-zijden japon, b.v. groen of paars, te kiezen in verband met de kleur der kamer.

D i e n s t m e i s j e (*iets verwonderd, spottend*).
- Daar is meneer Noppen!...

L o u i s e (*niet verwonderd*).
- Met nog een heer.

D i e n s t m e i s j e (*knikt ter ontkenning*).
- Allainig.

L o u i s e (*verwonderd; haalt schouders op*).
- Laat toch maar binnen.

***Even later* N o p p e n (*hooge hoed hoog in linker hand, rechter hand uitgestoken, de kamer door, tot bij Louise, die rechtop is gaan zitten, doch niet opstaat*).**
- Comment va? Ma chère et

très belle! Altijd prettig je weer te zien. Ook om je te complimenteeren... Je *spel*, gisteravond, alwéér enorm. Waarlijk, malgré tout, een creatie...

(Daar zij glimlachend zwijgt)

. Ik mag gaan zitten?

L o u i s e .
- En meneer Kock?

N o p p e n .
- Me vriend Kock komt straks... Je vindt het wel goed?... Hij is nog op de Beurs... Ik *kon* vroeger weg... En het scheen me beter, dat ik... met je sprak, daar hij niet bij was... even maar, eerst...

(Kucht. Zwijgen)

. Wat wilde je eigenlijk zeggen aan Kock?

L o u i s e (*verwonderd-onverschillig*).
- Ik?...

N o p p e n .
- Ja... e... Jij.

L o u i s e .
- Niets bijzonders... Wat bedoel je?

N o p p e n .
- Wat ik bedoel! Maar lieve kind! Wie heeft straks in de téléphone op een toon van gezag verzekerd, dat zij de moeilijkheden met meneer Kock wel zou weten te arrangeeren?

L o u i s e (*kalm*).
- Dat zei ik, ja.

N o p p e n (*meer verwachtend zwijgt. Dan*):
- Dus?...

L o u i s e .
- Hoe? dùs?

N o p p e n (*ongeduldig*).
- Wel, lieve kind, hòe wil je dat doen? Meneer Kock is een charmante kèrel, maar... e... ja! ik weet niet zeker, of jij de situatie voldoende objectief beschouwt, om?.. e...

zijn grieven te kùnnen... ik wil niet eens zeggen: wegnemen, maar eenigszins afdoende verzachten.

L o u i s e (*wacht even, dan, spottend, terwijl zij tartend hem aanziet*).
- Daarvoor kom je eerst alleen?

(Bijna moederlijk-goedig)

. Wat wou je graag hebben, dat ik hem zei?

N o p p e n (*verschrikt hooghartig*).
- Graag hebben? Ik? Nu zie je de zaak toch heusch heel vreemd in.

L o u i s e .
- Welke zaak?

N o p p e n .
- Wèlke zaak!?

L o u i s e .
- Ja.

N o p p e n .
- De zaak, waarvoor ik hier ben gekomen. Waarvoor jij je zóó interesseert, dat je het gepast vindt, aan de téléphone het woord voor je directeur te nemen en mij te beloven meneer Kock voldoende te woord te staan.

L o u i s e .
- Meneer Kock te woord staan, en afdoende, ja, mijn vriend, dat zal ik doen.

N o p p e n .
- Ja, permitteer! Je noemt me je vriend, en aan die vriendschap dank je de welwillendheid, waarmee ik heb goed gevonden, dat Schootmans géén brief zond aan meneer Kock.

L o u i s e .
- Och, mijn beste, dat sprak toch vanzelf...

N o p p e n (*heftig en boos*).
- Sprak dat vanzelf?!

L o u i s e (*begint gulhartig te lachen, en houdt niet op te lachen, en kijkt onderwijl Noppen koket aan. Dan zachter lachend, familiaar glunderend, beweegt ze, poesachtig loom, het bovenlijf in den ruimen leunstoel. En daar Noppen een ongeduldig gebaar maakt, rijst ze plotseling op, kwasi verschrikt*).

- Jij wilt natuurlijk je *tikje* sherry! Och, ik, eend toch, die dat vergat!

(geaffaireerd wil ze van haar plaats gaan)

.

N o p p e n (*boos, doch vooral zenuwachtig sprekend*).

- Och nee, asjeblief! Blijf zitten!

L o u i s e (*gul-vriendelijk*).

- Neem dan toch een sigaret - Ja 't zijn Queens. Votre marque préférée.

(Canailleus lacht ze)

.

N o p p e n .

- Nee. Te vroeg. En bovendien, meneer Kock kan dadelijk hier zijn.

L o u i s e (*die zelve een sigaret in den mond had gestoken, de verschrikte spelend*).

- Hemel, nog toe, mag hij dat niet zien?

(werpt een lucifer èn de sigaret in den aschbak)

. Zonde van je, sigaret!

(kijkt Noppen doordringend aan, genoegelijk lachend)

: Jullie, mannen, doet soms zoo grappig!

N o p p e n (*plotseling anders, met hoog geluid meelachend*).

- Und Ihr habt eure Freude d'ran!

(Hij is opgestaan, kijkt rond)

. Je hebt mijn bloemen toch gekregen?

L o u i s e (*verwonderd*).
- Je bloemen?

N o p p e n .
- Een mand chrysanten. Chrysanten en...

L o u i s e (*verschrikt*).
- O! Ja zeker, zeker!

(verward)

. Je ziet ze niet?...

(resoluut en calineus)

. Ze staan... achter... in me kamer...

N o p p e n .
- Ik dacht, dat je dáár nóóit bloemen wou hebben?

L o u i s e .
- De meid heeft ze d'er van morgen gezet. 'k Was laat en kreeg zoon behoefte aan bloemen...

(keert zich om, naar buffet. Schenkt vlug in)

. Toe, je neemt wel Emperador.

(Brengt blaadje met glazen. Hij neemt. Zij stoot aan)

. Dank je nog... hàrtelijk, voor die pracht van chrysanten!

N o p p e n .
- De chrysanten! En... Verder niets?

L o u i s e .
- Vèrder?...

(Lacht. Daar zij elkaar niet begrijpen, schielijk op wat anders)

. Wat wou je nu graag, dat ik Kock zal zeggen? .

(Schenkt hem nogmaals in. Neemt zelve een sigaret)

.

N o p p e n (*zich dwingend tot ernst en voorzichtigheid*).
Ja! - - Jullie *moet* natuurlijk bekennen.

L o u i s e (*hem omwalmend met sigarettenrook*).
- Bekennen? Ik? Moet ik Kock wat bekennen?

(Proest uit in lachen)

.

N o p p e n (*moet wel meelachen en durft*):
- Gewoonlijk bekennen de mannen jou wat?

L o u i s e (*onmiddellijk met zachte reserve. Vermaant met haren fraaien vinger*).
- Nee, ernstig, wat wil je graag, dat ik zal zeggen?

N o p p e n .
- Je kùnt niet zeggen: u bent het niet. De Boer heeft in de détails wat veranderd. Maar de hoofdzaak is hun Geschichte. En juist die hoofdzaak is bekend. Die mòesten de menschen immers herkennen. Verder gaan er veel racontars, dus komen détails er niet op aan. Over de hoofdzaak is zóóveel gebabbeld. Natuurlijk. Een man van Kock z'en positie

(zelfvoldaan)

. Dan staat men altijd bloot aan praatjes. Daarmee ontlast het publiek zijn afgunst. Maar dat daar een tooneelstuk van gemaakt en hier in de stad zelf vertoond wordt, dat *is* nu eenmaal niet goed te praten. Jullie hebt daar *excuus* voor te vragen, nederig en oprecht excuus. Toch zou je de vele praatjes die loopen, *ten gevolge van zijn positie*, kùnnen aanvoeren als verzachtende omstandigheid; zeggen, dat die De Boer, zonder dat hij bedoelde te lasteren, hebben getroffen als geschikt voor een stuk...

L o u i s e (*verborgen ondeugend*).
- Wordt er zóóveel over de Kock's gebabbeld?

N o p p e n .
- Ja! - Och... ze maken het er soms ook naar... Niet, dat De Boer daarmee het recht kreeg... Maar enfin, jullie moet je daar toch op gronden, als verzachtende omstandigheid. De eenige, die ik voor jullie weet.

L o u i s e (*leuk*).
- Ik had nooit iets van die *praatjes* gehoord.

N o p p e n (*wantrouwig*).
- Jij misschien niet, maar dan toch De Boer.

L o u i s e .
- Meneer De Boer weet alles van mij.

N o p p e n .
- Van jou!

(nijdig)

. En je zegt?...

L o u i s e .
- Ik wist alles...

(koket naar hem overbuigend)

... van jou!

N o p p e n .
- Van mij?! *Onmogelijk!*

L o u i s e .
- Vergeten?... Niet lief... In Ostende, die avond, toen de Kock's naar ons keken, telkens, en toch ons niet wou'en zien...

N o p p e n (*rood geworden, kucht*).
- Ik dacht het wel. Ik was dadelijk bang voor een indiscretie van jou

(staat op, gaat weer zitten)

. Ik zou heel boos op je kunnen zijn

(ziet Louise aan, die koket glimlacht)

. Nu ja, ik weet wel... Maar dingen uit onze intimiteit, die je oververtelt, verklapt aan een ander... Kiesch is het waarlijk niet, ma belle...

L o u i s e .
- Noem je *dat onze intimiteit*, wat je me verteld hebt van menschen, die je nóóit

hebt genoemd als vrienden? Als ik een avontuur... van een prins, van Rudolf van Oostenrijk, of van wie ook, toevallig het eerst had gehoord van jou, zou ik dat dan moeten beschouwen als iets intiems tusschen jou en mij? Had ik... De Boer iets verteld van òns, van die avond in Ostende, hoe jij het land hadt, toen je, opkijkend van de wijnkaart, net langs het lijf van de ober heen, keek in de oogen van mevrouw Kock... dat zòu indiskreet geweest zijn

(zacht)

- ook tegenover me zelf indiskreet. Maar over de Kock's; niets dan een *verhaal*; je zegt zelf, dat de *stad* het kent; de menschen kletsen het aan mekaar over. Wat is daarin van jou-en-mij? Het eenige is: ik *wist* het *door* jou...

N o p p e n (*nijdig*).
- Juist, jij wist het alléén door mij. En wat je wist door mij, misbruik je, om plezier te doen aan een latere minnaar.

L o u i s e .
- Jaloersch... O, Frits!... En *ik* mocht het nóóit zijn.

(Kijkt hem met tartende straaloogen aan)

.

N o p p e n (*gevleid*).
- Je mocht het nooit zijn! Of het je ooit kon schelen wat ik voor je voelde! Là-dessus, ma chère très-belle, je ne me fais plus d'illusions... Ik heb er onder geleden. Maar nu...

L o u i s e (*spel als voren*).
- Nu vin' je 't na-

tuurlijk, dat jij alles doen mocht; dat ik je nooit mocht vragen naar iets; alles wel wist van verhoudingen thuis; nooit jaloersch mocht zijn; maar jij...

N o p p e n (*nog gevleid*).
- Tatata, wat draaf je door! Als je dat had kunnen schelen... Dan... Maar ik weet heel goed, ma chère...

L o u i s e .
- Dàn?... je weet?... Wat weet je dan?

N o p p e n .
- Dat jij met me hebt kunnen doen wat je wou, dat er niets voor me bestaan heeft dan jij... dat...

L o u i s e .
- Dat jij je dit wel eens verbeeld hebt.

N o p p e n .
- Verbeeld? Heb ik je ooit iets geweigerd?

L o u i s e .
- Heb ik je ooit iets, dat... te veel was, gevraagd?

N o p p e n .
- Omdat je 't niet wenschte.

L o u i s e .
- Omdat het niet kon! Het mocht niet, het kon niet, het was eenmaal zoo.

N o p p e n .
- Alsof je het anders zou hebben gewild.

L o u i s e .
- Hoe weten we, wat ik zou hebben gewild, als iets *niet* geweest was, dat was, op het oogenblik, dat we kennis maakten?

N o p p e n .
- Sfinx!

L o u i s e (*onschuldig doende*).
- Ik een sfinx?

Mijn leven is een open boek, vriend! Misschien was het dàt juist; *te* open boek...

(zucht)

.

N o p p e n .
- Engel!

L o u i s e .
- Nee...

N o p p e n .
- Loe, ik heb je nog even lief!

(buigt tot haar over om haar te omhelzen)

.

L o u i s e (*moederlijk-zacht*).
- Je weet wel Frits, ik ben niet meer vrij.

N o p p e n .
- Je bent verliefd! Nù ben jij verliefd! En op wie? M'en God! Een kwajongen!

L o u i s e .
- Als je hem beleedigt, beleedig je mij!

N o p p e n .
- Jou! Alsof hij je nabij kwam! Hij een artiest! Ook dat stuk is van jou!

L o u i s e .
- Niet waar!

N o p p e n .
- Wel waar! Hij heeft het... geschreven; maar wat er *in is*, komt van jou.

L o u i s e .
- Was je dáárom zoo boos gisteravond?

N o p p e n .
- Ik heb je nog wel bloemen gestuurd èn...

L o u i s e .
- Zeker, heel lief, een prachtige hulde.

(Noppen haalt de schouders op)

. Maar je zondt die, vóórdat je het stuk gezien hadt.

N o p p e n .
- Voordat ik wist van een - infâmie; ja, kind, dat blijft het; een infâmie

(toornend)

die jij gedaan hebt, om hem te helpen.

L o u i s e .

- En nu moet hij dat misgelden.

N o p p e n .
- Hij is aansprakelijk. Het staat op zijn naam. Maar enfin, als jij Kock te woord staat... 'k Begrijp niet waar die blijft...

(kijkt op horloge)

. En dan nog dit. 'k Heb vergeten, dat aan Schootmans te zeggen. Het gaat ook niet meer in andere steden.

L o u i s e .
- Ook niet meer? Wat bedoel je dáármee?

N o p p e n .
- Schootmans sprak van hier in de stad. En ik dacht niet aan andere plaatsen. Het ding mag nergens meer vertoond.

L o u i s e .
- Maar ik zei je toch, dat je verbod niet bestaan kan! We hebben... Ko heeft behoorlijk contract...

N o p p e n .
- Contract! Heel mooi. Maar als Schootmans failliet gaat, dan staat jullie heele bende op straat.

L o u i s e .
- Failliet? En hij maakt nu juist stampvolle zalen!

N o p p e n .
- Doe nu als je blieft niet naïef. Schootmans heeft elk seizoen één Schlager. Maar toch kwam hij elk jaar te kort, soms in November en altijd in 't voorjaar. En daarom begrijpt hij heel goed zijn positie...

L o u i s e (*plotseling toornend*).
- En wil jij daar misbruik van maken om je wraak te koelen op Ko.

N o p p e n .
- Ma belle, je weet, ik ben niet pedant. Maar ik acht me wel verheven boven de mogelijkheid van wraakzuchtige gevoelens tegenover iemand als meneer ‘Ko’...

L o u i s e .
- *Iemand*... die jong is - - en die ik lief heb - -

N o p p e n .
- Werkelijk wel wat *te* jong, ma belle!... Maar hij héέft toch de jaren des onderscheids en daarom zal ik niet gedoogen, dat zijn pamflet me vrienden bezwalkt?...

L o u i s e .
- Je vrienden! Denk je aan Ostende?...

N o p p e n .
- Ik heb er bezwaar tegen, *me vriend* Kock nu hier te ontvangen. Ik zal...

Deur gaat haastig open. Ko de Boer komt binnen.

K o .
- Hè, hè, dat heeft goed gedaan!... O, pardon...

L o u i s e .
- Meneer Noppen, meneer Ko de Boer... Ko, ik heb geprobeerd, meneer Noppen te doen begrijpen, dat Schootmans gebonden is door zijn contract. Maar meneer Noppen houdt vol, dat je z'en *vriend* Kock àl te vreeselijk hebt beleedigd.

K o .
- O, da's in orde! Ik kòm van Kock! Hij weet nu, waar hij zich aan heeft te houden.

L o u i s e .
- Hè?!...

N o p p e n (*tegelijk*).
- Hebt u meneer Kock gesproken?

K o (*tegen Noppen*).
- Vindt u dat zoo iets bijzonders?

(tegen Louise)

. Toen ik straks weer op kantoor kwam... 'k dacht dat jij er nog wel zijn zou, was het bij Schootmans: al maar meneer Kock, die deftige meneer Kock voor en na. Daarom ben ik zelf die Beursmeneer even gaan geruststellen, dat ie niets met me stuk heeft te maken.

N o p p e n .
- Behalve dat die *Beursmeneer* er aller-infaamst en vuig wordt belasterd... Enfin, het *lor is* van het affiche en ik beloof u, het blijft er af.

(Tot Ko)

. U komt vooreerst niet weer op de planken, of mijn naam is niet Mr. Noppen.

L o u i s e (*met cabotinsmanieren, maar gracieus en vlug achter Noppen om gegaan, opent wijd de kamerdeur en maakt een bespottelijk diepe buiging, terwijl ze met armzwaai tot weggaan noodigt*).
- Mr. Noppen, àls ik u mag verzoeken... Ko, *lieve* jongen, we spelen je stuk!

Derde bedrijf.

Zelfde decor. Namiddag. Nog daglicht.

L o u i s e , in dezelfde kleurige japon, rijk en aantrekkelijk-nonchalant.

Kuser.

- 't Spijt me, Lewiese, dat Ko d'r niet is. Ik had het hem zóó graag zelf 'es gezeid. Je kùnt geen ijzer met handen breken. We weten allemaal ommers, hoe Schootmans d'er voor staat. Hij kàn de steun van die Héében niet missen, en we eten d'er toch allemáál van... 'k Spreek niet van jou, maar de kleintjes, Lewiese, wat zou'en we-n-in go's naam beginne?

Louise.

- Ik zeg je toch: ik speel vanavond. D'er gáát Margaretha Gautier. 'Wegens plotselinge ongesteldheid van mevrouw Schootmans.' En wees gerust: 'k geef van katoen! D'er zijn een páár zinnetjes, zie je, oudje, daar verknèukel ik me nou in, ze te zeggen.

Kuser.

- Ik spreek niet van venavent, Lewiese. Ik heb het over Ko z'en stuk. Dat jullie dat terugneme moete. Schootmans zit er zóó moeieluk tussche... Ko wil toch ook blijven spelen. En ik waarschouw je nog 'es: ze wreken 't op hem.

(Gerucht buiten de kamer)

.

Louise.

- Daar is Ko al.

Ko de Boer binnen.

Ko.

- Dag. Wat mot jij hier?

Kuser.

- Ik kwam 'es 'an.

Ko.

- Niks te poffe, hoor! Zelf hard!

Kuser.

- Och! Jullie! Maar daar kom ik niet

voor. Enkel om je kameraadschappelijk een raad te geven. Help Schootmans toch uit de moeielijkheid, waar-d-ie met jou stuk in geraakt is.

K o .

- Dank je wel voor je raad. Kosteloos hè? Een sigaretje? Nee, jij hebt meer aan een flinke sigaar.

K u s e r .

- Dat wil zeggen: en daarmee me deur uit. Nou, ik ga al, stel je gerus'.

(Neemt sigaar en steekt die aan)

.

L o u i s e .

- Och, ouwetje, Ko is zenuwachtig. Het is voor hem zóó'n zuur geval.

K u s e r .

- Ik ga, Lewiese. Maar juist daarom. Ko is nog jong, moet z'en weg toch nog make. Wat doet ie, a's-t-ie een stuk heeft geschreven, maar a's akteur d'er wordt uitgegooid? Dat láte die heere niet straffeloos gaan. Ze zitte je na, ze breke je. Hun macht reikt verder als enkel Schootmans.

K o .

- De heeren?! Eén heer! Eén jaloersche gek! Ba, jullie moste je allemaal schame. Nou is het genoeg, hè?

K u s e r .

- Ja, ja, ik ga. Maar voor eige bestwil, denk nog 'es na... Och toe, Lewiese...

K o (*beweging naar de deur*).

- Donder je op?

K u s e r .

- O!... Goeie dag, dan... Dag, Lewiese... *Kuser af.*

K o .

- De wezel! Maar hij was gestuurd. Allemaal zijn ze tegen ons. Bij de heele bende is het: me gage!

L o u i s e .

- Natuurlijk!... We hadden hèm wat moeten geven. De stakker zit er toch al zoo in.

K o .

- Jawel! Nee zeg, ik hou me centen. Wij weten toch ook niet wat zal gebeuren? Schootmans is tot alles in staat. A's Noppen flink afschuift, sta ik op straat. 'n Mooi heer, die ouwe '*beminde*' van jou.

L o u i s e .

- Ko!

K o .

- Ja. 'Ko'! Maar wat mot Ko beginnen? Of denk je, dat ik wil leven van jou?!... O, god, a's ik alles vooruit had geweten...

L o u i s e (*verbleekend, hevig ontsteld*).

- Hè!... Och, maar je weet niet meer wat je zegt. Toe, lieveling, wees niet zoo. Ik bid je...

(angstig naar hem opziend. Na korte pauze. Zacht)

. Heb je me dan niet meer lief?

K o (*luisterend*).

- D'er wordt gebeld. En ik hoor een auto.

L o u i s e haalt de schouders op. Zwijgende afwachting.

D i e n s t m e i s j e binnen. Doet nonchalant. Een vrijmoedige blik naar Ko. Geeft kaartje aan Louise.

D i e n s t m e i s j e .
- Deesse dáme fraagt om u.

L o u i s e .
- Mevrouw...

(Schrikt Verward)

. Isse... mevrouw alleen?... Wat kan die hebben?

K o .
- Wie?

L o u i s e (*tegen dienstmeisje*).
- Laat mevrouw hier... Niet dadelijk!... Eerst moet ik de kamer uit zijn...

D i e n s t m e i s j e af.

K o .
- Nou?

L o u i s e (*opgestaan. Haastig en angstig*).
- Mevrouw Havenaer. De dochter van Noppen. Nooit gesproken. 'k Begrijp er niets van.

K o (*hoonend*).
- Komt voor d'er pa! Hij bindt het weer 'an!...

(zachter)

. Nou al...

L o u i s e .
- Ik stuur d'er weg!

K o .
- O! niet voor mij!

L o u i s e .
- Jawel!

K o .
- Och wel nee!

(geheel andere toon)

. - Kom mee!

(Hij duwt haar naar binnendeur)

.

Beiden af.

Dienstmeisje laat mevrouw Havenaer door gangdeur binnen.

D i e n s t m e i s j e .

- A's mefrau will ga'n sitte. Mefrau sel daluk hier sain.

(Af)

.

M e v r o u w H a v e n a e r neemt plaats. Even wachten.

L o u i s e binnen. Over haar kleurige japon heeft zij een zwart-kanten overkleed aangeschoten. Heur haar is strakker opgenomen. Met weinige, vlugge middelen heeft zij aan haar verschijning iets stemmigers weten te geven. Haar binnenkomst is wat verlegen.

L o u i s e (*vriendelijk-zacht*).

- Mevrouw Havenaer...

M e v r o u w H a v e n a e r (*opgestaan, strakke toon*).

- Mevrouw... Van Dam. Ik zou u niet zijn lastig-gevallen, maar er is een vergissing gebeurd...

L o u i s e (*glimlacht; noodt tot rusten*).

- Ik zie u nog al eens in de schouwburg.

M e v r o u w H a v e n a e r.

- Mij?... O ja, soms. Me man houdt nog al van komedie

(zich forceerend tot iets vriendelijker toon)

. Trouwens, ik ook wel... op zijn tijd...

L o u i s e (*vleiende toon*).

- Hier in Amsterdam moeten artiesten het dubbel op prijs stellen, als menschen uit de élite belangstelling toonen.

M e v r o u w H a v e n a e r (*weêr strak*).

- Hoe meent u?

L o u i s e.

- Ik bedoel: wij, tooneel-artiesten. 't Concert-gebouw heeft niet te klagen. Maar het tooneel, het Hollandsche...

M e v r o u w H a v e n a e r (*onverschillig*).

- Mis-

schien hebt u daar wel gelijk in. Veel menschen voelen meer voor muziek.

L o u i s e (*resoluut*).
- Uw vader heeft onze kunst altijd beschermd.

M e v r o u w H a v e n a e r (*lichte schokbeweging, als wilde zij opstaan. Zich beheerschend, ook in den toon*).
- Mijn vader houdt véél van het tooneel.

(Pauze)

. Heeft hij u misschien vandaag bloemen gestuurd?

L o u i s e .
- Gisteravond. Een pracht van een mand! In *De Kunstbeschermers*, het nieuwe stuk. Meneer was zelf in de komedie.

M e v r o u w H a v e n a e r .
- Hè?!

(beheerscht zich)

. - Zoo. Gisteravond? Mijn vader?

L o u i s e (*ietwat spottend-triomfantelijk*).
-Verwondert u dat? Meneer Noppen komt vrijwel altijd, als Schootmans een nieuw stuk opbrengt.

M e v r o u w H a v e n a e r (*zeer hoog*).
- Ik kèn ... de liefhebberij van mijn vader. Maar heeft hij die vergissing dan zelf niet gemerkt?

L o u i s e .
- Wat bedoelt u? Welke vergissing?

M e v r o u w H a v e n a e r .
- Het is niets èrgs. 't Betreft maar ... bloemen ...

(dan, plotseling, als beschaamd, doch doorzettend)

. 'k Geloof, dat ik uw bloemen kreeg.

L o u i s e .
- Mijn bloemen?

M e v r o u w H a v e n a e r .

- Ja. Och, u mag het wel weten, ik ben vandaag jarig.

L o u i s e verlegen, buigt licht en mompelt iets. Mevrouw Havenaer is eveneens in de war.

M e v r o u w H a v e n a e r .

- Ja... Enne... Nu heeft me vader me bloemen laten zenden. Met iets in de mand. Maar dat kan niet voor mij zijn. Hij had mij zijn cadeau al onlangs gegeven. Bovendien ... er lag een papiertje in 't doosje ... Op het doosje, in 't elastiekje, stak zijn kaartje in een couvert met mijn naam ... Maar ik dacht dadelijk aan een vergissing. Bij de bloemist hoorde ik van nog een bestelde mand. Voor u ... Ziet u ... Ik denk wel, dat dit voor u was ...

(Haars ondanks ontroerd, trekt mevrouw Havenaer, niet zonder eenige moeite van haar bevende hand, een klein doosje uit haar mof, neemt een kaartjes-couvert tusschen een elastiekje uit)

: Hier staat mijn adres op...

(Doet het elastiekje van het doosje, opent dit en neemt er een papiertje uit)

. Maar dit lag erin, en dat kan natuurlijk aan mij niet gericht zijn.

(Geeft het papiertje over en het doosje. Louise neemt het doosje aan, zet, zonder te zien, dit op het tafeltje naast haar, en leest, door er even op te kijken, het met de andere hand aangenomen papiertje)

.

L o u i s e (*zucht, verward*).

- Kan de bloemist

zich ook hebben vergist?

(Zij legt het papiertje als aarzelend onder het doosje)

.

De vrouwen, die, beiden in angstige verwarring, elkanders blikken hebben vermeden, kijken even elkander aan.

Mevrouw Havenaer.
- Hij verzekerde, dat hij het zoo had gekregen' Mijn vader moet zich hebben vergist

(dof, quasi-onverschillig)

. Het kan heel goed ... Hij wordt wat ouder ...

(zwijgen)

.

(De teekenen van een niet terug te houden ontroering komen op het gelaat van Louise).

Louise (*zacht en droef*).
- Kunt u mij vergeven, Mevrouw?

Mevrouw Havenaer (*schrikt, wil zich verzetten*).
- Wat bedoelt u?...

(andere toon)

. Waarom vraagt u dat?

Louise.
- Omdat ik behoefte heb aan uw vergeving.

Mevrouw Havenaer.
- U?... Nu! Zoo opeens?

Louise.
- Niet voor het eerst.

Mevrouw Havenaer (*zucht en terwijl zij wil opstaan*).
- Wel wat laat, vindt u niet?

Louise (*warm*).
- Och neen, gaat u nog niet heen! Nu u bent gekomen! Ik heb zoo vaak verlangd u te spreken ...

Mevrouw Havenaer.
- Mevrouw!

Louise
- U begrijpt me verkeerd. Het was geen indiskretie. Het was... gedeeltelijk... schuldbesef.

Mevrouw Havenaer.
- Gedeeltelijk maar?

Louise (*kijkt haat zeer ernstig, deemoedig, doch vol aan. Knikt langzaam om te beamen*).
- Ik heb ... om zijn gezin ... óók geléden. Ook veel... tégengehouden, om u.

Mevrouw Havenaer.
- Ik weet, dat hij met u heeft willen hertrouwen.

Louise.
- Wist u niet, dat hij om mij heeft willen scheiden?

Mevrouw Havenaer.
- En maakt dat u minder schuldig?!... Hebt u wel ooit verlàngd om met hem te trouwen?

Louise.
- Welke vrouw, die zich geeft, wil het huwelijk niet? Het huwelijk is er toch voor de vrouw ...

Mevrouw Havenaer.
- Gelooft u, dat u mijn vader liefhadt?

Louise.
- Hij had mij lief en ik was hem dankbaar.

(Op een lichte beweging van mevrouw Havenaer)

. O, schat u mijn gevoel niet te licht! In hòeveel huwelijken geeft de vrouw minder! Ik meen, van die iedereen billijkt en goed vindt. Dat

ik hem *makkelijk* trouw ben gebleven, volkómen trouw, en het mákkelijk bleef, in mijn bestaan van tooneel, van reizen, was een gevolg van de dankbare eerbied, die de ridderlijkheid in zijn liefde me gaf. Die ridderlijkheid, *die had ik lief*. Want natuurlijk wist ik, ik hoorde, merkte, in welke moeilijke omstandigheden hij door zijn verhouding tot me kwam. Al die ellende, hoe bedierf ze de vreugde, die hij vond in zijn omgang met mij!...

(Op een beweging van Mevrouw Havenaer)

. Och, weest u nu sterk. Wij mòeten praten... Voor *mijn* trots, mijn eergevoel als vrouw, en als artieste, telkens, telkens ergernissen... Toch bond juist dat me sterker aan hem. Hóeveel mannen uit de kringen, van de stand van uw vader, hebben minnaressen, bekende of onbekende. Zijn ramp was, dat de stad het wist, doordat ik zoo bekend ben en hij toch ook... Telkens heb ik willen breken ... U gelooft me immers? Het lijkt u ... vréémd? De wereld dacht, dat ik aan uw vader, die rijke, invloedrijke man, vasthield uit grof eigenbelang. Ik zweer u, dat het dàt nooit geweest is. Nooit om zijn geld, of om zijn invloed. Wel, omdat ik behoefte had aan een *beschermer* in andere zin... U wilt me nog aanhooren... O, ik dànk u!... Ik ben jong getrouwd, nog geen

zeventien jaar, en kort ben ik dol-gelukkig geweest. Toen werd me man ziek en we leden gebrek; ik had nog geen naam, verdiende haast niets en onderging aldoor van die beleedigingen, die een vrouw pantseren, maar - met woede. Kort vóór zijn dood, is me kind geboren. Als ik dàt had mogen behouden! Want nu was ik sterk, en zonder woede. Ik voelde zoo iets... triomfantelijks. Och, wij kunstenaars: - als het leven ons maar een béétje in bescherming neemt! Want wat zijn we? Gevoelige platen. Het weerkaatst en weerklinkt in ons met zoo'n erbàrmelijke directheid ... Ik heb in die tijd *Medea* gespeeld! Een bijzondere gunst. Zóó jong! En het werd mijn eerste groote succes. Die kinderen, tegen me aangedrukt, en als ik dan thuis weer stond bij *zijn* bedje ... Om mijn kind ben ik hertrouwd. Ik dacht dat ik nooit meer gelukkig kon worden, na zooveel geluk met mijn eerste man. Ik deed een kameraad- schappelijk huwelijk, om het gemak, de veiligheid van die positie als getrouwde vrouw; maar juist doordat hij met me getrouwd was, veranderde me man, werd hij jaloersch, kleinzielig-jaloersch op mijn talent. Ik bracht het verder dan hij en hij kòn dat niet hebben. Gelukkig was hij goed voor me kind. Om me kind heb ik alles gedragen. Tot

het ongeluk ... Dat weet u? ...

(Ontkennend hoofdgebaar van Mevrouw Havenaer)

. Mijn jongen is van een balkon gevallen. Dadelijk dood, Hij was zes jaar. We repeteerden, men kwam me roepen ...

(Pauze)

.

Na zijn dood, leek het of alles wegstierf in me. Ik voelde me met den dag achteruitgaan als actrice. Maar ook in de kunst werkt de onbewuste zucht tot zelfbehoud. Aan de appreciatie van het publiek hield ik vast. Ik wist, wat ik doen moest voor het publiek. Ik deed niets anders, maar dat heel taai. De verhouding tot me man werd er nòg ondragelijker door. Want van hem wou het publiek niet weten, en hij deed wel zijn best, en doordat zijn verwijten gegrond waren, ging ik er tegen in ... Hij sloeg dan ... en ik liet me scheiden... Ach, als ik moeder had mogen blijven: - wat duldt een vrouw niet om een kind. Ik leefde in een besef van ontbering: dat ik niets meer had dan mijn kunst; en wanneer een artiest zóó voelt; zoo van ‘niets anders meer dan de kunst’, is het mis, juist met zijn kunst. In die tijd is uw vader gekomen. Zijn warme waardeering ging aanstonds in tegen de oppervlakkige bewondering van het publiek, dat klapte om trucjes die ik gebruikte voor het succes. Door zijn afkeuring kreeg ik

vertrouwen in hem. Zóó is hij me een beschermer geweest... Niet enkel in zijn liefde voor tooneel was hij Fransch,... prettig on-Hollandsch. Zijn geld... natuurlijk kostte ik hem geld. Een man als hij kan niet omgaan met een vrouw als mij, zonder heel veel geld uit te geven. Maar het had geen waarde voor onze verhouding. Niet de chic om me heen, maar zijn lust in chic, zijn behoefte aan prettige manieren trok me aan. Vooral zijn belangstelling in me werk. Zoo waren we werkelijk goede vrienden. Wat het telkens bedierf, was de gedachte ... aan *thuis*... Och, nu u me aldoor hebt aangehoord, laat het me u mogen zeggen:

(aarzelend, bijna verlegen, zacht)

uw vader vond er niet, wat hij behoefde...

(snel er over heen)

. Begrijpt u me wel! 't Is geen verontschuldiging voor mij! Maar, nu we praten, een *opheldering*. Dikwijls heb ik willen breken, omdat ik wist van het leed, de schaamte, de woedende ergernis bij u allen. Ik reken het me niet aan als een verdienste. Als uw vader niet zóó had gesmeekt, zou het moeilijker geweest zijn. Zijn overgegevenheid maakte mij... minder zelfzuchtig. Telkens heb ik zijn huwelijksvoorstellen onmiddellijk afgeslagen, ermee gelachen, veel meer dan ik meende. En

(even aarzeling)

aan de genegenheid, die me nu

geluk geeft... waarschijnlijk een kort, en gevaarlijk geluk?... heb ik toegegeven, juist om een eind te krijgen aan de mogelijkheid, dat ik ten slotte toch zou hebben gedaan, wat uw vader verlangde, wat zijn familie rampzalig, en hem niet gelukkig zou hebben gemaakt. Want ik wil artieste blijven, en met hem getrouwd, zou 't niet gegaan zijn. Maar nu zitten wij toch in de misère en bedreigt uw vader mijn beminde en mij in onze broodwinning!

Mevrouw Havenaer.

- Mijn vader? Och, hoe komt u daaraan!

Louise.

- Weet u het niet? Weet u van niets? Waaruit moet ik dan uw bezoek verklaren?

Mevrouw Havenaer.

- Dat heb ik u toch gezegd: die vergissing. Ik vond dat niemand *die* mocht weten, een verwarring van een vader tusschen zijn dochter... en u... Zèlfs voor mijn man moet dat een geheim zijn en ik mocht uw geschenk toch niet houden, al zat er een kaartje met mijn adres op.

(Zij knijpt het zenuwachtig tusschen de vingers)

.

Louise.

- Heeft dàt u naar mij kunnen drijven? Gelukkig. Ik was bang dat u weer mij verdacht.

Mevrouw Havenaer.

- Hoe bedoelt u?

Louise.

- Van... nieuw gekonkel met uw vader...

Mevrouw Havenaer.
- Welnu ... ja... dat is te zeggen... u gebruikt daar zoo'n akelig woord ... Ik wàs bang, dat mijn vader weer ... met die mand bloemen en dat cadeau... Ik wist niet eens van gisteravond ... Wel iets over het stuk, door me man ...

Louise.
- Ja! ...

(blijft zitten nadenken. Zwijgen)

. Ik vraag me af, of ik, bij wat u me uit het verleden kunt verwijten, verwachten mag, dat u me gelooft?...

Mevrouw Havenaer.
- Waarom vreest u het tegendeel? Sympathie dreef me niet naar u toe. Maar wat, in de dingen die u verteld hebt, ik aldoor heb moeten waardeeren, is uw volle oprechtheid, Mevrouw.

Louise.
- Dank u! Misschien kunt u ons dan helpen! 't Zou ook voor uw vader wezenlijk goed zijn, als dit misverstand verdween.

Mevrouw Havenaer.
- Welk misverstand?

Louise.
- Over het stuk, dat... De Boer heeft geschreven. Dat uw vader ons kwalijk neemt. Het treft ellendig, dat *De Volksbanier*, die rooie krant, juist gisteravond is komen vertellen, dat er het huw'lijk in verbeeld wordt van een kennis van uw vader ...

Mevrouw Havenaer.
- Meneer Kock.

Louise.
- Meneer Kock, ja.

Mevrouw Havenaer.
- Is 't dan niet waar?

Louise.
- Het is tot zekere hoogte waar. Elk kunstwerk is immers ‘uit het leven’. Een schrijver heeft modellen, zooals een schilder. Maar hij neemt hier wat, en daar wat, voegt bijeen en verandert...

Mevrouw Havenaer.
- Nu ja, maar als een schandaal-historie zóó maar in een tooneelstuk gezet mag...

Louise.
- Dat is het juist! De Boer dééd niet ‘zoo maar’. Hij héèft veranderd, er bij verzonnen, weggelaten, en zoo al meer ...

Mevrouw Havenaer.
- Als iedereen het nu toch herkent!

Louise.
- Och, iedereen? Iemand heeft er herkend. Eén mensch, da's genoeg, zag gelijkenis en heeft het vol Schadenfreude in die krant laten zetten.

Mevrouw Havenaer.
- O neen, want men sprak er al van op de Beurs.

Louise.
- Och, Mevrouw, zoo iets gebeurt telkens! Misschien in ons klein landje niet...

Mevrouw Havenaer.
- Maar we leven nu eenmaal in dat kleine landje!

Louise.
- In grootere wordt er ook op gewezen. Laatst heb ik nog gelezen, dat de moeder

van Marie Basjkirtsef, die Russische jonge Dag-boek-schrijfster, haar gestorven dochter zag in een stuk ...

Mevrouw Havenaer.
- Nu dan?

Louise.
- De schrijver heeft het onmiddellijk geloochend. En integendeel - dit is, wat ik wou zeggen - in de krant gezet, *wie* zijn model geweest was - een ook gestorven Amerikaansche, die hij aanwees met een letter ...

Mevrouw Havenaer.
- Netjes! Prettig voor de familie!

Louise.
- Ik verdedig dat niet, maar ik wijs u erop, omdat daar toen niets meer van gehoord is. Zóó ver gaan de kunstrechten dáár. Meneer De Boer, daarentegen, deed wat ie kon, om zijn model onherkenbaar te maken. Had ie *schandaal* begéérd, u begrijpt toch, dan had hij gestreefd naar gelijkenis.

Mevrouw Havenaer (*ongeduldig*).
- Maar waarom moest hij nu juist de toestanden uit het huis van meneer en mevrouw Kock in opspraak brengen? Er zijn immers honderde onderwerpen ...

Louise.
- Nee, heusch, Mevrouw, die zijn er niet. Vraagt u dat maar aan wie u wilt. Een onderwerp moet je iets zeggen, zooals een japon of een hoed aan ons vrouwen.

Mevrouw Havenaer.
- Maar wat was er nu voor aantrekkelijks in al die caprices van mevrouw Kock?

Louise.
- Ko - de Boer... interesseert zich voor allerlei kunst en vooral voor het lot van *de* kunstenaar. Hij ergert zich zóó aan al dat snobisme, dat aan kunst doet zooals aan sport, en alleen het excentrieke bewondert. Toen hoorde hij, toevallig, van die mevrouw en die 'galerij', haar adviseur, en de reizen samen ...

(zachter)

ik vertelde het hem.

Mevrouw Havenaer.
- U?

Louise.
- Ja... Hij overlegde met mij...

(Zwijgt even)

. Och, ik zal u wel alles zeggen. Ik heb hem bij zijn stuk geholpen. Hij wou zoo graag schrijven! Hij dacht het te kunnen. Hij heeft er ook wel aanleg voor. Speeltalent heeft hij nu eenmaal niet veel. En wat ik dáárvoor doe, geeft niets. Verzen schrijft hij, en weet ik, wat niet; kunstkritiek èn antikritiek! laatst heeft hij iets aan de krant gezonden over de morsigheid van de straten! Toen wist ik opeens: die kant kan het uit. Ik heb me gek gepraktiseerd en herinnerde me de verhalen...

(aarzelend)

die uw vader gedaan had van Kock en zijn vrouw met de kunstadjudant ... Vindt u het erg? Stel u in mijn plaats!

U begrijpt, dat, ik voor hem ... *ben, wàt* ik kan. Ik zal - ouder worden en Ko zal meer worden, of tenminste zal hij zich meer gaan voelen. 'k Moet zòrgen, dat hij zich meer gaat voelen. Want ik wil, dat hij geluk van me krijgt; ik zeg niet bij me vindt - door me krijgt... Dan, natuurlijk! op zekeren dag... of juist op een ònzeker oogenblik - fttt ... een ander stuk voor hem...

(Zwijgen)

. U vindt me sentimenteel, is niet? 't Verdiende loon - het is niet anders. Maar nu u alles weet: mijn reden; nu bid ik u, spreekt u 'es met uw vader, u vindt wel een vorm, dat hij overtuigd raakt...

Mevrouw Havenaer.
- Waarvan moet ik hem overtuigen?

Louise.
- 'k Ben veel banger voor uw vader z'en ergernis dan voor de boosheid van meneer Kock. Schootmans luistert naar uw vader die hem meermalen heeft geholpen. En meneer Kock kent hij nauwelijks. De Boer is bij meneer Kock geweest. Eerst ben ik van dat bezoek geschrikt.

(goedig)

. De jongen braniet nu eenmaal graag en hij kwam van zijn visite vertellen, juist terwijl uw vader hier was, alsof hij bij meneer Kock was wezen opspelen, in plaats van meneer Kock hier bij ons. Maar langzamerhand kwam het anders

uit. Ko was gegaan om Schootmans en mij genoegen te doen, wel te verstaan buiten ons allebei om. Hij wou de kat eens uit de boom zien. Dat *leuke*, dat is zoo echt van hem, ziet u. De ontvangst was nogal meegevallen. Meneer Kock was wel erg hoog geweest, zoo van: wat zouden mij uw tooneelpraatjes deren? maar opgespeeld had hij weinig of niet. En toen Ko zoo iets zei van niet hem persoonlijk te hebben bedoeld, en niet te willen beleedigen, had meneer Kock geantwoord, dat Ko dat dan maar aan *De Volksbanier* moest schrijven. Of de zaak dan daarmee uit was? Dat denk ik wel, had Kock gezeid. Tenzij jullie nog van me moesten hooren. Net zoo zei-d-ie: nog van me moesten hooren. Nou, en Schootmans hóórde van hem - dat mòet zijn door de invloed van uw vader, die niet wil dat Ko plezier van z'en stuk heeft

(huilerige stem)

.

M e v r o u w H a v e n a e r (*geërgerd*).
- Zoo moet u nu liever niet praten. Maar ik zal straks met mijn vader spreken, want ik zie in, dat hij zich hierin niet meer moet mengen.

L o u i s e .
- O, ik dank u. Duizendmaal dank! Ook voor de goedheid van uw bezoek.

M e v r o u w H a v e n a e r (*plotseling weer hoog, met iets genadigs een lichte hand gevend*).
- Dag,

Mevrouw Van Dam.

(Deurklop. D i e n s t m e i s j e haastig binnen)

.

D i e n s t m e i s j e .
- Mefrau, d'ar is menheir...

N o p p e n (*onmiddellijk achter haar aan*).
- Ik ben het

(nijdig)

. Ik stoor toch niet?

(Tot zijn dochter)

. Ben jij het?

(Louise wenkt dienstmeisje, dat zij heen gaat)

. Ik zag jullie auto; kwam toevallig voorbij; maar ik dacht, je man te vinden.

M e v r o u w H a v e n a e r (*koude 'blanke' stem*).
- Van mijn man mocht ik mijn boodschap niet vergen.

(Tot Louise)

. - Kan ik even met meneer alleen zijn?

L o u i s e af.

N o p p e n (*zenuwachtig-boos*).
- Je ne comprends vraîment pas ce que peut signifier une pareille démarche de ta part!

M e v r o u w H a v e n a e r .
- U kunt gerust Hollandsch spreken, Papa.

N o p p e n .
- Ik zal spreken, zooals ik verkies! Maar wat ik niet verkies, is een dergelijke schaamtelooze inmenging van mijn kinderen in mijn zaken.

M e v r o u w H a v e n a e r .
- Schaamteloos? Zegt ù schaamteloos? Ik heb me op mijn verjaardag geschaamd, dat ik niemand had, niemand wist, om naar dit huis te gaan en uw vergissing te herstellen. U wordt wèl oud, dat u zoo u vergist!

Dit zat in mijn bloemen en was voor hier!

(Onder het spreken is zij toegetreden op het tafeltje, heeft het doosje genomen en hem dat met beschuldigend gebaar in de hand geduwd)

. U, met die inmenging in uw zaken! U dacht natuurlijk, dat ik hier zat om mevrouw Van Dam te overreden niet met u te trouwen. Och, Papa, dat is heusch niet noodig. Mevrouw Van Dam dènkt aan geen trouwen met u. Maar u speelt dom-gevaarlijk spel! Uit wraak zit u die menschen dwars en bemoeit u met dat tooneelstuk - geen heel fair stuk, dat ben ik eens; maar waar ù niets mee hebt te maken...

Noppen
- Ik kom op voor me vrienden!

Mevrouw Havenaer.
- Uw vrienden Kock!

Noppen.
- En voor de waardigheid van het tooneel. Trouwens, Kock zelf dient een aanklacht in...

Mevrouw Havenaar.
- Een aanklacht? Kock zal zóó gek niet zijn! En zeker niet, als u hem niet ophitst! *Hij* was tevreden met een stukje van de schrijver in die socialistische courant. Maar, natuurlijk, als u hem ophitst!

Noppen.
- Ik hem ophits!...

Mevrouw Havenaer.
- Komt u nu niet van zijn kantoor?

N o p p e n
- Och wel nee! Al wel twee uur geleden heb ik hem opgebeld.

M e v r o u w H a v e n a e r .
- En hij vertelde u van die De Boer z'en bezoek. En u hebt dapper hem afgeraden om met dat stukje in die krant tevreden te zijn!

N o p p e n .
- En wat dan nog, als dat zoo was?

M e v r o u w H a v e n a e r .
- Wat dan? U vraagt dat nog, nu u mij hier vindt om zoo'n pijnlijke onhandigheid van u goed te maken? Dan zal Louise van Dam haar meneer De Boer en zichzelf tegen u verdedigen, Papa. En dan weet morgen de heele stad een ander grappig famielje-schandaal, pijnlijker dan de ruzies uit een kinderloos geldhuwelijk: een vrouw, die een byou van haar ouden vader terecht brengt bij zijn minnares.

(Zwijgen. De toon, meet dan de woorden doen, treft den vader)

.

N o p p e n .
- Ik erken, dat mijn maladresse ...

M e v r o u w H a v e n a e r .
- Och, zegt u maar niets. Als Mama dit beleefd had!... En toch - wat is het een futiliteit, bij àl het èrgs, waar zij onder leed, dat enkel in schijn voor haar bleef verborgen - zooals voor uw dochters en voor uw schoonzoon.

(Zwijgen)

. Doet u het verder af met Louise van Dam. Ik had al afscheid van 'er ge-

nomen.

(Zeer ontroerd. Aarzelend)

. Wilt u misschien dit kaartje bewaren?...

(Geeft hem het aan zijn dochter gerichte kaartje)

.

Mevrouw Havenaer af.

Noppen ***alleen, beschouwt het kaartje. Staat even in peinzen. Legt het in zijn portefeuille. Even later*** **Louise** ***binnen. Noppen, onmiddellijk een houding aannemend, pakt het doosje van het tafeltje en zegt opgewonden*****).**

- Ma chère et très belle, wat een malle vergissing! Sta me toe, dat ik zelf je nu aanbied, wat ik voor de incomparable artieste bestemd had, supérieur in wàt ze ook speelt.

Louise (*openmakend*).

- O, wàt een allerliefst colliertje! Meneer Noppen, u bederft de artiesten! Ik dank u hartelijk.

(Naar de deur)

. Ko, kom eens kijken!

Ko de Boer (*links doend, onhandig niet wetend of hij al dan niet zal groeten*).

Wat is - t - er?

Louise.

- Kijk eens even! Van meneer Noppen! Voòr de eerste rol in je stuk! Morgenavond doe ik het aan, hè? Net iets voor die smaakvolle mevrouw Blokland. Artistiek, hè. De smaak van de gever.

Noppen.

- Nu u met me spotten wilt, ga ik

gauw weg.

(Vlugge hoofdgroeten en handdrukken, Noppen af)

.

K o (*nijdig*).
- En... hoe is 't nou? Wat is-ie van plan?

L o u i s e (*vroolijk en teeder*).
- Domoor! Je hoorde toch! Morgenavond speel ik de rol van jouw mevrouw Blokland met een collier van hem om me hals!